

Loretta HANDRABURA Mariana IAȚCO Natalia GRÎU Pavel CABACENCO

EDUCAȚIE ELECTORĂLĂ

Manual pentru clasele a **IX**-a / a **X**-a

Coordonatoare:

Loretta Handrabura, dr. în filologie, conf. univ., consultantă PNUD

Manual elaborat de:

Loretta Handrabura, dr. în filologie, conf. univ., consultantă PNUD

Mariana Iașco, dr. în științe politice, conf. univ., USM

Natalia Grîu, expertă în educație, UNFPA

Pavel Cabacenco, master în științe politice, expert internațional în domeniul electoral

Recenzii de:

Alexandru Solcan, dr. în științe istorice, conf. univ., decan al FRIȘPA, USM

Corina Lungu, consultantă, Ministerul Educației și Cercetării, doctorandă, profesoară de educație pentru societate, grad didactic superior, IP Liceul Teoretic cu Profil de Arte „Nicolae Sulac”, mun. Chișinău

Arina Kraijdan, dr. în istorie, conf. univ., coordonatoare a programului de cercetare, CICDE

Diana Galanton, profesoară de educație pentru societate, grad didactic superior, IP Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, mun. Bălți

Violel Bolduma, master în științe ale educației, lect. univ., UPS „Ion Creangă” din Chișinău, profesor de istorie și educație pentru societate, grad didactic I, IP Centrul de Excelență în Construcții, mun. Chișinău

Consultanță din partea Centrului de Instruire Continuă în Domeniul Electoral:

Doina Bordeianu, dr. în științe politice, directoare

Cristina Cucurudza, master în drept civil, directoare adjunctă

Viorica Calugher, dr. în științe pedagogice, conf. univ., formatoare

Angela Vasilașcu, master în drept și în management, formatoare

Arina Kraijdan, dr. în istorie, conf. univ., formatoare

Acest manual este a fost realizat în cadrul proiectului „Consolidarea rezilienței democratice în Moldova”, implementat de PNUD Moldova, în parteneriat cu CICDE, cu suportul financiar al Norvegiei, Suediei, Canadei și Danemarcei.

Ediția a 2-a, revizuită și completată

Editura PRUT

Editura Prut Internațional, str. Alba Iulia, nr. 23, bl. 1 A, Chișinău, MD-2051

Tel.: (+373 22) 75 18 74; (+373 22) 74 93 18

www.edituraprut.md; e-mail: office@prut.ro

© Loretta Handrabura, Mariana Iașco, Natalia Grîu, Pavel Cabacenco, 2025

© Editura Prut Internațional, pentru imagini și concepție grafică

Redactoare: Tatiana Luchian

Copertă: Dragoș Popa

Machetare computerizată: Zoe Ciurac

Imagini: shutterstock.com

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Educație electorală: Manual pentru clasele a 9-a – a 10-a / Loretta Handrabura (coordonatoare), Mariana Iașco, Natalia Grîu, Pavel Cabacenco; consultante: Cristina Cucurudza [et al.]; CICDE: Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral. – Ed. a 2-a, rev. și compl. – [Chișinău]: Prut Internațional, 2025 (Bons Offices). – 143, [1] p.: il. color.

Bibliogr.: p. 138-143. – Realizat cu suportul financiar al Norvegiei, Suediei, Canadei și Danemarcei. – [2000] ex.

ISBN 978-9975-54-872-4

37.017.4(075.3)

E 19

I. Democrația și responsabilitatea civică

**LIBERTATE
PARTICIPARE
RESPONSABILITATE
PLURALISM
FAMILIE
EDUCAȚIE
COMUNITATE**

Cunoașterea drepturilor și libertăților civile exprimate prin responsabilitate civică în procese electorale

Participare la exercițiile democratice din instituția de învățământ și din comunitate, inclusiv prin alegeri

1. Democrație participativă vs democrație reprezentativă

Concepte-cheie

- putere
- democrație
- reprezentare
- popor
- participare

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

● Analizează imaginea alăturată.

- Ce asociații îți declanșează?
- Explică semnificația culorilor și a ciocanului.
- Argumentează-ți răspunsul.

Mă documentez ca să acționez!

- Citiți textul în pereche și, după fiecare subtemă, rezumați ideile principale.

Democrația: semnificație, principii și elemente constitutive

Democrația este un concept destul de vechi, care a apărut în polisul Atenei în secolul al V-lea î.H. La acea vreme, deciziile politice erau luate de către rezidenții adulți de sex masculin. Aceștia fiind relativ puțini, era ușor să se întâlnească periodic și să ia decizii pe baza unui „da” sau a unui „nu”.

Astăzi, versiunea clasică a democrației este inaplicabilă în țări cu milioane de oameni cu drept de vot.

Bărbați participând la democrația atenică

Dicționar

Democrația¹ (în traducere literală „conducere de către popor”, din grecescul δημοκρατία – *demokratia*, de la *demos*, „popor” + *kratos*, „putere” = „puterea poporului”) este un regim politic, care se bazează pe voința poporului.

¹ V. Moșneaga (coord.), *Manual de politologie*, Chișinău, CP USM, 2007, p. 58; N. Enciu, *Politologia*. Curs universitar, Chișinău, Civitas, 2005, p. 199.

Esența conceptului de democrație este sintetizată în figura de mai jos:

delegarea puterii politice guvernării
prin alegeri libere și corecte

Democrația

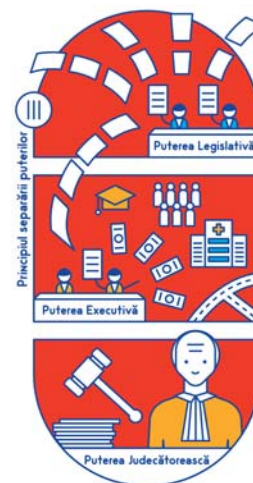
participarea activă a cetățenilor și cetățenelor în viața politică și civică

dreptul oamenilor la protecție

prevederi legale prin care toți oamenii au drepturi și șanse egale

Așa cum cunoști de la disciplina Educație pentru societate, democrația ca formă de conducere politică include mai multe principii:

- garantarea drepturilor universale ale omului;
- votul universal;
- accesul cetățenilor și cetățenelor la o varietate de moduri de a participa la viața societății;
- pluralismul și competiția actorilor politici;
- asigurarea reprezentativității;
- regula majorității și drepturile minorității;
- limitarea constituțională a puterii politice;
- separarea puterilor în stat (*putere legislativă*, reprezentată de Parlament, *putere executivă*, reprezentată de Guvern și autorități ale administrației publice și *putere judecătorească*) etc.

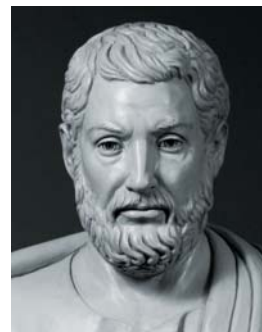

Democrația directă

În democrația directă, oamenii înșiși iau deciziile politice direct, așa cum făceau cetățenii în Atena clasică.

Părintele democrației ateniene este Clistene (Cleisthenes), numit și „tatăl democrației”. În Atena, exercitarea democrației directe, sau participative, se materializa în cadrul Adunării poporului, sau Ecclesiei, care se întrunea de 50 de ori pe an, pe colina Pnyx. Participarea la Ecclesia era permisă doar cetățenilor Atenei, în număr de circa 40.000, în timp ce atât soțiile cetățenilor (care, împreună cu copiii lor, reprezentau 110.000 de persoane), cât și străinii rezidenți permanenți, cu statut de meteci (în jur de 40.000) și sclavi (110.000 sau aproape o treime din populația totală), nu aveau niciun drept politic. De fapt, doar 1 din 10 locuitori ai Atenei avea statutul de cetățean.

Deși democrația ateniană avea să se mențină timp de doar două secole, această formă de guvernare a fost una dintre cele mai durabile contribuții ale Greciei Antice la lumea modernă. Sistemul grec de democrație directă a deschis calea pentru democrațiile indirecte, sau reprezentative, de pe tot pământul.

Clistene
(565 î.H. – 492 î.H.)

Dicționar

Democrația directă¹, numită și democrație pură, este o formă de participare directă a cetățenilor la luarea deciziilor publice, spre deosebire de democrația indirectă, sau reprezentativă.

¹ Vezi: *Direct democracy. Political philosophy*. Disponibil: <https://www.britannica.com/topic/direct-democracy> (accesat: 22.10.2022).

Criterii de comparare	Democrația directă	Democrația indirectă
Sens	Formă de guvernare în care cetățenii și cetățenele participă nemijlocit la luarea deciziilor.	Formă de guvernare în care oamenii, prin vot, delegă puterea unor reprezentanți politici, pentru a se ocupa de treburile publice în numele și interesul lor.
Politici	Politicele guvernamentale sunt decise de către oamenii înșiși.	Deciziile cu privire la politicile guvernamentale sunt luate de către reprezentanții aleși.
Legislatură	Întreaga comunitate formează organul legislativ/Adunarea Populară.	Reprezentanții și reprezentantele alese fac parte din organul legislativ și formează Guvernul.
Potrivire	Țări cu populație mică	Țări cu populație mare

Notă. Adaptare din sursa *Diferența dintre democrația directă și democrația indirectă (cu graficul de comparație)*, <https://ro.weblogographic.com/difference-between-direct-democracy>

Doar în puține țări, precum Confederația Elvețiană, mai poate fi observat exercițiul de democrație directă.

Adunare cantonală în Confederația Elvețiană, cantonul Glarus, desfășurată în 2009

Credit: Marc Schlumpf

Democrația participativă

Democrația participativă are ca scop egalitatea șanselor la vot, libertatea și stimularea cetățenilor și cetățenelor de a participa activ la deciziile politice. Această formă de democrație implică, așadar, o participare sporită și oferă o reprezentare politică mai mare decât democrația reprezentativă tradițională, un control mai larg asupra împuternicirilor acordate reprezentanților și reprezentantelor.

În prezent, se recurge la **referendumuri**¹ și **plebiscite**², în care oamenii sunt consultați direct asupra problemelor publice din societate. Cu cât participarea este mai mare, cu atât democrația este mai

¹ D. Manole, *Avantajele și dezavantajele referendumului ca instrument democratic*. În: Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere. Vol. 32, Iași, Performantica, 2018, p. 179-184.

² Vezi: *Election political science*. Disponibil: <https://www.britannica.com/topic/election-political-science> (accesat: 20.10.2022).

puternică, iar pentru aceasta este nevoie de o informare temeinică despre drepturile de care pot beneficia cetățenii și cetățenele și despre instituțiile la care pot apela atunci când li se încalcă un drept.

În plus, pentru o funcționare mai bună a democrației participative, cetățenele și cetățenii ar trebui să urmărească activitatea celor pe care i-au ales (primari/primărite, consilieri locali/consiliere locale, parlamentari/parlamentare, președintele/președinta țării) și dacă îi reprezintă așa cum își doresc.

Democrația reprezentativă

În prezent, marea majoritate a țărilor dezvoltate au **forme ale democrației reprezentative**: puterea politică este deținută de oameni. Aceștia nu participă direct la guvernare (ca în democrația directă), ci își aleg candidații și candidatele pentru a le reprezenta interesele în organele de conducere.

Dicționar

Democrația reprezentativă¹ este o formă de guvernare în care cetățenii și cetățenele cu drept de vot își exercită puterea prin alegerea reprezentanților, care sunt fie persoane concrete (candidați și candidate), fie partide politice.

Bărbații și femeile aleg acele persoane care îi reprezintă cel mai bine ideologic sau acele formațiuni politice ale căror programe politice susțin interesele votanților. Cu alte cuvinte, oamenii dețin suveranitatea puterii politice și o exercită în mod indirect și reprezentativ.

Alegerea reprezentanților poporului în majoritatea țărilor se desfășoară o dată în patru

ani sau mai devreme, dacă cetățenele și cetățenii nu sunt satisfăcuți de acțiunile întreprinse și guvernul este demis. Acesta este motivul pentru care democrațiile reprezentative sunt piatra de temelie a țărilor liberale.

Caracteristicile democrației reprezentative

Principala caracteristică a acestei forme de democrație este **reprezentativitatea**. **Reprezentantul** este ales dintr-o serie de candidați/candidate sau formațiuni politice prin decizia majorității.

Reține!

Reprezentativitatea se reflectă la **nivel național** în parlament, președinție, iar la **nivel local** în consiliul raional, consiliul local și primărie.

O altă caracteristică a democrației reprezentative este existența **partidelor politice**. Acestea întrunesc cetățeni și cetățene care reprezintă interesele și ideologiile diferitelor grupuri ale populației.

Versiuni ale democrațiilor reprezentative

Democrațiile reprezentative tind să fie prezentate în formatul *republică*, deși nu neapărat. Există trei forme de guvernare republicană – prezidențială, parlamentară, mixtă. Alt tip de guvernare statală este *monarhia*, în care, prin moștenire, puterea politică o deține monarhul. Monarhia se realizează

Dicționar

Partidele politice sunt organizații juridice constituite din liber consimțământ pentru a dobândi și a exercita puterea politică în vederea organizării și conducerii societății, conform programelor politice proclamate în platforma electorală, și pentru a servi intereselor publice ale societății.

¹ *Democrație reprezentativă: ce este și caracteristici generale*. Disponibil: <https://ro.warbletoncouncil.org/democracia-representativa-6286#menu-1> (accesat: 20.10.2022).

în două forme: absolută și constituțională. Unele țări care sunt monarhii constituționale, cum ar fi Regatul Spaniei și Regatul Unit al Marii Britanii, au forme de conducere democratice reprezentative.

Regina Marii Britanii
Elisabeta a II-a (1926-2022)
în timpul încoronării
din 1953

În aceste monarhii, regele sau regina reprezintă formal organul suprem al puterii executive. În realitate însă, puterea executivă aparține prim-ministrului, puterea legislativă – parlamentului, iar monarhul realizează doar sarcinile ceremoniale ale puterii de stat.

În fiecare țară democratică, o importanță mare o are *regimul politic*, care exprimă principiile de constituire a organelor puterii în stat, raportul dintre ele și interdependența dintre acestea și cetățeni și cetățene.

În statele mari există unul dintre sistemele de administrare teritorială – *federal* sau *unitar*, iar democrațiile reprezentative sunt bine potrivite pentru ambele. Democrații reprezentative cu un grad sporit de federalism pot fi găsite în țări precum: Republica Argentina, Statele Unite Mexicane, Republica Federală Germania și Statele Unite ale Americii, în care subiecții federației nu sunt state independente, dar au un nivel înalt de autoguvernare (pot decide asupra aspectelor privind educația, limba, sănătatea). În același timp, țări puternic centralizate sunt Republica Chile, Republica Federativă a Braziliei și Republica Franceză.

Reține!

Conform Indicelui global al democrației, publicat de revista britanică *The Economist* în februarie 2025, doar 6,6 % din populația lumii trăiește acum într-o democrație deplină, în scădere față de 12,5 %, cât era în urmă cu zece ani. O mare parte a populației lumii – în prezent, două din cinci persoane – trăiește într-un regim autoritar.

Conform Indicelui, Republica Moldova ocupa locul 71 din numărul de 167 de state evaluate după o serie de indicatori grupați în 5 categorii: alegeri libere și corecte, libertăți civile, funcționarea guvernului, participare politică și cultură politică, fiind încadrată în rândul „democrațiilor fragile”.

Îmi formează convingeri și iau decizii!

- Luând ca reper *Tabelul conceptual* despre cele două forme de democrații și sintetizând ideile acumulate din informația nouă, identifică similitudini și diferențe specifice democrației participative și celei reprezentative, utilizând *diagrama Venn*.

Personalitatea

Militanta pentru drepturile politice ale femeilor din spațiul românesc

În ciuda faptului că în perioada contemporană democrația reprezentativă este asigurată prin mai multe drepturi, inclusiv cel fundamental – „de a vota și a fi votat/votată” – și care pare că l-au avut dintotdeauna atât bărbații, cât și femeile, acest lucru a fost câștigat în urma eforturilor depuse de mai multe femei.

Calypso Botez (1880-1933), profesoară, scriitoare și lideră feministă, este consemnată în istorie pentru poziția sa civică, acțiunile și lucrările *Problema drepturilor femeii române* (1919), *Problema feminismului. O sistematizare a elementelor lui* (1920), *Drepturile femeii în Constituția viitoare* (1922), *Drepturile femeii în viitorul Cod civil* (1924), *Rapport sur la situation juridique de la femme* (1932), în care pledează pentru dreptul electoral al femeilor, creșterea rolului economic și social al acestora, emanciparea intelectuală și politică, facilitarea divorțului.

Studiul „Drepturile femeii în viitorul Cod civil” de Calypso Botez (ANR, fond Familia Cantacuzino, dosar 58, coperta)

Într-o eră dominată de bărbați în România interbelică, Calypso Botez, licențiată atât în filozofie, cât și în istorie, a făcut un prim pas către schimbare. „Toți românii sunt egali în fața legii, zice articolul 1 din Constituția românească. Dumneavoastră știți că româncă e în afară de lege, împotriva acestui articol?”, afirma Calypso Botez în discursul său prezentat regelui și Guvernului la moțiunea adunării prin care se revendica: 1. „Acordarea drepturilor civile pe baza deplinei egalități, conform articolului 6 din Constituție”; 2. „Introducerea acordării de drepturi politice femeilor române cu ocazia prezentării proiectului de reformă electorală”, care urma să fie luat în discuție de Parlamentul României de atunci. Împreună cu alte luptătoare pentru egalitate, ea a înființat în 1917 Asociația pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor Române, iar în 1921 – Consiliul Național al Femeilor Române, fiind și prima președintă a acestuia.

Curiozități

Un prim instrument modern, online, al democrației directe este dezvoltat și utilizat din 2012 până în prezent de Partidul Piraților din Germania, care s-a dovedit a fi „un generator de inovație pentru procesul politic”. E vorba de o platformă de luare a deciziilor în comun, cunoscută cu numele de „feedback lichid”. Membrii și membrele acestuia au la dispoziție instrumente pentru a discuta problemele online în cadrul unui dialog la scară largă, apoi aduc conversația offline, pentru a ajunge la un consens oficial, pe platforma partidului. Sistemul de vot bazat pe încredere permite, prin urmare, membrilor și membrilor să lase luarea deciziilor în seama celor despre care știu că sunt mai informați, păstrând în același timp caracterul incluziv al democrației directe, numită și *democrație lichidă*. Este, de fapt, o tehnologie de hacking a politicii tradiționale.

Formațiunea politică utilizează, pe lângă camere de chat, wiki-uri, liste de corespondență și platforma online PiratePad, un editor de text colaborativ, pentru a lucra la politici într-un număr mare de persoane prin implicare directă și delegare reprezentativă.

2. Libertatea de alegere și responsabilitatea cetățenească

Concepte-cheie

- libertate
- drept de a fi ales
- datorii cetățenești
- drept de a alege
- responsabilități

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

- După absolvirea clasei a IX-a și finalizarea studiilor obligatorii în învățământul gimnazial (secundar, ciclul I), conform *Codului educației* (2014), fiecare elevă/elev are oportunitatea să își continue studiile, în bază de concurs, în:
 - ✓ învățământul secundar, ciclul II (liceu);
 - ✓ învățământul profesional tehnic secundar (școală profesională);
 - ✓ învățământul profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar (colegiu, centru de excelență).
- Ce opțiune vei face sau ai făcut deja?
- Este alta decât una dintre cele prevăzute de *Codul educației*?
- Cine sau ce te-a ghidat în decizia de a opta pentru acest traseu individual?
- Ce aspecte sunt relevante pentru o asemenea decizie?

Mă documentez ca să acționez!

- **Citiți informația, lucrând în pereche. Adresați-vă întrebări la fiecare alineat, în cheia tehnicii Re-Quest.**

Libertatea de alegere, între posibilități și limite

Libertatea este fundamentală pentru un sistem democratic, deoarece garantează individului posibilitatea de autoguvernare. Libertatea de alegere este oportunitatea fiecărei persoane de a decide și a acționa cu responsabilitate în raport cu tot ceea ce îi afectează viața privată și publică. Cu alte cuvinte, este vorba despre capacitatea de a alege ce vrei să faci și discernământul pentru opțiuni,

Reține!

Constituția Republicii Moldova, articolul 55, Exercițarea drepturilor și a libertăților, prevede: „Orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora”.

modul de a acționa și responsabilitățile pe care le ai în mediul domestic și în cel public. Important este să fim conștienți că toate acțiunile noastre generează atât consecințe pozitive, cât și negative. Respectiv, trebuie să ne asumăm responsabilitatea pentru impactul pe care îl producem prin alegerea noastră asupra altor persoane, spații sau situații.

În sens istoric, libertatea de alegere era definită prin termenul de „privilegiu” sau „prerogativă”. Acesta era acordat doar unor categorii de persoane, în funcție de statutul social, proprietate, venit etc. și le oferea accesul la bunuri, servicii, educație și guvernare. Ulterior, datorită inclusiv mișcărilor

sociale ale muncitorilor din Europa și SUA, ale femeilor, minorităților etnice, **libertatea de alegere civică** și **libertatea politică** capătă caracter universal și inalienabil în cadrul libertăților umane.

Libertatea pe care o avem astăzi implică și susținerea unor drepturi specifice ale individului, din care derivă **libertatea individuală**, despre care filozoful și scriitorul român Mircea Eliade afirma următoarele: „A fi liber înseamnă, înainte de toate, a fi responsabil față de tine însuși”.

Totodată, libertatea de alegere poate fi limitată de anumite legi care urmăresc să mențină ordinea socială într-un stat democratic. De exemplu, *Codul electoral* al Republicii Moldova prevede anumite limite vizând dreptul de a alege și de a fi ales, pe care îl au cetățenii și cetățenele Republicii Moldova. Astfel, dreptul de a alege îl au persoanele care au împlinit vârstă de 18 ani, inclusiv în ziua alegerilor, cu excepția celor privați de acest drept prin hotărârea judecătorească de instituire a măsurii de ocrotire judiciară.

Chiar și libertatea de exprimare are anumite restrângeri legale, necesare într-o societate democratică. Acestea se referă la securitatea națională, siguranța publică sau integritatea teritorială și sunt instituite pentru a apăra ordinea și a preveni infracțiunile, pentru a proteja sănătatea și morala, reputația sau drepturile altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale etc.

Viața de zi cu zi ne oferă multiple situații cu posibilitatea de a alege:

- ✓ produse, bunuri sau servicii pe care să le cumperi;
- ✓ un ONG, un centru pentru tineri și tinere, un cerc sportiv sau de creație, ulterior o asociație profesională, în care să te regăsești ca membru/membră sau afiliat/afiliată;
- ✓ studiile profesionale după absolvirea gimnaziului sau a liceului și cariera pe care o dorești;
- ✓ un post de muncă la care visezi;
- ✓ orașul/satul și țara în care să locuiești;
- ✓ să trăiești singur/singură sau în căsnicie;
- ✓ un partid politic sau un candidat/o candidată pe care să îl/o alegi ca să te reprezinte etc.

Libertatea de a alege și de a fi ales

În condițiile în care libertatea de alegere asigură libera exprimare a opiniei poporului, aceasta reprezintă temelia oricărei societăți democratice. În democrațiile reprezentative moderne, libertatea de alegere a condus la apariția și construcția sistemelor de alegeri. Acestea din urmă formează diverse organe ale puterii de stat (parlamentul, autoritățile administrației publice locale).

Prin libertatea de a alege și de a fi ales, poporul își poate selecta reprezentanții și reprezentantele, legitimând puterea politică în stat. Mandatul încredințat acestora, afirmă Nicolae Osmochescu, doctor în drept, fost judecător al Curții Constituționale a

Republicii Moldova, le transmite împuterniciri de realizare a suveranității, exercitând funcții cu atribuții și competențe concrete în guvernarea unui stat¹.

¹ N. Osmochescu, *Dreptul de vot și dreptul de a fi ales în Republica Moldova – reglementări constituționale*. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. Științe juridice. Științe economice, Chișinău, CEP USM, 2013, p. 153-155.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (1976)

prevede, în art. 25, că „orice cetățean are dreptul și posibilitatea:

- a) de a lua parte la conducerea treburilor publice, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși;
- b) de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorilor;
- c) de a avea acces, în condiții generale de egalitate, la funcții publice din țara sa”.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice statuează implicit principiul nondiscriminării femeilor, definit în *Convenția asupra drepturilor politice ale femeii*, primul instrument de drept internațional care a recunoscut și a protejat drepturile politice ale femeilor.

Convenția asupra drepturilor politice ale femeii (1954)

- „Art. 1. Femeile vor avea, în condiții de egalitate cu bărbații, dreptul la vot în toate alegerile, fără nicio discriminare.
- Art. 2. Femeile vor fi, în condițiile de egalitate cu bărbații, eligibile în oricare din organismele publice, constituite în baza legislației naționale, fără nicio discriminare.
- Art. 3. Femeile vor avea, în condiții de egalitate, același drept ca și bărbații de a ocupa orice post public și de a exercita oricare dintre funcțiile stabilite în baza legislației naționale, fără nicio discriminare.”

Libertatea de alegere într-o societate democratică presupune, prin urmare, și o libertate politică, ce constă în dreptul tuturor indivizilor de a participa la guvernare prin vot și prin ocuparea unei funcții publice. În istoria politică a sec. al XIX-lea și al XX-lea, libertatea de alegere a fost definită frecvent în termeni nu doar de oportunități politice, ci și economice, și de securitate.

Responsabilitatea cetățenească

Libertatea de alegere vine „la pachet” cu responsabilitatea, afirma Cuviosul Paisie Aghioritul, sintetizând acest tip de libertate în toate contextele vieții.

Dicționar

Cuvântul **responsabilitate** provine de la verbul latinesc *respondere*, care e format din prefixul *re-*, făcând aluzie la repetare, întoarcere, și verbul *spondere*, care înseamnă „a promite”, „a garanta” sau „a se angaja”. Astfel, DEX-ul confirmă că responsabilitatea constă în obligația de a efectua un lucru, de a răspunde, de a da socoteală de ceva, de a accepta și a suporta consecințele. Sinonim: *răspundere*.

Responsabilitățile noastre ca cetățene și cetățeni nu pot fi rezumate doar la îndatoriri **legale** de a vota, de a plăti impozitele și de a respecta legea. Avem și responsabilități **morale/etice**, cum ar fi grija de a crește și a educa copii, de a avea grijă de părinți, de a-i ajuta pe cei în dificultate, de a proteja resursele naturale etc. Respectiv, responsabilitatea are mai multe semnificații:

angajament sincer promis prin care ne asumăm obligațiile care nu sunt întotdeauna plăcute sau când susținem o cauză dreaptă

datorie pe care, odată ce ne-am asumat-o, trebuie s-o onorăm

maturitate în raport cu viața noastră ca: școala, părinții, treburile casnice sau conducerea unei companii

prudență manifestată prin acțiuni bine cumpătate, neimpulsivă, atunci când luăm o decizie, pentru a evita riscurile, fiind conștienți/conștiente de consecințele acțiunilor noastre

etică exprimată prin comportament responsabil față de sine și față de ceilalți, fundamentat pe îndatoriri și obligații, în baza unor principii ce ne ajută să distingem ce este bine, corect de ceea ce este rău, greșit.

Atunci când reflectăm, gestionăm, localizăm și evaluăm consecințele acțiunilor noastre în plan **moral** și **colectiv**, nu doar **individual**, responsabilitatea este o valoare. Adjectivul „cetățenească” din sintagma „responsabilitate cetățenească” presupune îndreptarea acestei valori spre comunitatea de apartenență și recunoașterea obligațiilor pe care le avem față de ea, fie că ne referim la familie, școală, sat/oraș sau țară. Responsabilitatea ca valoare socială se exprimă prin participare, într-un fel sau altul, la activitățile casnice, comunitare și civice, în funcție de abilitățile, cunoștințele și disponibilitatea noastră. Conviețuirea într-un mediu democratic presupune acceptarea faptului că toți suntem liberi și egali în fața legii, că avem drepturi și responsabilități, dintre care unele ne sunt impuse, iar pe altele ni le asumăm voluntar. În viața socială avem ocazia să acționăm responsabil, de la traversarea regulamentară a unei străzi până la acceptarea pluralismului de idei și a dialogului, respectând demnitatea tuturor oamenilor.

Important este să reținem și faptul că *responsabilitățile sunt adesea reversul drepturilor*. De exemplu, dreptul la liberă exprimare aduce cu sine responsabilitatea de a permite ca de același drept să poată beneficia și alții. Cu toate acestea, oamenii nu pierd neapărat drepturile pe care le-au negat altora (ca în cazul discriminării). De asemenea, oamenii au adesea obligații care nu sunt reciproce, de exemplu, responsabilitățile față de copii, vârstnici ș.a.

Responsabilitatea individuală vs responsabilitatea colectivă

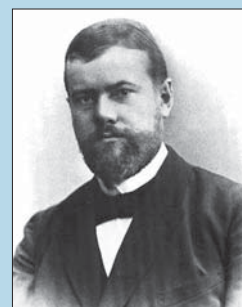
În principiu, responsabilitatea este întotdeauna individuală. Există însă și responsabilități comune, în care responsabilitatea individuală nu este diluată. Atunci când o responsabilitate este împărtășită, rezultatul acțiunii finale este alcătuit din suma acțiunilor fiecăruia și generează un trend, o cultură. Un exemplu este grija pentru mediu, care este responsabilitatea tuturor, de la acțiunea fiecărei persoane în separarea și reciclarea deșeurilor pe care le generează până la politicile de protecție a mediului ale statului.

Războiul din Ucraina, început pe data de 24 februarie 2022 de către Federația Rusă, a demonstrat convingerea de alegerea și responsabilitatea exemplară individuală, dar și colectivă, voluntară, a persoanelor din Republica Moldova, din diaspora, dar și din Republica Polonă, România și alte țări, de a-i ajuta pe refugiații din Ucraina, în special femei cu copii, prin oferirea gratuită a locuințelor și asistență umanitară în diverse forme.

Personalitatea

Conceptele de *etică a responsabilității* și cel de *responsabilitate cetățenească* au fost dezvoltate de filozoful și economistul german Max Weber (Karl Emil Maximilian Weber) în cartea *Politica, o vocație și o profesie* (*Politik, als Beruf*), care este, de fapt, un discurs ținut în fața studenților, după Primul Război Mondial¹.

În opinia acestuia, asumarea unei funcții publice este una dintre cele mai mari responsabilități pe care le poate avea un cetățean/o cetățeană, care trebuie să răspundă pentru consecințele sau efectele acțiunilor sale asupra majorității, nu pentru acțiunea în sine, cu atât mai puțin pentru intenția cu care a fost realizată acea acțiune.

Karl Emil Maximilian Weber (1864-1920)

Îmi formez convingeri și iau decizii!

- **Comentează afirmația lui Benjamin Franklin, unul dintre fondatorii Statelor Unite ale Americii și un adevărat *homo universalis*: „Democrația înseamnă doi lupi și un miel care votează meniul pe care îl vor servi la masă. Libertatea este un miel bine înarmat care contestă votul”.**
 - Argumentează-ți opinia în maximum cinci enunțuri, sintetizând ideile noi acumulate.
 - Propune o caricatură care să releve ideea libertății de alegere vs iresponsabilitatea cetățenească.
 - Reprezintă-o prin desen sau descrie-o într-un text scurt.

¹ Vezi: Max Weber. *German sociologist*. Disponibil: <https://www.britannica.com/biography/Max-Weber-German-sociologist> (accesat: 07.10.2022).

Curiozități

- În anul 2023, potrivit *Raportului privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova*, Avocatul Poporului a recepționat 1.065 de cereri. Cele mai frecvent invocate încălcări ale drepturilor au constituit: dreptul la un proces echitabil, accesul la informație, dreptul la ocrotirea sănătății, proprietatea privată, dreptul la instruire.
- Parlamentul European a acordat, în anul 2022, Premiul Saharov pentru „libertatea de gândire poporului curajos al Ucrainei”, reprezentat de președintele ucrainean, de liderii aleși și de societatea civilă. „Ucrainenii își dovedesc loialitatea față de valorile libertății și democrației în fiecare zi pe câmpul de luptă împotriva teroristei Federații Ruse. Iar sprijinul popoarelor din Uniunea Europeană este foarte important pentru Ucraina pe această cale”, a scris Volodimir Zelenski pe canalul său de pe Twitter.

Preluat de pe <https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20231009STO06719/premiul-saharov-2023-finalistii>

- În 2023, Premiul Saharov a fost acordat Jinei Mahsa Amini și mișcării „Femeie, Viață, Libertate” din Iran, iar în 2024 – liderei opoziției din Venezuela, María Corina Machado, și președintelui ales, Edmundo González Urrutia, pentru libertatea de gândire.
- Acest premiu a fost decernat până acum unor lideri politici, jurnaliști, avocați, disidenți, militanți ai societății civile, scriitori, mame și soții, lideri ai minorităților, militanți pentru pace, prizonieri de conștiință aflați în detenție o perioadă îndelungată, unui grup de luptă împotriva terorismului, unui militant pentru combaterea torturii, unui caricaturist, unui producător de film, unui copil care a organizat o campanie pentru dreptul la educație și unei instituții – ONU. Premiul Saharov încurajează în special libertatea de exprimare, drepturile minorităților, respectarea dreptului internațional, dezvoltarea democrației și realizarea statului de drept.

3. Principiile alegerilor democratice

Concepte-cheie

- alegeri
- drept electoral
- integritate
- cens electoral
- principii
- transparență
- corectitudine

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

- **Amintește-ți principiile care se aplică în clasa ta la alegerea șefei/șefului clasei sau a/al altor structuri școlare.**
 - Explică de ce sunt necesare acestea într-o comunitate democratică.

Mă documentez ca să acționez!

- **Citiți suportul informațional în cheia tehnicii Mozaic.**

Alegerile și funcțiile acestora într-o societate democratică

Expresia fundamentală a democrației reprezentative o constituie **alegerile**. Acestea stau la temelia suveranității unui stat democratic, unde populația poate să aleagă liber și să se exprime prin vot, astfel asigurând autoritatea și legitimitatea puterii politice. În prezent, o democrație reprezentativă funcțională este de neconceput fără organizarea și desfășurarea alegerilor, care au diverse **funcții**¹:

permit electoratului, prin intermediul votului universal, secret și liber exprimat, să-și exercite dreptul de a participa la guvernare, la administrarea intereselor publice fie direct, fie prin intermediul celor aleși/alese

conferă legitimitate regimului politic, guvernamental, administrației locale, partidului (sau partidelor) de guvernământ

selectează un lider sau o lideră, o autoritate de guvernare, de administrare pentru colectivitatea națională sau pentru o colectivitate locală

¹ S. Cornea, *Procesul electoral local: Ghid practic*, Cahul-Chișinău, „Turnul vechi” SRL, 2007, p. 6.

constituie un act colectiv, ca manifestare de voință în ansamblu, în urma căruia se alege o echipă

permit electoratului să participe nemijlocit la viața social-politică a societății, a colectivității locale prin votarea programelor electorale ale partidelor politice, a candidaților și candidatelor

crează cadrul necesar pentru ca electoratul să-și expună opinia referitor la activitatea formațiunilor politice aflate la putere și referitor la direcțiile de activitate în perspectivă

confirmă sau infirmă activitatea celor aleși, dându-le mandat sau înlocuindu-i cu alții

Organizarea alegerilor democratice este, așadar, o condiție necesară pentru o guvernare democratică, prin care cetățenii și cetățenele unei țări își exprimă liber voința. Totodată, se constituie unele procese și instituții de guvernare democratică.

Caracterul democratic al alegerilor este asigurat de un număr mare de alte drepturi fundamentale și libertăți exercitate în baza unor norme legale, fără discriminare pe criteriu de rasă, culoare, sex, limbă, religie, viziune politică, dizabilitate sau alte considerente – origine națională sau socială, proprietăți, naștere –, și fără restricții arbitrare sau nejustificate.

Alegerile democratice servesc și la rezolvarea pașnică a competițiilor electorale pentru puterea politică în interiorul unei țări, fiind importante în menținerea păcii și a stabilității. Acolo unde guvernanțele sunt legitimate prin alegeri democratice corecte, aria riscurilor nedemocratice pentru preluarea puterii este redusă.

Categorii de principii

Orice tip de alegeri se desfășoară în corespundere cu anumite principii și standarde ale dreptului electoral.

Principiile electorale reprezintă o serie de standarde general acceptate, care reflectă natura democratică a alegerilor în calitate de fundament constituțional al puterii publice în stat¹. Acestea pot fi definite ca idei fundamentale care stau la baza sistemului de drept electoral, determinat de relațiile sociale, fiind expresia concentrată a valorilor promovate și apărute de democrația reprezentativă.

Principiile alegerilor democratice sunt recunoscute atât în practicile naționale, cât și în documentele organizațiilor internaționale. În practica internațională², principiile alegerilor democratice se clasifică în trei categorii:

¹ T. Cârnaț, D. Jelescu, *Problema conceperii și clasificării principiilor dreptului electoral*. În: Revista națională de drept, 2014, nr. 8, p. 16-17.

² *Utilizarea standardelor electorale internaționale*. Manualul Consiliului Europei pentru organizațiile societății civile. Chișinău: S.n., 2017, p. 9-17.

I. Principiile organizării și desfășurării alegerilor reflectă condițiile incipiente de asigurare a raporturilor electorale și se referă la:

- ✓ *obligativitatea* alegerilor – modalitate obligatorie și legală de formare a organelor reprezentative ale statului democratic;
- ✓ *autenticitatea* (nefalsificarea) alegerilor – garanție a corectitudinii acestora, prin care se asigură *integritatea electorală*, altfel spus responsabilitatea față de toate procesele din alegeri, începând cu cadrul legal, instituțional, informarea alegătorilor și alegătoarelor, înregistrarea candidaților, campania electorală, operațiunile de votare, instruirea tuturor actorilor implicați în procesul electoral și soluționarea contestațiilor electorale;
- ✓ *periodicitatea* alegerilor – autoritățile reprezentative naționale și cele locale își exercită mandatul pentru o perioadă de timp (patru ani, de regulă), de aceea, alegerile trebuie să se desfășoare la anumite intervale de timp;
- ✓ *libertatea* alegerilor – excluderea oricărei forme de constrângere sau presiune;
- ✓ *competitivitatea* alegerilor – numărul candidatelor și candidaților înregistrați să fie mai mare decât numărul mandatelor disputate;
- ✓ *admisibilitatea diferitelor sisteme electorale* – alegerea reprezentanților în diferite organe se poate realiza utilizând diferite sisteme electorale;
- ✓ *independența organelor electorale* – pentru realizarea efectivă a alegerilor și garantarea drepturilor electorale tuturor, se formează și activează organe electorale speciale, independente față de alte organe de stat.

II. Principiile participării la alegeri sunt consacrate în legislația constituțională și cea electorală a fiecărui stat și prevăd:

- ✓ *universalitatea dreptului electoral* – realizarea dreptului de a alege și de a fi ales nu depinde de sex, rasă, naționalitate, limbă, proveniență socială, funcția deținută, religie, aspirații politice, avere etc.

Pictură: Diana Stratan, 15 ani, LT „Liviu Deleanu”, Chișinău

Reține!

În prezent, în majoritatea țărilor, inclusiv în Republica Moldova, se poate vota începând cu vârsta de 18 ani. Atunci când s-a instituit dreptul de vot, această limită era de 21 de ani.

- ✓ *egalitatea dreptului electoral* – *Codul electoral* al Republicii Moldova, la art. 4 prevede: „În cadrul oricărui scrutin, fiecare alegător are dreptul la un singur vot. Fiecare vot are putere juridică egală”;
- ✓ *votarea directă* – cetățenii și cetățenele cu drept de vot își exprimă opțiunile electorale în procesul alegerilor de sine stătător. Art. 5 din *Codul electoral* al Republicii Moldova precizează: „Alegătorul votează personal. Votarea în locul unei alte persoane este interzisă”;

- ✓ *secretul votului* – se asigură condiții secrete ce exclud orice control din partea oricăror organe sau persoane publice sau private a modului în care cineva și-a exprimat sau își exprimă opțiunile electorale. *Codul electoral* al Republicii Moldova, art. 6, prevede că „votarea la alegeri este secretă, excluzându-se astfel posibilitatea de a influența voința alegătorului”;
- ✓ *libertatea de exprimare a opțiunii electorale* – dreptul cetățeanului și cetățenei cu drept de vot de a și-l exercita sau nu, în concordanță cu intima lui convingere și nesilit de nimeni¹. *Codul electoral* al Republicii Moldova, art. 7, prevede: „Nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului pentru a-l face să voteze sau să nu voteze, precum și pentru a-l împiedica să-și exprime voința în mod independent.”

În toate țările Europei există tineri și tinere care solicită reducerea vârstei de la care se poate vota. De exemplu, Forumul European al Tineretului a lansat o campanie la nivel european care propune reducerea vârstei de vot la 16 ani, după modelul Republicii Austria, Republicii Malta, Republicii Federale Germania și Regatului Belgiei.

Un impediment în realizarea principiului universalității dreptului electoral a fost problema **censului electoral**, care era de mai multe tipuri: cens de proprietate, de sex, de rasă, de vârstă, de capacitate juridică, de ședere.

Dicționar

În istoria alegerilor de la noi, **censul electoral** era „câtimea” de impozit prevăzută de legea electorală restrictivă, antidemocratică a epocii, care se cerea pentru acordarea dreptului de alegător sau de ales și pentru delimitarea colegiilor electorale din care făceau parte cetățenii.

III. Principiile complementare ale alegerilor

Categoria de principii complementare presupune că procesul electoral și alegerile trebuie să se desfășoare într-o manieră caracterizată de responsabilitate și transparență, echitate și incluziune, oferind astfel alegătorilor și alegătoarelor posibilitatea unei opțiuni reale și informate, asigurând implicarea tuturor și încrederea generală a electoratului.

Conceptul de *alegeri echitabile* pune în discuție câțiva indicatori:

- sunt sau nu respectate drepturile și libertățile fundamentale;
- există sau nu competiție politică credibilă;
- există restricții nerezonabile privind formarea sau funcționarea partidelor politice, felul în care acestea sunt finanțate în alegeri;
- există perspectiva credibilă și reală ca scrutinul să aibă drept rezultat schimbarea puterii politice ș.a.

Drepturile cetățenilor și cetățenelor de a vota și de a fi aleși/alese sunt asigurate de următoarele tratate internaționale: *Declarația universală a drepturilor omului* a ONU (1945); *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice* (1966); *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale a Consiliului Europei* (1950) ș.a.²

¹ N. Druță, *Codul electoral. Comentariu pe articole. Principiile participării electorale. Digest electoral*. În: Revistă de analiză, teorie și cercetare în domeniul electoral, ediția VII, 2022, iunie, p. 90.

² *Utilizarea standardelor electorale internaționale*. Manualul Consiliului Europei pentru organizațiile societății civile, Chișinău: S.n., 2017, p. 13-14.

Declarația universală a drepturilor omului,

adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU în 1948, în art. 21 stipulează că:

„Orice persoană are dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin reprezentanți liber aleși; orice persoană are dreptul de acces egal la funcțiile publice din țara sa; voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat; această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri nefalsificate, care să aibă loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal și exprimat prin vot secret sau urmând o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului”.

Totodată, trebuie să fim conștienți de faptul că nu este suficient ca alegerile să fie desfășurate într-o manieră relativ ordonată și profesionistă, pentru ca acestea să fie considerate autentice și libere.

Libertatea alegerilor depinde și de libertatea de exprimare, de asociere, de întrunire și de mișcare, precum și de un mediu care este liber de frica politică sau socială.

Corectitudinea în alegeri este asigurată printr-un proces electoral transparent; legi, reglementări și sisteme echitabile; șanse egale pentru toți participanții și participantele; o comisie electorală independentă și imparțială; lipsa oricăror forme de intimidare și discriminare; existența unei formule de calcul adecvate a voturilor și a acceptării rezultatelor electorale.

Îmi formez convingeri și iau decizii!

- Citește informația propusă la rubrica **Personalitatea** și dedu care principii ale alegerilor erau încălcate până în secolul al XX-lea, respectiv revendicate prin mișcarea de emancipare a femeilor.

Personalitatea

Sufragetele

Începutul secolului al XX-lea a fost marcat de mișcarea de emancipare a femeilor. Sufragetele, cum mai sunt cunoscute activiste de la începutul anilor 1900, au avut ca scop principal obținerea dreptului la vot pentru femei. Mișcarea a început în Marea Britanie, având-o în frunte pe **Emmeline Pankhurst**.

Emmeline Pankhurst rostind în Connecticut, SUA, faimosul său discurs „Libertate sau moarte”, 1913

Acțiunile activistelor britanice pentru drepturile politice ale femeilor, în principal dreptul de vot, s-au extins și peste ocean, având un puternic impact. Spre finalul anului 1912, la întâlnirea anuală a Asociației Naționale a Sufragetelor din SUA, Alice Paul și Lucy Burns au propus un marș în semn de protest chiar la învestirea în funcția de președinte al Statelor Unite ale Americii a lui Woodrow Wilson. În scrisoarea către președintele ales, sufragetele din New York îi cereau ca problema drepturilor femeii să devină o prioritate în mandatul său.

La 3 martie 1913, circa 10.000 de femei din întreaga lume, îmbrăcate în costume care reprezentau Justiția, Caritatea, Libertatea, Pacea și Speranța, au participat la marșul denumit *The Woman Suffrage Procession*, conduse fiind de către avocata newyorkeză Inez Mulholland. Inițiativa sufragetelor, care a întâmpinat rezistență și violență din partea mulțimii și a poliției, nu a rămas neobservată. Însă abia în 1920 a fost ratificat cel de-al XIX-lea Amendament la Constituția Statelor Unite ale Americii, care interzice statelor și guvernului federal să nege dreptul de vot cetățenilor și cetățenelor SUA pe criterii de sex, recunoscând astfel dreptul femeilor de a vota.

Curiozități

- Noțiunea de **vot universal** a fost utilizată inițial în secolul al XIX-lea de către reformatorii din Anglia și avea înțelesul de „vot universal al bărbăției”. Mai târziu, votul a fost extins și asupra femeilor, în timpul mișcării pentru votul femeilor, care a început în Noua Zeelandă în secolul al XIX-lea.
- **370 de milioane** este numărul estimat în 2024 al alegătorilor și alegătoarelor din cele 27 de state membre UE. Cu un asemenea corp electoral, scrutinul european este al doilea cel mai important din lume, după alegerile legislative din Republica India.
- Parlamentul European (PE) era alcătuit inițial din **751 de deputate și deputați** aleși în cele 28 de state membre ale Uniunii Europene. Repartizarea mandatelor variază în funcție de mărimea populației. Germania, spre exemplu, din 2024, are 96 de mandate, Republica Franceză – 81, Republica Italiană – 76, România – 33, iar Republica Malta, Republica Cipru și Marele Ducat de Luxemburg – câte 6. După ce Regatul Unit a părăsit UE în 2020, hemiciclul (sala plenară a PE) are doar 720 de locuri.

4. Pluralismul în societatea democratică

Concepte-cheie

- diversitate
- pluralism
- asociere
- negociere
- compromis
- opoziție
- competitivitate
- pluripartitism

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

- **Amintește-ți de o situație la școală în care ideea sau propunerea ta a fost respinsă și de alta în care opinia ta, diferită de a majorității pe un anume subiect (din educație, cultură, religie, naționalitate ș.a.), a fost în avantajul grupului/clasei.**
 - Care a fost cauza respingerii și motivul acceptării?
 - Cum te-ai simțit și comportat în fiecare situație?
 - Ce atitudine ai avut față de cei/cele care:
 - au fost de acord cu tine, te-au susținut, acceptat;
 - te-au ignorat, exclus?
- **Concluzionează: ce ne unește și ce ne antagonizează ca indivizi într-o comunitate școlară.**

Ne unește	Ne antagonizează

Mă documentez ca să acționez!

- **Citește suportul informațional, aplicând tehnica *SINELG*.**

Pluralismul ca principiu și valoare a democrației reprezentative

Pluralismul ca fenomen social nu a apărut spontan, ci a constituit un proces social de lungă durată, pe parcursul istoriei umane. Conceptul de pluralism apare în Grecia Antică – leagănul democrației și al dezbaterilor publice din orașele-state, care asigurau libertatea de exprimare a filozofilor eleni –, fiind o formă incipientă a pluralismului sub aspect politic, economic și cultural. Ulterior, societatea modernă a oferit largi posibilități de manifestare a formelor de pluralism: sindical, ideologic, cultural, economic etc.

În prezent, pluralismul constituie un principiu și o valoare a democrației reprezentative, prin care se încurajează diverse grupuri sociale să își prezinte ideile și opiniile. În acest fel, niciun grup nu dictează cum ar trebui să funcționeze lucrurile în societate. Diferitele grupuri sociale, care au variate convingeri culturale, etnice, religioase, politice, coexistă în pace, păstrându-și identitatea lor distinctă, în comunități multiculturale, multietnice, multirasiale, plurilingve.

Prin urmare, pluralismul nu se opune **diversității**, ci, dimpotrivă, se bazează pe aceasta. Absența diversității de interese, valori, concepții și programe politice înseamnă, de fapt, existența totalitarismului și autoritarismului – forme nedemocratice de guvernare.

În ceea ce privește relația dintre sistemul de partide (ca element la pluralismului politic) și democrație, se poate afirma că ele se condiționează reciproc. Democrația reprezentativă începe să se manifeste odată cu apariția și dezvoltarea partidelor ca instituții politice, iar partidele dau consistență climatului democratic.

Reține!

Pluralismul în societatea democratică nu exclude confruntarea, conflictele. Aceasta înseamnă că ideile, forțele și instituțiile pluraliste se află într-un cadru competitiv.

Dicționar **A**

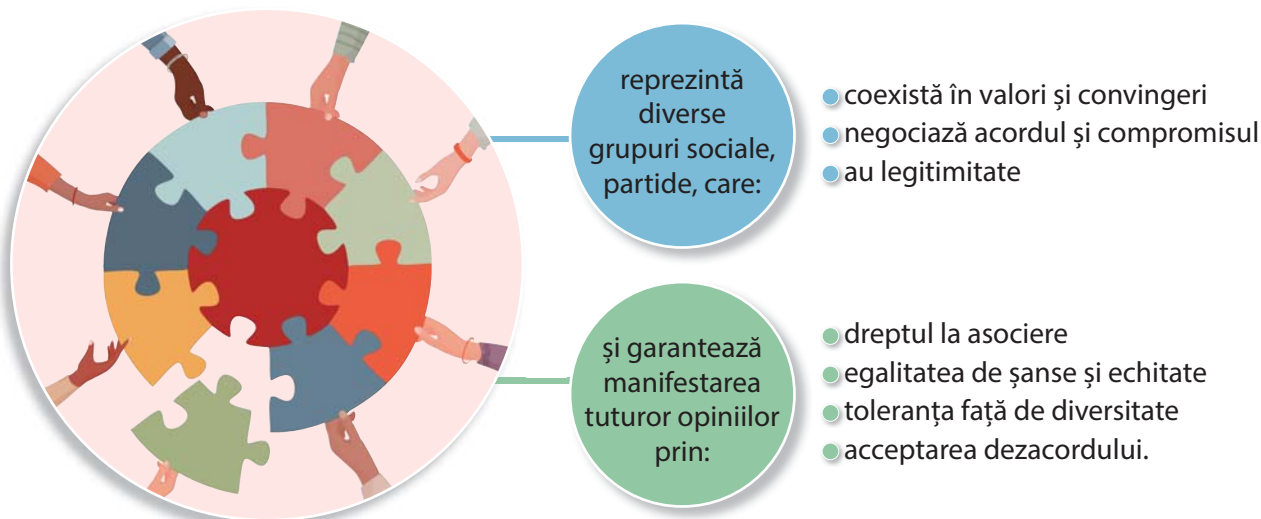
Pluralism – principiu al democrației care presupune menținerea mai multor forțe social-politice (partide, sindicate, organizații religioase etc.) interpușe între indivizi și stat, ca o condiție și o garanție a limitării puterii, a funcționării democrației¹.

De obicei, această competiție în societatea democratică se desfășoară după reguli bine stabilite, cum ar fi normele constituționale și cele legale. De exemplu, în cadrul pluralismului politic, **competiția** structurează forțele politice la nivel parlamentar între majoritate și opoziție. Însă, în acest context, competiția

presupune compromisul, negocierea, dialogul bazat pe idei ca forme instituționalizate de exprimare a opoziției². Democrațiile pluraliste nu exclud și alegerea guvernelor radicale, înclinare să restrângă activitățile oponentilor politici.

O condiție esențială și, totodată, un suport al instituțiilor pluraliste îl constituie **legitimitatea** acestora, sprijinul de care se bucură din partea electoratului. Valoarea socială a pluralismului constă în faptul că „datorită lui sunt garantate abilitățile de a manifesta opiniile individului, egalitatea de posibilități, toleranța față de diverse grupuri”³.

Așadar, ca principiu și valoare, **pluralismul**

¹ Vezi: *Pluralism*. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/pluralism> (accesat: 19.11.2022).

² I. Ciobanu, *Pluralism politic – valoare intrinsecă a democrației reprezentative*, Bălți, Presa universitară bălțeană, 2007, p. 20-24.

³ *Ibidem*, p. 22.

Caracteristicile pluralismului. Dreptul la asociere

Prima caracteristică a pluralismului este că *puterea este pusă în slujba poporului*. În consecință, drepturile tuturor sunt protejate. Oamenii care au puterea în mâinile lor trăiesc în democrații reale. O astfel de democrație este certificată de libertatea oamenilor de a alege un partid politic și de a vota prin sistemul de vot secret.

Conform celei de-a doua caracteristici, *statul este întotdeauna neutru*, deci nu acționează niciodată în detrimentul cetățenilor și cetățenilor săi. Guvernul trebuie să lucreze pentru binele tuturor oamenilor, chiar dacă este majoritar și format din exponenții și exponențele unui singur partid (de dreapta, centru-dreapta, centru-stânga sau de stânga). Prin urmare, statul trebuie să implice cetățenii și cetățenele în procesul de luare a deciziilor.

A treia caracteristică este că *toți au acces la puterea publică* fără ca niciun grup sau individ să domine în activitățile guvernamentale. Prin urmare, statul este liber să promoveze diferitele opinii prezentate de către grupurile sociale existente.

Pluralismul, în contextul drepturilor și libertăților social-politice¹, presupune, întâi de toate, *dreptul la asociere*. În practică, acest drept se transpune în:

- asociere politică (partidele politice);
- asociere profesională (sindicatele);
- asociere civică (asociațiile obștești).

Reține!

Starea de democrație nu este evaluată prin prisma numărului de partide sau asociații, ci prin capacitatea acestora de a propune soluții viabile pentru rezolvarea problemelor cu care se confrunta societatea.

O societate pluralistă, unde „polemica elucidează adevărul”, este a bărbaților și a femeilor de toate vârstele, care-și pot exprima și promova punctul de vedere fără frică și bariere structurale. Este un mod de viață firesc și normal al acceptării diferențelor culturale, religioase, politice dintre noi. Atât pluralismul cultural, cât și cel religios se bazează pe pluralismul etic sau moral, teorie conform căreia, deși valori diferite pot fi mereu în conflict între ele, toate rămân la fel de corecte.

Pluralismul politic și electoral

Constituția Republicii Moldova,

prin art. 1 alin. (3), stabilește că:

„Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”.

¹ A. Băbălău, *Reglementarea legală a pluralismului politic în contextul drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățeanului*. În: Știința politică și societatea în schimbare. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Chișinău, CEP USM, 2015, p. 43.

Atribuirea calificativului de „valoare supremă” pentru pluralismul politic este unul dintre rezultatele principale ale democratizării societății moldovenești. În lumea politicii se presupune că pluralismul facilitează obținerea unui compromis, ajutând factorii de decizie să conștientizeze și să abordeze în mod corect mai multe interese și principii concurente.

În acest sens, pentru ca pluralismul politic să nu degenereze, partidelor politice li se impun trei categorii de limite¹:

CONSTITUȚIONALE	● obligativitatea de a respecta suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de drept, principiile democrației și Constituția ● în orice stat de drept, partidele extremiste antinaționale pot fi desființate și considerate anticonstituționale
LEGALE	● necesitatea ca partidele să fie înființate și organizate ca instituții publice, înscrise în registrele publice ale ministerelor, agențiilor ● asociațiile cu caracter secret sau subordonate unor centre de interes și de putere din străinătate sunt interzise prin lege
POLITICE	● asigurarea coerenței și durabilității sistemului politic din țară ● fărâmițarea exagerată creează o stare de confuzie în rândul electoratului.

În Republica Moldova există mai multe organizații neguvernamentale specializate în democrația electorală. 39 dintre acestea fac parte din *Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte*, entitate permanentă, benevolă, a cărei misiune este de a contribui la dezvoltarea democrației în Republica Moldova prin promovarea și desfășurarea alegerilor libere și corecte în conformitate cu standardele internaționale. Site oficial: <https://alegeliber.md>

Dintre organizațiile membre, vom remarca:

1. *Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT*, cunoscută, începând cu anul 2000, prin analiză, expertiză și consultanță privind procesul decizional, politic, electoral și social-economic din Republica Moldova. Misiunea ADEPT constă în promovarea valorilor democratice și sprijinirea participării active a cetățenilor și cetățenelor la viața publică a țării. Site oficial: <https://www.adept.md/ro>
2. *Asociația Promo-LEX* contribuie, prin activitatea sa din 2002 până în prezent, la dezvoltarea democrației în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, precum și la promovarea și apărarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice și consolidarea societății civile. În cadrul Programului „Procese democratice”, Promo-LEX se ocupă de monitorizarea proceselor electorale, a activității instituțiilor publice și a reformelor democratice. Site oficial: <https://promolex.md>

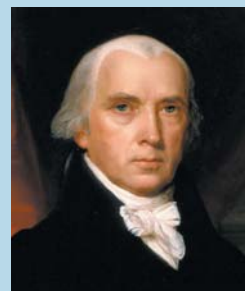

¹ Klaus Sollfrank (coord.), *Constituția Republicii Moldova: comentariu*, Chișinău, 2012, p. 37-38.

Personalitatea

James Madison (1751-1836), filozof politic și iluminist, a fost cel de-al patrulea președinte al Statelor Unite ale Americii, cunoscut drept „părintele Constituției SUA”. A susținut ideea pluralismului politic. A scris și a abordat, în *Federalist Papers No.10*, temerile că fracționismul și luptele politice inerente ar distruge noua republică americană. Madison a susținut că doar permițând mai multor fracțiuni concurente să participe în mod egal la guvernare, ar putea fi evitat acest rezultat groaznic. Deși nu a folosit niciodată termenul de „pluralism politic”, James Madison a definit esența acestuia pentru funcționalitatea democrației reprezentative¹.

Îmi formez convingeri și iau decizii!

- Urmărește videoul „Pluralismul și societatea civilă” (<https://www.youtube.com/watch?v=WRKYv4Ek0CY>).
Scrie:
 - trei termeni noi (concepte) învățați sau pe care i-ai înțeles;
 - două idei despre care ai dori să cunoști mai mult;
 - formulează o concluzie.
- Rezumă informația acumulată la oră într-un acrostih P-L-U-R-A-L-I-S-M. Fiecare literă poate forma un cuvânt, o sintagmă sau o propoziție.

Curiozități

- Primele alegeri pluraliste, după o perioadă de mai bine de 50 de ani, având la bază principiul alternativei (mai mulți candidați și candidate într-o circumscripție uninominală), s-au desfășurat în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM) pe 25 februarie și 10 martie 1990, în două tururi de scrutin.
- În fiecare dintre cele 380 de circumscripții uninominale, constituite pe teritoriul RSSM, puteau fi înregistrați mai mulți candidați și candidate. În condițiile existenței unui singur partid – Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS) –, aveau dreptul de a propune candidați și candidate colectivele de muncă, organizațiile obștești, colectivele de elevi/eleve și studenți/studente ș.a.

¹ Kelly Martin, *President James Madison: Facts and Biography*. Disponibil: <https://www.thoughtco.com/james-madison-fast-facts-104740> (accesat: 30.10.2022).

5. Mediile democratice și participarea: Familia–Școala–Comunitatea

Concepte-cheie

- participare
- implicare
- responsabilitate
- mediu democratic
- familie
- școală
- comunitate

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

- **Exprimă-ți opinia, în cheia tehnicii 6 De ce?, cu privire la un drept și o responsabilitate pe care le ai în școală:**

„Elevii și elevele trebuie să participe în procesul de luare a deciziei privind alegerea disciplinelor opționale”.

Mă documentez ca să acționez!

- **Citiți informația, lucrând în pereche. Adresați- vă reciproc întrebări pe fiecare alineat, în cheia tehnicii Re-Quest.**

E firesc să (te) întrebi: „De ce trebuie să participăm la luarea deciziilor în mediile în care trăim, învățăm, activăm?”

Mai multe persoane tinere sau adulte consideră că e necesar, deoarece reușitele și problemele din familie, de la școală, din localitate sunt deopotrivă și ale tale. Ele te pot ajuta sau afecta direct și indirect. Respectiv, fiecăruia îi revine responsabilitatea pentru condițiile de viață și instruire, soluțiile de remediere a unor neajunsuri, spre exemplu, și nu doar familiei, cadrelor didactice, primarului sau primăritei, consilierelor și consilierilor locali, decidenților de la consiliul raional, din Guvern etc.

Recomandarea CM/Rec(2012)2 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind participarea copiilor și tinerilor cu vârsta sub 18 ani

Participarea se referă la indivizi și grupuri de indivizi care au dreptul, mijloacele, spațiul, oportunitatea și, acolo unde este necesar, sprijinul de a-și exprima liber opiniile, de a fi audiați și de a contribui la luarea deciziilor în problemele care îi afectează; opiniilor lor li se acordă importanța cuvenită în funcție de vârsta și maturitatea lor.

Argumente pentru **participare și implicare** de la tineri și tinere¹

✓ **Contribuie la dezvoltarea personală**

Tinerele și tinerii împuterniciți pot pleda activ și eficace în realizarea propriilor drepturi. Mai mult decât atât, dobândesc abilități, cunoștințe, competențe și încredere prin participare și implicare.

✓ **Asigură luarea deciziilor prin colaborare și rezultate mai bune**

Adulții nu au întotdeauna o înțelegere suficientă asupra vieții voastre, pentru a putea lua decizii informate și adecvate așteptărilor, necesităților pe care le aveți, atunci când se iau decizii în familie, la școală care vă vizează și, desigur, atunci când se elaborează legislația, politicile și programele pentru tineri. De ce? Pentru că e corect și necesar ca voi să vorbiți despre nevoile pe care le aveți și să propuneți soluții. Altfel, menținem „conflictul dintre generații”, necomunicând și neauzindu-ne. Cunoștințele, abilitățile și experiența de viață vă justifică coparticiparea și asumarea responsabilităților alături de adulți, pentru a obține schimbarea necesară prin implicare activă și conștientă.

✓ **Servește la protejarea tinerelor și tinerilor**

Tăcerea, pasivitatea, ignorarea, izolarea mențin abuzul din partea unor adulți printr-o impunitate relativă. Furnizarea de informații, încurajarea tinerei generații de a-și exprima preocupările și de a introduce mecanisme sigure și accesibile pentru a contesta discriminarea (pe criterii de vârstă, gen, etnie, apartenență religioasă, formă de dizabilitate), violența și abuzul reprezintă situații de viață și strategii-cheie pentru asigurarea unei protecții eficiente a vieții și siguranței voastre. Respectiv, oportunitățile de participare și implicare s-au dovedit a fi de o importanță deosebită în situații de conflict, de încălcare a drepturilor etc. Este nevoie de intervenție urgentă pentru a le contracara.

✓ **Consolidează efortul de asigurare a toleranței și respectului față de ceilalți**

Armonia și conviețuirea dintre oameni, diferiți ca vârstă, cultură, experiență etc., poate fi asigurată și prin angajamentul civic al fiecăruia/fiecăreia dintre voi. Prin experiența participării directe în discutarea, depășirea problemelor cu care vă confrunțați și implicare nemijlocită, voi dobândiți capacitatea de a contribui la crearea unor societăți (cu familii, școli, cartiere, localități) pașnice și democratice, unde se respectă drepturile fiecăruia.

✓ **Sporește responsabilitatea autorităților**

Buna guvernare se produce atunci când se consolidează responsabilitatea tuturor părților care beneficiază de aceasta. Participarea este esențială pentru un proces de investiții în construirea capacităților tinerilor, pentru a-și exercita și realiza angajamentul de implicare activă, care va contribui la crearea unui guvern transparent și deschis la nivel de instituție școlară sau la nivel local, raional, național.

Desigur, argumentele pot continua. Formulează și alte argumente, relevând semnificația acestora pentru persoanele tinere și implicate, precum și pentru societate per ansamblu.

Reține diferența!

Participarea este oportunitatea persoanelor de a-și exprima (direct sau indirect) ideile și atitudinile în procesul de luare a deciziilor. **Implicarea** este acțiunea și contribuția persoanelor în realizarea unor decizii prin activități în mediul privat sau public.

¹ Cf.: *Participarea elevilor în școală. Ghid*, Chișinău, CNTM, 2019. Disponibil: http://cntm.md/sites/default/files/Ghid%20participarea%20elevilor_compressed.pdf (accesat: 15.10.2022).

Moduri și modele de participare în mediul școlar și comunitar

Cunoaștem că familia este nucleul fundamental al societății și este principalul organism de mediere între oameni, societate și stat, unde trebuie promovate egalitatea în drepturi și șansele între copii și părinți, bărbați și femei. Este locul în care toți și toate avem o voce, un rol important când stabilim îndatoriri și drepturi între membrii și membrele familiei.

Dicționar

Participarea poate fi definită ca un drept și un proces în care copiii și tinerii devin contribuitori activi în propria lor viață și sunt conectați la viața comunităților lor¹.

Participarea la viața școlii² și a comunității se realizează prin diverse moduri: informare, cugetare și reflectare, adoptare a unei atitudini față de o situație sau față de o opinie, consultare, cooperare, inițiere a unor acțiuni, participare la luarea deciziei. De regulă, se înțelege și se limitează eronat implicarea voastră în activitățile extracurriculare, de voluntariat, în cele comunitare sau exclusiv la luarea deciziilor. Palierele multiple ale participării se pot manifesta la **nivel individual** și/sau la **nivel colectiv**.

În funcție de modul în care participăm, distingem, așadar³:

participare directă, caz în care fiecare are posibilitatea implicării directe și a comunicării propriului punct de vedere în grupuri de inițiativă, discuții de grup în consiliile elevilor sau în alte structuri instituționalizate etc.

participare indirectă sau prin reprezentanți și reprezentante, aleși și alese etc.

Experiența unor tinere și tineri relevă următoarele modele de participare politică a acestora⁴:

- ✓ **participare în procesele decizionale politice** – consilii municipale ale tineretului, forumuri ale tineretului, parlamente ale tineretului, audiențe pentru tineri și tinere;
- ✓ **participare orientată spre acțiune** prin colectare de semnături, demonstrații, angajare activă în grupurile de protecție a mediului înconjurător sau a animalelor, opoziție politică, pichetare, campanii de informare, flashmoburi;
- ✓ **inițiative asociative** în organizații de tineret, cluburi, centre ale tineretului, asociații sportive sau de mediu;
- ✓ **activități pentru petrecerea timpului liber**, cum ar fi cele de lectură, pictură, poezie, în familie, cu prietenii etc.

¹ Convenția privind drepturile copilului, art. 12, 15, 31.

² Vezi și E. Bäckman și B. Trafford, *Guvernarea democratică a școlilor*, București, Editura Universitară, 2014. Disponibil: <https://rm.coe.int/16805aa433> (accesat: 15.10.2022).

³ S. Covalachi, *Politologie*. Note de curs, Chișinău, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, 2013, p. 30-31.

⁴ L.-S. Velea, N. Toderas, *Participarea elevilor în școală și comunitate*. Centrul pentru Dezvoltare și Inovare în Educație, România, 2006, p. 30. Disponibil: http://www.politicipublice.ro/uploads/participare_elevi.pdf (accesat: 24.09.2022).

Utile pentru exemplificare sunt câteva inițiative de implicare în sfera procesului decizional și a participării democratice, realizate de tinere și tineri din diverse țări:

- Generation d-Liberation;
- Student Voice – the BRIDGE to Learning („Vocea elevilor – PUNTEA către învățare”);
- Idee în Comune și continuarea acesteia – Europa în Comune;
- PROMISE.

Aceste inițiative au avut un impact real și au demonstrat cât de important este nu doar să participi la luarea unor decizii, ci și să acționezi, contribuind prin implicare la viața școlii, a comunității.

Motivație și impedimente în participarea politică

O altă formă frecventă de participare în mediile democratice este cea politică. Participarea politică reprezintă modalitatea de influență a cetățenilor și cetățenelor asupra funcționării sistemului politic, asupra formării instituțiilor politice și elaborării deciziilor politice (prin delegarea reprezentanților și reprezentantelor în Parlament, susținerea activă a acestora, a partidelor politice, participarea la campaniile electorale).

Participării politice i se opune *absenteismul politic*, care presupune neparticiparea unor oameni la viața politică.

Bariere în calea participării politice

Chiar dacă avem un cadru legal național și internațional care legiferează participarea și încurajează activismul cetățenilor și cetățenelor de toate vârstele, există și o serie de impedimente. Iată care sunt cele mai frecvente bariere în calea participării politice¹:

- ✓ **sărăcia, războiul și factorii de securitate** – în asemenea condiții, oamenii sunt concentrați pe activități de supraviețuire și siguranță. Pentru ca aceștia să se poată implica în acțiuni politice, trebuie, întâi de toate, să fie satisfăcute nevoile lor de bază (cele fiziologice și de siguranță: apă, hrană, adăpost etc.);
- ✓ **cultura politică (inclusiv electorală) deficitară, necunoașterea limbii, religia, tradițiile, analfabetismul** – fără informații și cunoștințe, participarea semnificativă în politică poate fi dificilă;
- ✓ **izolarea socială** – comunitatea este mică și limitată pentru a putea sprijini și încuraja participarea politică;
- ✓ **factori personali** – oamenii pot avea mai multe motive obiective și subiective în ceea ce privește dorința sau, din contra, motivația limitată de a participa;
- ✓ **stigmatizarea și discriminarea** – grupurile majoritare pot avea prejudecăți, temeri și disconfort față de anumite categorii de oameni, de exemplu, persoane de alte etnii, persoane cu dizabilități, persoane vârstnice, femei, tineri și tinere etc.;
- ✓ **lipsa unor condiții favorabile de participare** – de exemplu, spațiile și cabinele de vot inaccesibile persoanelor cu dizabilități;
- ✓ **lipsa modelelor de urmat** – în multe comunități și țări există puține exemple de persoane în poziții politice înalte demne de urmat.

¹ *Human rights and elections. A Handbook on International Human Rights Standards on Elections*, 2021. Disponibil: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-02/Human-Rights-and-Elections.pdf> (accesat: 25.09.2022).

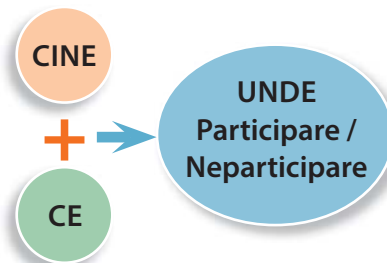

Îmi formez convingeri și iau decizii!

În experiența ta de până acum, cu siguranță ai trecut prin situații în care te-ai convins cât de importantă poate fi **participarea** în luarea unor decizii în familie, în școală, în grupurile de interese (sportive, artistice etc.) sau într-o comunitate mai mare (sat, oraș, sector, municipiu). Prin **implicarea** personală ai contribuit, prin urmare, alături de alte persoane, la rezolvarea unor probleme și situații concrete.

- **Amintește-ți cum faci uz de dreptul de participare și alegerea de implicare.**

- Unde reușești să participi și/sau să te implici mai mult: acasă, la școală, în alte medii din comunitate?
- Cine sau ce te motivează să fii activ/activă?
- Cine sau ce te demotivează să participi sau să te implici?

- **Organizează răspunsurile în clustere, încadrându-le în cele trei registre: *Cine-Ce-Unde* (Familie-Școală-Comunitate).**

Personalitatea

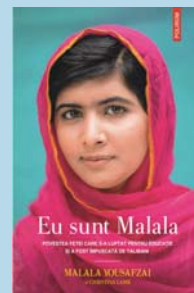

Malala Yousafzai este cunoscută ca eleva care, de la vârsta de 11 ani, a început să militeze pentru dreptul fetelor la educație și împotriva extremismului talibanilor din Pakistan.

Malala a continuat să lupte pentru anularea barierelor impuse de religie și tradiția culturală în ceea ce privește participarea fetelor la educație și după 2012, când asupra ei a fost întreprinsă o tentativă de asasinat.

Născută la 12.07.1997 în familia unui activist pentru educație, ea a fost numită în cinstea eroinei naționale afgane Malalai din Maiwand, așa cum relatează în cartea sa, *I Am Malala* (2013) – un bestseller internațional. Ziua de naștere a Malalei, 12 iulie, a fost desemnată de către ONU, în cadrul inițiativei mondiale „Educația înainte de toate”, ca Ziua Malalei, o platformă care să permită copiilor să își apere dreptul la educație.

La 10 octombrie 2014, **Malalei Yousafzai** i-a fost decernat Premiul Nobel pentru Pace „pentru lupta împotriva asupririi copiilor și tinerilor și pentru dreptul tuturor copiilor la educație”. Ea este cea mai tânără laureată a acestui premiu.

Curiozități

- Conform unui clasament internațional al participării politice¹, imigranții nu au drept de vot în 31 de state. Țările nordice acordă cele mai extinse drepturi de vot din UE. Cetățenii și cetățenele din afara UE pot candida și pot vota la alegerile locale în șapte țări ale UE: Danemarca, Finlanda, Irlanda, Luxemburg, Olanda, Norvegia și Suedia. În afara UE, imigranții pot vota și pot candida la alegerile locale din cinci țări (Argentina, Chile, Islanda, Norvegia și Noua Zeelandă), pot vota local în alte cinci state (Australia, Israel, Coreea, Rusia și Elveția) și pot vota la nivel național în Chile și Noua Zeelandă.

¹ Vezi: *Political participation*. Disponibil: <https://www.mipex.eu/political-participation> (accesat: 04.06.2025).

Curiozități

- Până la sfârșitul anului 2023, legile din Bulgaria, Cipru, Estonia, Grecia, Malta, Polonia și România prevedeau excluderea automată din procesul de vot a persoanelor aflate sub tutelă legală. Austria, Croația, Danemarca, Germania, Finlanda, Franța, Italia, Letonia, Luxemburg, Olanda, Slovacia, Slovenia, Spania și Suedia asigură participarea deplină a persoanelor cu dizabilități la procesul electoral. Tendința în acest sens a fost pozitivă în ultimii ani¹.
- Pagini web ca „MoldovanDream, „Times New Moldovan” sau clona proiectului „StopFals”, sunt doar câteva dintre conturile din Republica Moldova pe care Facebook le-a eliminat în februarie 2019, deoarece erau false. În total, au fost șterse 168 de conturi, 28 de pagini și 8 profiluri pe Instagram.
- În anul 2016, în Islanda s-a schimbat guvernarea, deoarece prim-ministrul, Sigmundur Gunnlaugsson, și-a dat demisia după ce jurnaliștii au descoperit că el deținea, împreună cu soția sa, o firmă offshore care nu plătea impozite.

¹ *Political participation of people with disabilities – new developments*. Disponibil: <https://fra.europa.eu/en/news/2024/more-people-disabilities-can-vote-barriers-remain> ental Rights (accesat: 04.06.2025).

II. Procesul electoral incluziv

COLABORARE
TRANSPARENȚĂ
TOLERANȚĂ
INCLUZIUNE
IMPLICARE
DIALOG POLITIC
RESPONSABILITATE

Analiza critică a informației despre procesul
și oferta electorală pentru o participare civică
asumată

Participare la exercițiile democratice din
instituția de învățământ și comunitate,
inclusiv prin alegeri

1. Evoluția alegerilor și a drepturilor electorale

Concepte-cheie

- alegeri
- drept de vot
- vot
- sufragiu universal

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

- **Analizează imaginile.**
 - Ce au în comun obiectele date în raport cu ideea de alegeri?
 - Consultă rubrica Curiozități de la p. 39 pentru a-ți verifica presupunerile.
 - Amintește-ți alte obiecte pe care le-ai folosit în situația în care ai făcut anumite alegeri.

Sursa: <https://www.lakesidepottery.com>

Mă documentez ca să acționez!

- Citește textul și completează tabelul sinoptic.

Epocă/ perioadă	Specific al epocii din perspectiva dreptului la vot	Momentul schimbării în evoluția drepturilor electorale	Personalități ale momentului	Cuvinte-cheie pentru epoca/ perioada dată

În istorie, fenomenul alegerilor datează încă din Antichitate, fiind rezultatul unui proces îndelungat de luptă pentru dobândirea drepturilor universale pentru toți membrii și membrele societății, inclusiv cel de exprimare a opiniei prin vot.

Dicționar

Vot – exprimarea opțiunii cetățenilor și cetățenelor unui stat în legătură cu alegerea reprezentanților și reprezentantelor lor în organele de conducere.

EPOCA ANTICĂ

Grecia și Roma Antică

În orașe precum Atena sau Sparta, alegerile erau un fenomen firesc, în cadrul căruia participau toți cetățenii – bărbați care și-au încheiat serviciul militar. În Atena, organul de conducere era un con-

siliu format din aproximativ 500 de cetățeni, numit „Boule”. Membrii consiliului nu erau aleși printr-o formă de vot, ci prin trasul la sorți. Ideea era că fiecare cetățean trebuia să aibă drept egal de a se implica în conducerea cetății, iar caracterul aleatoriu era văzut drept o intervenție divină. În plus, așteptările erau ca fiecare cetățean să aibă înțelepciunea necesară pentru a face față sarcinii, dacă aceasta i-ar fi acordată.

În Roma Antică, cu precădere în perioada republicii (509 î.H. – 27 î.H.), scrutinele se desfășurau într-un mod asemănător celui de astăzi. La romani existau trei comisii electorale diferite, care organizau scrutine pentru diferite poziții publice. Acestea erau *Comitia Curiata*, *Comitia Centuriata* și *Comitia Tributa*.

În *Comitia Curiata* și *Comitia Centuriata* votul era unul național, adică cetățenii alegeau oficiali în poziții la nivelul întregii republici – consuli, cenzeni, pretori. Pe de altă parte, în *Comitia Tributa* votul se făcea pe subdiviziuni teritoriale, fiind aleși chestori și alți magistrați de rang inferior de către clasele de jos.

Inițial, votul se făcea prin comunicarea alegerii dorite către un reprezentant al comisiei, care nota alegerea făcută. Ulterior, pentru a combate coruperea alegătorilor, s-a decis instituirea votului secret, astfel votanții înscriau numele candidatului ales pe o tăbliță din lemn.

Reține!

Dreptul de a alege și de a fi aleși îl aveau *cetățenii deplini* – grup ce excludea categorii precum femeile, sclavii sau cetățenii statelor subordonate imperiului.

PERIOADA MEDIEVALĂ

În Evul Mediu, alegerile erau utilizate, în mare parte, în trei contexte: bisericesc, secular și academic. Negustorii și aristocrații din diferite orașe se asociau în guverne comunale pentru a negocia cu conducătorii. Așadar, marii aristocrați au fost cei dintâi agenți ai emancipării civice, făcând primul pas în apariția guvernelor municipale. Totuși, beneficiarii unici ai acestui privilegiu erau doar membrii unui grup restrâns de aristocrați. Titlul de cetățean, iar prin urmare și dreptul de a vota pentru a desemna membrii guvernului comunal, era condiționat de originea persoanei (acceptați fiind doar bărbații născuți legitim, fără datorii și fără boli incurabile).

Prezența adevăratei mase a populației este recunoscută la marile curți occidentale abia în secolul al XIV-lea, odată cu apariția conceptului de *starea a treia* (care desemna restul populației, pe lângă cler și nobilime) și cu conștientizarea necesității de a nu subestima capacitățile maselor nemulțumite.

Astfel, în primele parlamente, care erau alcătuite din reprezentanți ai bisericii și ai claselor de sus, apar și membri reprezentanți ai claselor de jos din toate comunitățile regatelor. Posibilitatea de a fi reprezentat, dar și creșterea calității educației și emergența unei elite intelectuale specifice modernității au dus la un mai mare interes pentru procesul decizional din cadrul unui stat.

DEA/G. DAGLI ORTI/De Agostini Picture Library

PERIOADA MODERNĂ

Perioada modernă este cea în care gândirea politică evoluează considerabil, fapt atestat mai ales la intelectualii europeni, precum: John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Montesquieu sau Alexis de Tocqueville. Scrierile acestor mari gânditori au reprezentat un imbold important pentru mișcările

sociale din secolele XVIII-XIX, în care a fost pavat drumul către obținerea drepturilor universale, inclusiv a dreptului la vot. Astfel, a avut loc tranziția de la sistemele primitive, monarhice, feudale sau chiar despotice, unde nu exista reprezentare, la sisteme în cadrul cărora cetățenii fiecărei clase își pot exprima opinia prin vot, indiferent de gen, etnie, mediu de proveniență, statut social sau alte caracteristici.

Republica Franceză

Fără îndoială, rolul crucial al *stării a treia* s-a văzut la sfârșitul secolului al XVIII-lea în Franța, unde parlamentul, cunoscut sub numele de *Etats Generaux* (Stările Generale), era împărțit în trei caste – **nobilimea**, **clerul** și **toți ceilalți**. Deși *starea a treia* reprezenta aproximativ 98 % din populație, fiecare dintre cele trei caste avea un singur vot în luarea deciziilor.

Reprezentanții *stării a treia* erau nemulțumiți de sistemul de votare existent și au solicitat adoptarea votului universal pentru fiecare cetățean. Cerințele nu le-au fost acceptate, regele Ludovic al XVI-lea încercând chiar să desființeze *starea a treia*. Aceștia s-au reunit într-o castă independentă, intitulată Adunarea Națională, și, la scurt timp, au dat start șirului de evenimente cunoscut astăzi drept Revoluția Franceză. Primul eveniment din această serie are loc în data de 14 iulie 1789, atunci când un grup de cetățeni armați iau cu asalt închisoarea Bastilia, în care erau întemnițați prizonierii politici. Urmează și alte evenimente importante, precum Marșul Femeilor spre Versailles, execuția lui Ludovic al XVI-lea, semnarea *Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului*.

Un moment istoric în evoluția alegerilor l-a constituit semnarea *Declarației*, adoptată la 3 septembrie 1791, odată cu Constituția țării. Punctul 12 din document prevedea alegerea în parlament prin vot universal și egal. Deși votul era numit universal – un progres considerabil față de perioada medievală –, acesta era încă limitat de multe condiționări. Practic, puteau vota doar bărbații cu vârsta de peste 25 de ani, care plăteau impozite în valoare a cel puțin trei zile de muncă lunar și care erau înscrși într-o anumită circumscripție. A trebuit să mai treacă mult timp pentru ca să se realizeze universalizarea votului.

Regatul Unit al Marii Britanii

În Regatul Unit, în perioada secolelor XVIII-XIX, la fel ca și în Franța, dreptul la vot era destul de limitat. Veștile despre Revoluția Franceză și despre *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului* s-au răspândit rapid în țara vecină, iar presiunea oamenilor pentru obținerea votului universal a început să crească. Fiind speriați de experiența franceză, conducătorii erau gata să adopte reforme moderate, pentru a preveni o potențială revoluție.

Astfel, în secolul al XIX-lea au avut loc trei mari reforme electorale, după cum urmează. În 1832 este introdus Primul Act al Reformei, în baza căruia toți bărbații adulți ce dețineau proprietate în valoare de cel puțin 10 lire obțineau dreptul la vot. Această din urmă condiționare însemna că doar unul din șapte bărbați adulți putea vota. Al Doilea Act al Reformei a extins acest drept la doi din cinci bărbați. Într-un final, prin al Treilea Act al Reformei (și ultimul), dreptul la vot a fost acordat fiecărui bărbat englez ce deținea o casă, în mediu rural sau urban, dreptul extinzându-se asupra a încă șase milioane de bărbați.

Caricatură reprezentând cele trei stări: clerul și nobilimea pe spinarea stării a treia

Statele Unite ale Americii

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, în rezultatul Revoluției Americane, în urma căreia SUA și-au obținut independența față de Anglia, la capitolul vot, americanii erau mai evoluți decât englezii sau francezii. În urma victoriei în războiul cu Anglia, dreptul la vot era văzut ca unul fundamental, iar mai multe state eliminaseră majoritatea restricțiilor pentru bărbații albi.

Un alt punct important la care americanii au excelat este *incluziunea femeilor*. Deși, teoretic, Constituția americană nu interzicea femeilor să voteze, totuși Curtea Supremă, supusă presiunilor mai multor organizații de activiste ce militau pentru incluziunea femeilor, a hotărât că această decizie trebuie să fie la discreția fiecărui stat. Astfel, la sfârșitul secolului al XIX-lea, femeile obținuseră deja dreptul la vot în statele Idaho, Utah și Wyoming. Totuși, votul universal urma să fie obținut abia după Primul Război Mondial.

Revoluțiile din 1848

1848 a fost pentru continentul european un adevărat an al progresului politic. În mai multe țări, cum ar fi Republica Franceză, Republica Italiană, Republica Federală Germania, România, Republica Austria, Regatul Danemarcei, Țările de Jos (Olanda) etc., încep ample mișcări de revoltă. Oamenii cer adoptarea Constituției, obținerea sau extinderea drepturilor electorale, dreptul la liberă asociere și la libertatea presei etc. Aceste mișcări au fost atât de ample, încât liderii politici nu au avut decât să se conformeze. Astfel, 1848 a fost anul în care majoritatea țărilor europene au făcut pasul către o guvernare reprezentativă, iar oamenii au obținut multiple drepturi.

EPOCA CONTEMPORANĂ: SUFRAGIUL UNIVERSAL

Dicționar

Sufragiu universal – drept de vot acordat tuturor cetățenilor majori ai unei țări.

Deși după 1848 dreptul la vot fusese larg extins, acesta era încă limitat, de acesta beneficiind în mare parte doar bărbații. Sufragiul universal în adevăratul sens al cuvântului avea să fie obținut abia după Primul Război Mondial.

Mișcări pentru incluziunea femeilor

Mișcări pentru incluziunea femeilor începuseră încă în secolul al XIX-lea. Astfel, în 1893, Noua Zeelandă, pe atunci colonie britanică, devine prima țară care adoptă votul femeilor, stema țării fiind sugestivă în acest sens. Noua Zeelandă a fost la scurt timp urmată de Australia (1894), iar apoi de Republica Finlanda (1917).

În Marea Britanie, având în vedere rolul important pe care aceasta l-a jucat în Primul Război Mondial, era greu să se interzică votul tuturor bărbaților care au luptat, dar și al femeilor care au cusut uniforme și au îngrijit răniții. Astfel, în 1918 a fost semnat *Actul de reprezentare a populației*, prin care a fost acordat dreptul la vot tuturor bărbaților de peste 21 de ani și femeilor de peste 30 de ani. Reforme de același gen au avut loc în majoritatea țărilor care deja erau democratice, acestea implementând sufragiul universal pe parcursul secolului al XX-lea.

Mișcarea pentru drepturi civile în SUA

Mișcarea pentru drepturi civile (1944-1968) a fost una dintre cele mai ample mișcări sociale din istoria americană, datorită căreia s-au făcut progrese semnificative în combaterea discriminării rasiale și în extinderea drepturilor fundamentale asupra grupurilor oprite, cu precădere asupra

Stema Noii Zeelande

afro-americanilor. Deși politicienii din acea perioadă, pe parcursul mandatelor, au întreprins acțiuni pentru promovarea incluziunii, meritul principal în cadrul acestei mișcări îl au cetățenii americani care s-au solidarizat cu afro-americanii, protestând împotriva discriminării.

În această perioadă, au fost realizate multe reforme importante pentru extinderea dreptului la vot. Astfel, în 1944, Curtea Supremă adoptă o hotărâre conform căreia Partidul Democrat din Texas nu mai putea interzice afro-americanilor să participe la alegerile primare. În 1946, Comitetul Național pentru Drepturi Civile a solicitat ca statele să renunțe la taxa de vot pentru afro-americani.

Mecanisme universale de asigurare a drepturilor electorale

Apărută în urma Celui de-Al Doilea Război Mondial, *Declarația universală a drepturilor omului* din 10 decembrie 1948 reprezintă un important punct de plecare în constituirea drepturilor electorale contemporane. În preambulul *Declarației* se spune că aceasta este un „ideal comun către care trebuie să tindă popoarele și toate națiunile, pentru ca toate persoanele și toate organele societății, având în vedere permanent această *Declarație*, să se străduiască, prin învățătură și educație, să dezvolte respectul pentru aceste drepturi și libertăți și să asigure, prin măsuri progresive de ordin național și internațional, recunoașterea și aplicarea lor universală și efectivă atât în cadrul statelor membre înseși, cât și în teritoriile aflate sub jurisdicția lor”¹.

Declarația ONU a fost concepută, într-o oarecare măsură, după modelul *Declarației* franceze a drepturilor omului și ale cetățeanului din 1789 și a *Declarației de independență* a Statelor Unite din 1776. Articolul 21 al *Declarației universale a drepturilor omului* să referă la drepturile politice ale omului, și anume la dreptul de a alege și de a fi ales.

Îmi formează convingeri și iau decizii!

1. Realizați în grup o listă de factori care au limitat, de-a lungul istoriei, drepturile electorale ale cetățenilor și cetățenelor.

- Ordonează individual, pe o axă, factorii, începând cu cel mai grav din punct de vedere al încălcării drepturilor omului, și formele de discriminare.
- Discutați în perechi produsele, argumentând și reevaluându-vă anumite poziții.
- Discutați în grup și stabiliți o axă comună.

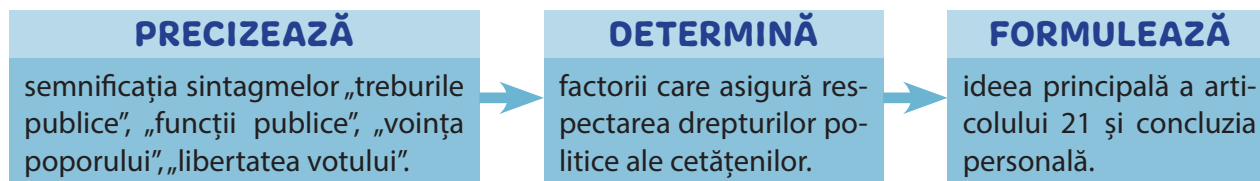
2. Citește articolul 21 al *Declarației universale a drepturilor omului*, care se referă la drepturile politice ale omului, și anume la dreptul de a alege și de a fi ales.

Declarația universală a drepturilor omului, art. 21

- „1. Orice persoană are dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin reprezentanți liber aleși.
2. Orice persoană are dreptul de acces egal la funcțiile publice din țara sa.
3. Voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat; această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri nefalsificate, care să aibă loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal și exprimat prin vot secret sau urmând o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului.”

¹ *Declarația universală a drepturilor omului nr. 12 din 10.12.1948*. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro (accesat: 14.11.2022).

2.1. Aplică algoritmul de analiză pe textul articolului 21:

Personalitatea

Eleanor Roosevelt s-a născut în New York, la 11 octombrie 1884. La 4 martie 1933, soțul ei, Franklin Roosevelt, a devenit președintele Statelor Unite ale Americii, iar Eleanor – prima-doamnă. Era o perioadă complicată, marcată de Marea Depresiune, când cetățenii americani luptau cu greu ca să supraviețuiască în condițiile unei mari crize economice. Eleanor a decis să facă orice pentru a fi utilă țării sale și a început să călătorească prin țară pentru a vedea cum se descurcă oamenii, în ce mod îi poate ajuta și unde nu funcționează lucrurile.

Eleanor Roosevelt și Declarația universală a drepturilor omului

În timpul Celui de-Al Doilea Război Mondial, prima-doamnă a lucrat pentru Crucea Roșie, îngrijind răniții și bolnavii. După ce, la 12 aprilie 1945, Franklin Roosevelt a murit din cauza unui accident vascular cerebral, Eleanor Roosevelt și-a continuat munca, reprezentând Statele Unite ale Americii la Organizația Națiunilor Unite (ONU) – structură creată în mare parte de soțul ei. În calitatea ei de membră, ea a contribuit la redactarea *Declarației universale a drepturilor omului*, care prevede că oamenii din întreaga lume ar trebui tratați în mod echitabil și au anumite drepturi, pe care niciun guvern nu ar trebui să le încalce. Eleanor Roosevelt a fost o personalitate proeminentă în lupta pentru respectarea drepturilor persoanelor de culoare și ale femeilor.

Curiozități

- Fasolele, mazărea, pietricelele sau bucățile de ceramică erau folosite în Antichitate ca instrumente de vot. În orașele-state grecești, la alegeri sau inițieri de decizii publice, fasolele albe introduse în urna de vot însemnau „da”, iar cele negre – „nu” sau invers.
- În Atena se realiza un vot special, numit *ostracism*, care decidea cu privire la exilarea temporară a unei persoane din cetate, dacă aceasta se considera periculoasă. Votul se făcea prin bucăți de ceramică, numite *ostrakon*, pe care se scria numele persoanei. Prin urmare, se realiza un vot negativ: de excludere, și nu de alegere a cuiva.

2. Tipuri de alegeri. Sisteme electorale

Concepte-cheie

- alegeri locale
- alegeri parlamentare
- alegeri prezidențiale
- alegeri anticipate
- alegeri generale
- alegeri regionale
- sistem electoral proporțional
- sistem electoral majoritar
- sistem electoral mixt
- circumscripție

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

- **Anintește-ți o situație complicată din viața cotidiană în care ai împărțit cu una sau mai multe persoane ceva de interes comun sau anumite responsabilități.**
 - Formulează criteriile pe care le-ai pus la baza acestei partajări. Ai optat pentru criterii subiective (ex., mai mic/mai mare/mai flămând/învață mai bine/e fată sau băiat) sau pentru cele obiective (ex., împărțire matematică, în funcție de necesități și/sau nevoi speciale)?
 - Argumentează de ce este necesar să agreăm și să respectăm anumite criterii. Ce trebuie să luăm în calcul la orice exercițiu de împărțire?

Mă documentez ca să acționez!

- Citește suportul informațional, aplicând tehnica **SINELG**.
- Discuțați în grup informația marcată cu minus și cu semnul întrebării.

Tipurile de alegeri

Baza puterii în cadrul statelor democratice o reprezintă voința cetățenilor și cetățenelor. Poporul își exprimă periodic această voință prin intermediul alegerilor libere, care se desfășoară prin vot universal, direct, secret, egal și liber exprimat. În general, în democrații cunoaștem diferite tipuri de alegeri, în funcție de organul de conducere ales:

alegeri
prezidențiale

alegeri
parlamentare

alegeri
locale

Alegerile prezidențiale reprezintă exercițiul democratic prin intermediul căruia este ales președintele/președinta țării.

Alegerile parlamentare reprezintă exercițiul democratic prin intermediul căruia sunt aleși reprezentanții și reprezentantele poporului în organul legislativ suprem al țării.

Alegerile locale constituie exercițiul democratic prin intermediul căruia se aleg autoritățile publice locale.

Clădirea Președinției
Republicii Moldova

Alegeri regionale – alegeri organizate în Unitatea Teritorială Autonomă (UTA) Găgăuzia pentru funcția de guvernator (bașcan) al Găgăuziei, pentru Adunarea Populară a Găgăuziei, precum și referendumurile pe probleme care țin de competența Găgăuziei.

În funcție de alți factori, distingem alegeri: generale, parțiale, ordinare, anticipate.

Alegeri generale – orice tip de alegeri care au loc, de regulă, într-o singură zi de duminică, conform actului de stabilire a alegerilor, pe întreg teritoriul țării.

Alegeri parțiale – alegeri organizate în cazul în care, în urma alegerilor locale generale, nu au fost aleși primarii sau numărul stabilit de consilieri într-o singură sau în mai multe circumscripții electorale.

Alegeri ordinare – alegeri care au loc la intervale regulate, stabilite prin Constituție sau prin lege, pentru reînnoirea mandatelor unor autorități publice alese, precum Parlamentul, președintele țării, consiliile locale sau primarii.

Alegeri anticipate – alegeri organizate în cazul dizolvării Parlamentului sau al încetării înainte de termen a mandatului președintelui Republicii Moldova.

Clădirea Parlamentului Republicii Moldova

Dicționar

Circumscripție electorală – unitate electorală administrativă în care se organizează și se desfășoară alegerile.

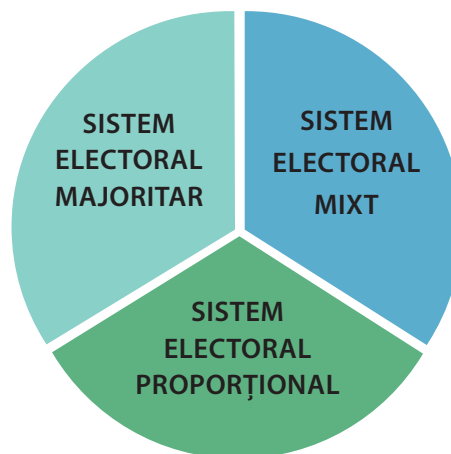
Circumscripție națională – circumscripție electorală de nivel național în care se organizează și se desfășoară alegerile parlamentare, cele prezidențiale și referendumurile republicane.

Circumscripție uninominală – circumscripție electorală în care se organizează și se desfășoară alegerile unui singur mandat.

Caracteristici generale ale sistemelor electorale

Sistemul electoral reprezintă un set de reguli în baza cărora voturile alegătorilor se transformă în mandate. Modul prin care voturile sunt transformate în locuri este unul dintre principalele criterii de clasificare a sistemelor electorale. Prin urmare, în baza acestuia putem defini trei familii de sisteme electorale:

- **Sistemele electorale majoritare** se bazează pe un principiu simplu – după votare și numărarea voturilor se consideră aleși acei candidați/acele candidate sau partide care au obținut majoritatea voturilor alegătorilor. De obicei, sistemele majoritare sunt practicate în circumscripții uninominale (adică cele în care se alege un singur reprezentant), dar se poate folosi și în circumscripții plurinomiale (în care sunt aleși doi sau mai mulți reprezentanți). Putem vorbi aici despre sisteme care

necesită o majoritate simplă sau absolută, care are unul și, respectiv, două tururi de scrutin¹. Primul caz se referă la sistemul în cadrul căruia candidatul trebuie să își depășească concurenții cu cel puțin un vot. Majoritatea absolută, pe de altă parte, presupune că, pentru a câștiga mandatul, candidatul trebuie să obțină 50 % + 1 din totalul de voturi².

Printre avantajele sistemelor majoritare putem enumera simplitatea și stabilitatea organelor alese. Așa de exemplu, în urma scrutinelor majoritare, stabilitatea guvernamentală este asigurată, deoarece doar un partid urmează să obțină majoritatea legislativă și, respectiv, să numească membrii cabinetului executiv – guvernul. Există și unele dezavantaje, și anume faptul că sistemul este disproportional – dacă un partid cu 51 % din voturi câștigă toate mandatele disponibile, înseamnă că restul 49 % dintre alegători se vor simți nereprezențați. În plus, acest sistem tinde să favorizeze partidele mari, care au o bază de alegători mai largă³, iar pe termen lung duce la bipartidism.

• **Sistemele electorale proporționale** au la bază două principii – *reprezentativitatea și proporționalitatea*. Scopul acestui sistem este ca numărul de locuri (mandate) obținute de un partid să fie proporțional cu voturile câștigate de către acesta. Sistemul proporțional poate fi aplicat doar în circumscripții plurinomiale. Pentru convertirea voturilor în locuri (mandate), există anumite formule matematice, iar în funcție de formula utilizată, rezultatul va fi mai mult sau mai puțin proporțional. Consecințele aplicării sistemului proporțional sunt: pe de o parte, faptul că rezultatul este unul reprezentativ și proporțional; pe de altă parte, faptul că poate duce la crearea unor cabinete de miniștri/guverne foarte fragmentate și, respectiv, la incapacitatea formării unei majorități, actul de guvernare devenind astfel mai instabil⁴. Pentru a reduce riscul fragmentării, în majoritatea țărilor se aplică **pragul electoral** – un procent minim de voturi pe care trebuie să-l obțină concurenții electorali pentru a obține reprezentare în legislativ.

• **Sistemele electorale mixte** reprezintă o încercare de a combina caracteristicile pozitive ale sistemelor majoritare cu cele ale sistemelor proporționale. Sistemul mixt îmbină două sisteme electorale care funcționează în același timp. Alegătorii votează și pentru candidat, și pentru partid, adică o parte dintre deputați sunt aleși după principiul majoritar, iar ceilalți – după principiul proporțional. Avantajele constau în faptul că acesta asigură atât o reprezentare proporțională a partidelor, cât și a teritoriilor. Cu alte cuvinte, alegătorii au posibilitatea să voteze pentru o listă de partide, dar și pentru un candidat electoral.

Cel mai răspândit sistem electoral pentru alegerea legislativului este cel proporțional. Alegerile președintelui sau primarilor se desfășoară, de obicei, în baza unui sistem majoritar în unul sau două tururi de scrutin. Selectarea sistemului electoral este una dintre cele mai importante decizii politice pentru orice democrație.

Reține!

Opțiunea pentru un anumit sistem electoral are un efect profund asupra vieții politice viitoare a oricărei țări.

Tipuri de alegeri și sisteme electorale

Alegeri parlamentare

În Republica Moldova, alegerile parlamentare se desfășoară o dată la patru ani, în baza sistemului electoral proporțional, într-o singură circumscripție națională, în care sunt aleși/alese 101 deputați

¹ A. Racu, *Noțiunea și diversitatea sistemelor electorale*. În: Revista națională de drept, 2012, nr. 8, p. 62.

² I. Chiriciuc, V. Perciun, Gr. Pîrțac, *Aspecte teoretice privind sistemele electorale*. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAIRM: științe juridice, 2007, nr. 7, p. 182.

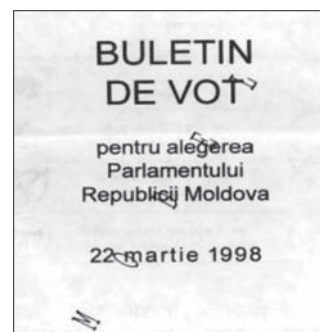
³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, p. 63.

și deputate. Au dreptul să candideze pentru un mandat în legislativ persoanele cu drept de vot care au împlinit vârsta de 18 ani și care dețin cetățenia Republicii Moldova. În perioada 1994-2021, în Republica Moldova au avut loc zece scrutine parlamentare, dintre care cinci (1994, 2001, 2009, 2010 și 2021¹) au fost anticipate. Doar un singur scrutin parlamentar a fost desfășurat în baza unui alt sistem electoral decât cel proporțional. Este vorba de alegerile parlamentare din 2019, când a fost aplicat sistemul electoral mixt.

Alegeri prezidențiale

Denumite în *Codul electoral* „alegeri pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova”, acestea se desfășoară o dată la patru ani, într-o singură circumscripție națională. Alegerile prezidențiale sunt desfășurate în baza unui sistem electoral majoritar, numit *scrutin în două tururi*, care prevede că, în cazul în care niciunul dintre candidații la funcția de președinte al Republicii Moldova nu întrunește cel puțin jumătate din voturile alegătorilor care au participat la alegeri, se organizează al doilea tur de scrutin pentru primii doi candidați stabiliți în ordinea descreșterii numărului de voturi obținute în primul tur. Este declarat ales candidatul care a obținut cel mai mare număr de voturi în al doilea tur de scrutin².

Mircea Snegur, primul președinte al Republicii Moldova (1990-1997)

Cele dintâi alegeri prezidențiale în Republica Moldova au avut loc la 8 decembrie 1991. În urma rezultatelor, cu 98 % de voturi pro, Mircea Snegur a devenit primul președinte al Republicii Moldova. Trebuie menționat faptul că, pe 5 iulie 2000, *Constituția* a fost modificată, astfel încât „președintele să fie ales de către Parlament, prin vot secret”. În 2016, Curtea Constituțională a revigorat prevederile anterioare referitoare la alegerea președintelui direct de către cetățeni³.

Alegeri locale

Conform *Codului electoral*, în cadrul alegerilor generale locale sunt aleși primarii/primărițele orașelor (municipiilor), satelor (comunelor) și consilierii/consilierele în consiliile raionale, orașenești (municipale) și sătești (comunale). Cetățenii și cetățenele îi aleg prin vot, pentru un mandat de 4 ani. În alegerile locale, la funcția de consilier/consilieră pot candida persoanele ce au împlinit vârsta de 18 ani, inclusiv în ziua alegerilor, iar pentru funcția de primar/primăriță – 23 de ani și au cel puțin studiile generale obligatorii.

Primarii/primărițele se aleg în baza scrutinului în două tururi (sistemul electoral majoritar), iar consilierii – în baza unui sistem electoral proporțional. În cazul în care primarul/primărița demisionează din funcție sau mandatul devine vacant din alte motive, Comisia Electorală Centrală organizează alegeri locale noi.

¹ *Alegeri parlamentare în Republica Moldova*, Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT”. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/> (accesat: 31.08.2022); *Alegeri și referendumuri* / Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova. Disponibil: <https://a.cec.md/ro/alegeri-si-referendumuri-2830.html> (accesat: 31.08.2022).

² Articolul 146, Cod electoral nr. 325/2022.

³ A. Peru-Balan, E. Tofan, *Campania electorală prezidențială din Republica Moldova, 2016 – victoria stângii politice*. În: Polis. Revistă de științe politice, Volumul I, 2017, nr. 1(15), martie.

Îmi formez convingeri și iau decizii!

1. Elaborează o triagramă, comparând cele trei familii de sisteme electorale: *majoritar, proporțional și mixt*.

1.1. Ilustrează elementele comune/similitudinile și diferențele dintre sisteme, luând ca reper:

- modalitatea de convertire a voturilor în mandate;
- nivelul de reprezentare a teritoriilor și a actorilor politici;
- gradul de reprezentare a fiecărui cetățean și a fiecărei cetățene.

2. Optează pentru unul dintre cele trei sisteme electorale.

Personalitatea

Prima femeie devenită președintă a Republicii Moldova este **Maia Sandu**. În anul 2020, alegerile prezidențiale din Republica Moldova s-au desfășurat în două tururi de scrutin, ca și în 2016: la 1 noiembrie 2020 și la 15 noiembrie 2020. Alegerile au fost câștigate de candidata Maia Sandu (n. 24 mai 1972), economistă și politiciană proeuropeană. În anul 2024, ea a fost realesă în funcția de președintă pentru al doilea mandat.

Maia Sandu s-a născut într-o familie de intelectuali, în satul Risipeni, raionul Florești. Ea a obținut titlul de master în politici publice după finalizarea studiilor la Școala Kennedy de administrație publică a Universității Harvard, SUA. Ulterior, în perioada iunie 2010 – iulie 2012, a fost consilieră a directorului executiv al Băncii Mondiale la Washington. În iulie 2012, Maia Sandu a devenit ministru a educației în Guvernul Republicii Moldova, funcție deținută până în iulie 2015. În mai 2016, Maia Sandu a înființat Partidul Acțiune și Solidaritate, fiind desemnată președintă a acestuia, funcție pe care a deținut-o până în decembrie 2020 și la care a renunțat după câștigarea alegerilor prezidențiale.

Maia Sandu, la ceremonia de investire în funcția de președintă a Republicii Moldova din 24 decembrie 2020 (primul mandat)

Curiozități

- În urma unei crize parlamentare acute, la 12 octombrie 1993, Parlamentul de legislatură a XII-a s-a autodizolvat, nu înainte însă de a fixa data unui scrutin parlamentar anticipat – 27 februarie 1994 – primele alegeri legislative de după declararea independenței Republicii Moldova. De asemenea, a fost adoptată o nouă lege electorală prin care s-a trecut de la sistemul electoral majoritar la cel proporțional.
- Scrutinul parlamentar din 1998 a fost marcat de cel mai mare număr de doritori de a ocupa un fotoliu de deputat. Buletinul de vot includea 82 de concurenți electorali: 6 blocuri electorale, 9 partide sau mișcări social-politice și 67 de candidați independenți. Ca să facă loc tuturor participanților electorali, Comisia Electorală Centrală a dispus tipărirea buletinului de vot în format broșură.

3. Organele electiv

Concepte-cheie

- democrație participativă și reprezentativă
- președinte/președintă
- parlament
- primar/primăriță
- consiliu local

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

- **Analizează imaginile.**
 - Identifică care dintre ele reprezintă:
 - a) un rol dintr-un obicei de nuntă;
 - b) o funcție înaltă în Evul Mediu;
 - c) o profesie din domeniul juridic.
 - Amintește-ți care sunt atribuțiile acestor funcții.
 - Identifică o particularitate comună între aceste funcții din epoci și domenii diferite, pornind de la ideea de *reprezentare*.
 - Discută cu ceilalți colegi ce atitudini stau la baza relațiilor dintre persoana reprezentată și cea care o reprezintă.

STAROSTE

CAPUCHEHAIE

AVOCATĂ

Mă documentez ca să acționez!

- **Citiți informația în perechi. Adresați-vă întrebări la fiecare alineat, în cheia tehnicii Re-Quest.**

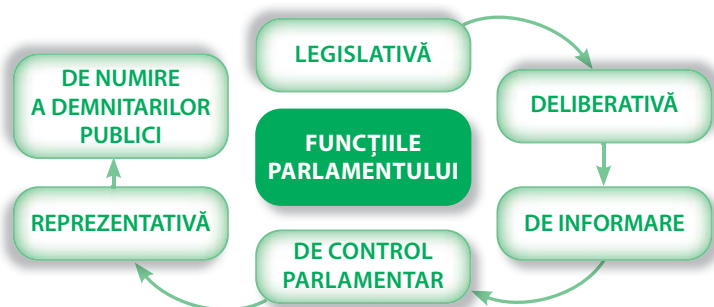
Reprezentarea cetățenilor este mecanismul de bază al democrațiilor reprezentative. Instituțiile în care membrii și membrele sunt aleși/alese de către cetățenii și cetățenele cu drept de vot, cu scopul de a le reprezenta interesele, constituie **organele electiv**.

Astfel, organ electiv poate însemna o instituție publică, precum Președinția, Parlamentul, Consiliul de elevi într-o școală, sau o asociație obștească etc. Cu alte cuvinte, principiul electiv este prezent nu doar în viața politică, ci și în multe aspecte ale vieții cotidiene. Alegerea este un principiu de viață: facem alegeri, devenim alegerea cuiva, ne implicăm sau nu – și aceasta este o alegere.

Parlamentul

Dacă în trecut parlamentele se formau pentru a se opune despotismului și feudalismului, astăzi scopul acestei instituții este de a reprezenta cetățenii și cetățenele unui stat și de a susține principiul suveranității poporului. Astfel, puterea este deținută de către popor, iar deciziile sunt luate în numele poporului. Prin urmare, scopul Parlamentului este de a înlăptui voința cetățenilor, respectând prerogativele prevăzute în *Constituție*.

În prezent, se atestă mai multe modele de parlament. În funcție de numărul camerelor, există parlamente **unicamerale** și **bicamerale**. Avantajele parlamentelor unicamerale rezidă în faptul că: 1. procesul de adoptare a legilor durează mai puțin, pentru că nu este necesară aprobarea a două camere, 2. sunt mai ieftine în întreținere. Pe de altă parte, există și anumite dezavantaje, printre care și faptul că puterea este concentrată în mâinile unei singure entități, ceea ce poate duce la o reprezentare mai puțin loială a voinței electoratului sau la un insuficient dialog cu opoziția parlamentară.

Parlamentele bicamerale sunt constituite din două camere și, la rândul lor, au anumite avantaje (mai multă transparență) și dezavantaje (mecanismul mai greu de adoptare a legilor; costuri de întreținere mult mai mari). În general, în acest tip de parlament, alegerile pentru una dintre camere se desfășoară în circumscripții naționale, iar pentru cea de-a doua – în circumscripții locale. Exemple pot fi Bundestagul german, Parlamentul României, Parlamentul Marii Britanii, Congresul Statelor Unite ale Americii etc.

scripții locale. Exemple pot fi Bundestagul german, Parlamentul României, Parlamentul Marii Britanii, Congresul Statelor Unite ale Americii etc.

Din 23 mai 1991, forul legislativ moldovenesc este Parlamentul Republicii Moldova. Are structură unicamerală, este unica autoritate legislativă a statului și reprezintă forma de exercitare a puterii poporului în țara noastră. La rândul său, poporul este suveran, adică are capacitatea de a adopta decizii fără influența vreunui factor extern¹.

Vizionează videoul explicativ **Parlamentul Republicii Moldova**, elaborat de Instituția Publică „Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral”, pentru a afla care este modalitatea de alegere și principalele atribuții ale organului legislativ.

Președintele

În cadrul societăților democratice, un rol semnificativ în desfășurarea guvernării îl are instituția președintelui. Printre rolurile cele mai importante ale acesteia este medierea raporturilor dintre membrele/membrii societății și organele de conducere, precum și facilitarea comunicării dintre aceste grupuri. În plus, președintele/președinta reprezintă voința poporului atât în relație cu alte instituții ale statului, cât și în relațiile internaționale. În diferite sisteme democratice, președintele/președinta poate avea diferite funcții.

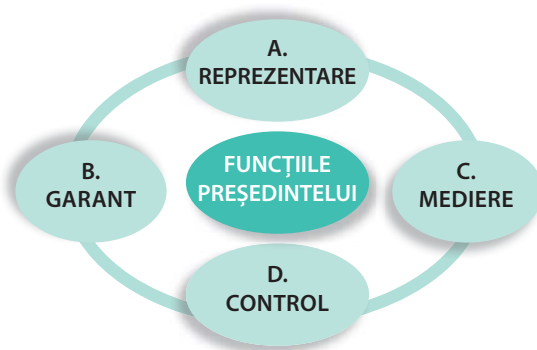
În Republica Moldova, conform art. 77 din Constituție, „Președintele este șeful statului, el reprezintă statul și este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării”.

¹ I. Bantuș, *Autonomia Parlamentului – element important în consolidarea și edificarea statului de drept*. În: Funcționarea instituțiilor democratice în statul de drept. Materialele conferinței teoretico-științifice, Chișinău, S.n., 2003, p. 356.

În Republica Moldova, președintele exercită funcțiile¹ reprezentate în diagrama alăturată.

Vizionează videoul explicativ **Președintele/președinta Republicii Moldova**, elaborat de Instituția Publică „Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral”, pentru a afla care este modalitatea de alegere, principalele atribuții și cum poți comunica cu șeful/șefa statului.

Consiliul local

Consiliul local este autoritatea administrației publice locale care își exercită autoritatea în limitele teritoriului administrat. Cu alte cuvinte, este o autoritate care guvernează un oraș, o municipalitate, o comună, un raion sau alte tipuri de așezări. Activitatea acestor consilii este orientată în trei direcții:

1. reprezentarea comunității locale;
2. prestarea serviciilor ce asigură nevoile localnicilor și localnicelor;
3. creșterea bunăstării comunității.

Consiliile locale gestionează domenii precum: parcurile publice, spațiile verzi, transportul în comun, salubritatea, stabilirea taxelor locale etc.²

Prin consultarea prevederilor constituționale, a *Legii privind descentralizarea administrativă* și a *Legii privind administrația publică locală*, putem deduce următoarea ierarhie: consiliile locale satești și orașenești sunt cele care exercită puterea publică la nivelul satelor și orașelor. Aceste autorități adoptă hotărâri ce vizează problemele la nivelul unităților administrativ-teritoriale. Rolul consiliului raional este de a coordona activitatea consiliilor orașenești și satești în vederea realizării chestiunilor publice de interes raional. Alesul local/aleasa locală examinează, în modul stabilit de legislație, petițiile care îi sunt adresate, ia măsuri pentru soluționarea lor, primește în audiență persoane fizice și juridice.

Legea privind statutul alesului local (2000)

Art. 13. - (1) *Consilierul este în drept*

„(...) c) să facă propuneri în scris pentru a fi examinate de consiliu; (...)

e) să lanseze inițiative și să facă propuneri privind examinarea în ședințele Consiliului a dărilor de seamă sau informațiilor prezentate de orice organ și persoană cu funcție de răspundere subordonate consiliului;

f) să pună în discuție chestiunea votului de încredere persoanelor alese, numite sau confirmate de consiliu dacă propunerea este susținută de cel puțin o treime din consilierii aleși;

g) să propună consiliului pentru examinare chestiunile privind verificarea modului în care persoanele fizice și juridice execută deciziile acestuia;

h) să participe la dezbateri, să facă apeluri, să adreseze întrebări raportorilor și președintelui ședinței, să ceară răspunsuri (...)”

¹ P. Hipcă, *Președintele Republicii Moldova – mediator între organele puterii de stat*. În: Revista națională de drept, 2008, nr. 6(93).

² *About Local Councils*. Disponibil: <https://www.nalc.gov.uk/about-local-councils> (accesat: 21.09.2022).

Primarul

O altă componentă a administrației publice locale este primarul/primărița – o autoritate reprezentativă a populației dintr-o unitate administrativ-teritorială și executivă a consiliului local, aleasă prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat¹. Din perspectiva separării puterilor, primarul/primărița, alături de echipa sa, reprezintă puterea executivă, este instituția care coordonează implementarea deciziilor adoptate de către consiliul local.

Vizionează videoul explicativ **Ce sunt autoritățile publice?**, elaborat de Instituția Publică „Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral”, pentru a afla care este procedura de alegere a acestora, care este rolul și atribuțiile autorităților publice și prin ce modalități poți comunica cu ele.

Organele electivă în Unitatea Teritorială Autonomă (UTA) Găgăuzia

UTA Găgăuzia (Gagauz-Yeri) are un statut special care, fiind o formă de autodeterminare a găgăuzilor, constituie parte componentă a Republicii Moldova. UTA Găgăuzia soluționează de sine stătător, în limitele competenței sale, în interesul întregii populații, probleme din domeniile politic, economic și cultural. Autoritatea reprezentativă a Găgăuziei este Adunarea Populară, investită cu dreptul de a adopta legi în limitele competenței sale. Ea are posibilitatea de a veni cu propuneri legislative în Parlamentul Republicii Moldova referitoare la modul de organizare și funcționare a autonomiei. În plus, Adunarea Populară participă la promovarea politicii interne și externe a Republicii Moldova în chestiuni ce țin de interesele Găgăuziei².

Un alt organ electiv al Găgăuziei este guvernatorul (bașcanul). Acesta este persoana oficială supremă a Găgăuziei, ei subordonându-i-se toate autoritățile administrației publice din teritoriul autonom. Bașcanul este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, pentru un mandat de patru ani. Guvernatorul Găgăuziei conduce activitatea autorităților administrației publice și poartă răspundere pentru exercitarea atribuțiilor cu care este investit prin lege.

Îmi formează convingeri și iau decizii!

1. În tabelul propus, funcțiile și atribuțiile specifice președintelui Republicii Moldova sunt amestecate. Analizează atribuțiile și corelează-le funcțiilor potrivite.

- 1.1. Selectează, din cele trei opțiuni, seria corectă de potrivire a funcțiilor și a atribuțiilor președintelui:
a) D1, C2, A3, B4; b) C3, D4, A1, B2; c) C4, D3, A2, B1.
- 1.2. Cum crezi, ce calitate umană/profesională este necesară pentru exercitarea fiecărei funcții și de ce?

FUNCȚIA	ATRIBUȚII
C Mediere	1 – Reprezintă garantul suveranității și independenței naționale. – Este simbol al unității și integrității teritoriale a țării.

¹ V. Mazur, *Primarul și Consiliul local – autorități ale administrației publice locale*. În: Закон и Жизнь, 2013, nr. 10(262), p. 21.

² O. Bercu, *Organizarea și atribuțiile Adunării Populare a Găgăuziei prin prisma legislației Republicii Moldova*. În: Sesiunea științifică a Departamentului istoria românilor, universală și arheologie, ediția III, Chișinău, 2016.

D Control	2 – Reprezintă Republica Moldova în relațiile externe și interne ale țării. – Poartă tratative și ia parte la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova.
A Reprezentare	3 – Poate sesiza Curtea Constituțională pentru a verifica constituționalitatea legilor sau a demersurilor adoptate de către Parlament. – Are dreptul de a dizolva Parlamentul, pentru blocarea procesului legislativ. – Are dreptul de a solicita opinia poporului prin referendum (art. 88, <i>Constituția Republicii Moldova</i>).
B Garant	4 – Este un conciliator între puterile statului, între interesele statului și ale societății. – Anticipează și previne conflictele dintre instituțiile publice și identifică modalități de evitare și aplanare a acestora.

- 1.3. Comentează în cheia tehnicii 6 *De ce?* afirmația: „Încrederea cetățenilor și a cetățenilor este o valoare supremă”, referindu-te la importanța funcțiilor și a asumării responsabilității a acestora de către președintele țării.

Personalitatea

Charles-Louis de Secondat, Baron de La Brède et de Montesquieu

(18 ianuarie 1689 – 10 februarie 1755) a fost filozof și scriitor reprezentativ al Iluminismului francez, precum și unul dintre fondatorii teoriei reprezentării. Cartea sa *În spiritul legilor* (1748) este și astăzi o sursă de referință, influențând scrierea constituțiilor mai multor state. Montesquieu afirma că este necesar ca poporul, cel care deține puterea, să înfăptuiască ceea ce poate înfăptui bine, iar acolo unde poporul nu poate înfăptui binele de sine stătător, acest lucru trebuie făcut prin împuterniciți. Dar, pentru ca cei din urmă să fie legitimi exponenți ai puterii poporului, ei trebuie să fie aleși de către popor: „Poporul va face o alegere reușită alegându-i pe cei cărora le va încredința realizarea voinței sale”.

Curiozități

- În primul Parlament al Republicii Moldova (legislatura din 19 aprilie 1990) au fost aleși 371 de deputați și deputate. În următoarea legislatură (din 29 martie 1994) – 104 deputați și deputate. În legislaturile care s-au succedat, inclusiv în cea actuală, activează 101 deputați și deputate, aleși/alese în baza scrutinului proporțional, pentru un mandat de patru ani.
- Legislatura 2021-2025 este cea mai „tânără”, având în vedere vârsta celor aleși – 15 deputate și deputați au intrat în funcție până la 35 de ani.
- În urma implementării măsurilor de stimulare a participării femeilor în alegeri, inclusiv prin cota de gen, în Parlamentul de legislatura 2021-2025 au acces 40 de femei, ceea ce reprezintă 39,6 % – un număr record de deputate în istoria Parlamentului Republicii Moldova, depășind recordul stabilit în 2019 (25,7 %).

4. Părți interesate în procesul electoral

Concepte-cheie

- organ de management electoral
- Comisia Electorală Centrală
- partid politic
- bloc electoral
- candidat electoral/
candidată electorală

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

- Accesați, pe <https://www.youtube.com/watch?v=j26ybUDPWVI>, spotul de mobilizare pentru participare la alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014, realizat de Asociația Promo-LEX.

- Identificați categoriile de subiecți din acest spot. Ce criterii îi delimitează? Ce îi unește și ce îi diferențiază?
- Câte părți interesate sunt în acest spot?
- Comentați metafora „alegerii muzicii” și mesajul din finalul spotului în raport cu ideea de participare și implicare civică a fiecăruia dintre noi.

Mă documentez ca să acționez!

- Citiți informația și adresați-vă reciproc întrebări, în cheia tehnicii *Re-Quest*.

Tipologia părților interesate în procesul electoral

Procesul electoral este compus din activități complexe, fiind organizat și desfășurat de către instituții specializate în activități electorale, cunoscute sub denumirea de organe de management electoral (OME).

OME nu funcționează izolat de societate, instituții guvernamentale, organizații neguvernamentale, mass-media, acestea fiind atât beneficiari, cât și participanți activi în procesul electoral. Prin urmare, totalitatea instituțiilor care determină și beneficiază de rezultatul procesului electoral sunt numite „părți interesate în procesul electoral”.

O clasificare¹ relevantă a părților interesate în procesul electoral este cea în relație cu organele de management electoral. Astfel, avem părți interesate primare și secundare. Părțile primare sunt cele care influențează sau sunt direct afectate de acțiunile OME, adică alegătoarele și alegătorii, partidele politice, societatea civilă, mass-media și alte instituții. Părțile secundare sunt cele care nu au o legătură strânsă cu OME, dar au tangență indirectă cu procesul electoral: autorități publice centrale și locale, agenți economici, furnizori de tehnologii, echipament sau servicii, rețele internaționale de cooperare în care participă OME.

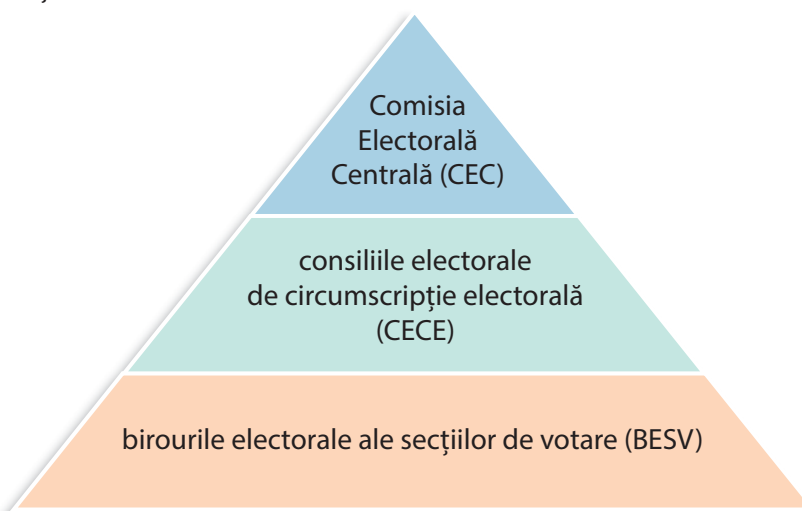
¹ H. Catt et al., *Electoral Management Design*, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2014, p. 229.

Organele de management electoral

Organele de management electoral au misiunea și responsabilitatea de a organiza și de a gestiona alegerile și referendumurile.

Totodată, OME realizează și activități conexe:

- ✓ formarea organelor electorale inferioare;
- ✓ instruirea funcționarilor electorali și a altor persoane cu atribuții în organizarea și desfășurarea alegerilor;
- ✓ înregistrarea participanților și participantelor în cursa electorală, a reprezentanților și reprezentantelor acestora;
- ✓ acreditarea observatorilor și observatoarelor;
- ✓ numărarea voturilor și totalizarea rezultatelor alegerilor;
- ✓ atribuirea și validarea mandatelor.

În plus, acestea mai pot îndeplini și alte funcții, cum ar fi delimitarea circumscripțiilor, înregistrarea alegătorilor și alegătoarelor, educarea și informarea tuturor persoanelor participante la exercițiul electoral, monitorizarea cheltuielilor concurenților electorali și supravegherea/monitorizarea mass-media.

În Republica Moldova, sistemul organelor electorale este constituit din Comisia Electorală Centrală (CEC), consiliile electorale de circumscripție de nivelul II (CECE) și birourile electorale ale secțiilor de votare (BESV). Pentru organizarea alegerilor locale, suplimentar se constituie și consilii electorale de circumscripție de nivelul I. Pentru organizarea alegerilor regionale în UTA Găgăuzia, este constituit Consiliul Electoral Central al Găgăuziei.

Comisia Electorală Centrală

Comisia Electorală Centrală este organul electoral ierarhic superior, iar consiliile electorale de circumscripție și birourile electorale ale secțiilor de votare sunt organe electorale inferioare, care se subordonează CEC.

Codul electoral, art. 27

În perioada electorală, CEC (...)

- „d) constituie circumscripțiile electorale și consiliile electorale de circumscripție, supraveghează activitatea organelor electorale ierarhic inferioare;
- e) emite hotărâri privind activitatea organelor electorale, procedurile electorale, modul de organizare și desfășurare a alegerilor și aspectele tehnico-administrative;
- i) asigură întocmirea și verificarea listelor electorale, colaborând în acest scop cu autoritățile administrației publice centrale și locale, cu Ministerul Afacerilor Externe, cu misiunile diplomatice și oficiile consulare (...)

Conform *Codului electoral*, CEC este un organ de stat independent, înființat pentru realizarea politicii electorale în scopul bunei desfășurări a alegerilor, pentru supravegherea și controlul respectării prevederilor legale privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale¹.

Misiunea Comisiei Electorale Centrale este de a crea condiții optime pentru ca toți cetățenii și cetățenele Republicii Moldova să-și poată exercita nestingherit dreptul constituțional de a alege și de a fi aleși/alese în cadrul unor alegeri libere și corecte². Respectiv, pentru îndeplinirea misiunii, CEC exercită o serie de atribuții prevăzute de *Codul electoral*.

În afara perioadelor electorale, Comisia Electorală Centrală (CEC) analizează și perfecționează legislația și procedurile electorale, elaborează regulamente și instrucțiuni, emite avize, elaborează strategii și desfășoară activități de informare electorală. De asemenea, gestionează Sistemul Informațional „Alegeri”, colaborează cu instituții naționale și internaționale, exercită atribuții de supraveghere și control al finanțării partidelor politice și analizează rapoartele financiare ale acestora. În plus, CEC are atribuții în validarea sau încetarea mandatelor aleșilor locali, precum și în aplicarea sancțiunilor pentru nerespectarea legislației electorale.

În perioada electorală, CEC își concentrează activitatea pe organizarea și supravegherea alegerilor. Comisia aprobă programul calendaristic al scrutinului, constituie circumscripțiile electorale, coordonează activitatea organelor electorale subordonate, și stabilește modelul documentelor și echipamentului electoral. Totodată, Comisia verifică listele electorale, distribuie resursele financiare, publică informații relevante pentru alegători și emite hotărâri privind desfășurarea procesului electoral. Astfel, CEC asigură legalitatea, transparența și buna desfășurare a alegerilor la toate nivelurile.

Consiliile electorale de circumscripție

Consiliile electorale de circumscripție (CECE) de nivelul al doilea sunt organe electorale care activează permanent în persoana președintelui/președintei. Excepție fac consiliile electorale de circumscripție constituite pentru secțiile de votare din afara țării și pentru localitățile din stânga Nistrului. CECE de nivelul al doilea au misiunea de a gestiona procesul de organizare a alegerilor în circumscripția pentru care sunt constituite.

Consiliul electoral de circumscripție are mai multe atribuții, printre care: exercitarea controlului asupra implementării normelor legale ce țin de organizarea alegerilor; constituirea secțiilor de votare și a birourilor electorale ale secțiilor de votare și supravegherea activității acestora; înregistrarea candidaților și candidatelor în cursa electorală la alegerile locale; centralizarea rezultatelor din circumscripție etc.³

Birourile electorale ale secțiilor de votare

Birourile electorale ale secțiilor de votare (BESV) sunt constituite de către CECE cu cel puțin 25 de zile înainte de ziua alegerilor, dintr-un număr impar de cel puțin 5 și cel mult 11 persoane. Dintre acestea, trei candidaturi sunt propuse de către consiliile locale, iar restul de către partide reprezentate în Parlament – câte una de la fiecare partid. Dacă nu este suficient sau componența biroului electoral al secției de votare constituie un număr par, locurile rămase sunt completate de consiliul electoral de circumscripție, la propunerea Comisiei Electorale Centrale, din rândul persoanelor incluse în Registrul funcționarilor electorali.

¹ *Codul electoral*. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148773&lang=ro (accesat: 05.06.2025).

² Vezi: *Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova. Pagina oficială*. Disponibil: <https://a.cec.md/ro/misiune-2764.html> (accesat: 26.09.2022).

³ *Codul electoral*. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148773&lang=ro (accesat: 05.06.2025).

Reține!

În cazul alegerilor locale, membrul consiliului sau al biroului electoral nu poate fi soțul (soția), afinel sau ruda de gradul întâi a persoanei care candidează în circumscripția electorală în a cărei rază teritorială se află organul electoral din a cărui componență face parte.

Birourile electorale ale secțiilor de votare asigură păstrarea și integritatea listelor electorale, a documentelor electorale și a echipamentului pentru desfășurarea alegerilor; comunică populației care locuiește în raza secției de votare data și locul desfășurării scrutinului; asigură pregătirea localului pentru votare, instalarea urnelor și a cabinelor de vot; organizează votarea în ziua stabilită; asigură ordinea în localul secției de votare și accesul la secția de votare a alegătoarelor și alegătorilor, observatoarelor/observatorilor și reprezentanțelor/reprezentanților concurenților electorali și totalizează voturile în secția de votare.

Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE)

Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral este o instituție publică, creată de Comisia Electorală Centrală în 2011, care realizează activități de instruire, educație, cercetare și informare în domeniul electoral. CICDE instruieste și certifică funcționarii electorali, precum și alte categorii de persoane interesate și/sau antrenate în procesul electoral, dezvoltă și implementează programe de educație electorală și civică destinate tuturor categoriilor de cetățeni. Profesorii și profesoarele, elevii și elevele pot beneficia de vizite de studiu la sediul CICDE și participa la numeroasele activități de educație electorală organizate de instituție. Site oficial: www.cicde.md.

Autorități ale administrației publice centrale și locale și alte entități

În calitate de organ specializat în domeniul electoral, Comisia Electorală Centrală conlucrează cu autoritățile administrației publice centrale și locale, precum și cu unele entități care, în procesul de organizare și desfășurare a scrutinelor, au un șir de responsabilități suplimentare, conform domeniului lor de activitate. Printre instituțiile implicate menționăm: Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, Ministerul Afacerilor Externe, Biroul politici de reintegrare, Serviciul de Informații și Securitate, Ministerul Finanțelor, Banca Națională a Moldovei, băncile licențiate din țară, Agenția Proprietății Publice, Agenția Servicii Publice, Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației, Serviciul Tehnologia Informației și Securitate Cibernetică, Î.S. „Radiocomunicații”, S.A. „Moldtelecom”, operatorii sistemului de distribuție de energie electrică și autoritățile administrației publice locale.

Alegătorii și alegătoarele

Alegătorii și alegătoarele sunt principalii beneficiari ai procesului electoral. Întreg exercițiul electoral are drept scop plasarea puterii în mâinile reprezentanților și reprezentantelor poporului. Astfel, interesul de a avea alegeri corecte și credibile este unul major.

Prin participare la alegeri, cetățenii și cetățenele statului își exprimă viziunile politice și influențează procesul politic. Cu toate că participarea la alegeri în Republica Moldova nu este o obligație, ci un drept, calitatea de alegător/alegătoare este din oficiu atribuită fiecărui cetățean și fiecărei cetățene cu vârsta de 18 ani împliniți până la alegeri, inclusiv în ziua alegerilor. Toate persoanele cu drept de vot sunt incluse în Registrul de stat al alegătorilor (RSA), date care sunt extrase din Registrul de stat al populației, gestionat de Agenția de Servicii Publice. Comisia Electorală Centrală este posesorul Registrului de stat al alegătorilor și asigură administrarea și actualizarea acestuia. Alegătorii și alegătoarele sunt arondați/arondate la o secție de votare în funcție de domiciliu sau reședință temporară. La o secție de votare pot fi atribuiți cel puțin 30 și cel mult 3.000 de alegători.

Reține!

Fiecare alegător și alegătoare poate verifica online, pe pagina oficială <https://verifica.cec.md>, dacă este inclus în listele electorale, la ce secție de votare este arondat/arondată și care este adresa și datele de contact ale secției de votare.

Concurenții electorali

Evident, cealaltă parte interesată în procesul electoral, pe lângă alegători, este reprezentată de concurenții electorali. Rolul acestora este unul crucial, deoarece ei sunt cei care participă în competiția electorală. În funcție de tipul scrutinului, concurenți electorali pot fi:

În cazul alegerilor parlamentare	partid politic, bloc electoral și persoană care candidează pentru funcția de deputat în Parlament și sunt înregistrate de Comisia Electorală Centrală
În cazul alegerilor prezidențiale	candidatul pentru funcția de președinte al Republicii Moldova, precum și partidul politic sau blocul electoral care l-a desemnat, înregistrate de Comisia Electorală Centrală
În cazul alegerilor locale	partid politic, bloc electoral și persoană care candidează pentru funcția de primar sau de consilier în consiliul local și sunt înregistrate de consiliile electorale de circumscripție respective

Partidele politice sunt asociații benevole ale cetățenilor și cetățenelor, care, prin activități comune, contribuie la conceperea, exprimarea și realizarea voinței lor politice. În cazul în care partidele politice vor să-și extindă numărul susținătorilor și susținătoarelor, pentru a obține mai multe voturi la alegeri, acestea, adeseori, creează coaliții de partide, numite **blocuri electorale**.

Dicționar

Bloc electoral – uniune benevolă a două sau a mai multor partide politice, constituită în scopul participării în comun la alegeri și care este înregistrată de Comisia Electorală Centrală.

Candidații independenți și candidatele independente – persoane care candidează pentru una dintre funcțiile electivă de mai sus fără a se afilia vreunui partid politic sau bloc electoral. Candidatele independente și candidații independenți adesea susțin politici care pot fi diferite de cele ale partidelor politice.

Concurenții electorali au un interes constant de a comunica cu publicul, de a-l ține informat, de a identifica probleme sociale și de a veni cu programe politice și electorale pentru a capta interesul alegătorilor și alegătoarelor și a obține voturi. Aceștia dialoghează în permanență cu cetățenele și cetățenii, pentru a le identifica necesitățile și a veni cu propuneri politice cu care cei care votează să se identifice.

Comunicarea dintre partidele politice și organul de management electoral este esențială, întrucât buna desfășurare și transparența procesului electoral reprezintă interesul ambelor părți. Pentru a facilita această comunicare, concurenții electorali pot desemna, pentru perioada electorală, câte un reprezentant/reprezentantă în organele electorale care i-au înregistrat, precum și în organele electorale ierarhic inferioare.

Societatea civilă

Organizațiile societății civile (OSC) sunt organizații non-guvernamentale ce se reunesc în jurul unor valori pe care vor să le promoveze într-o societate democratică. Ele apără drepturile și interesele grupurilor de cetățeni/cetățene pe care le reprezintă fără a se implica în lupta pentru putere. OSC se instituie pe baza principiului de voluntariat și sunt apolitice. În calitate de părți interesate în procesul electoral, OSC participă activ în educația civică și informarea alegătorilor (sunt observatori la alegeri de nivel local și național), dar și exercită controlul civic asupra celor aleși.

OSC trebuie să fie de rezonanță și nepărtinitoare. În acest sens, organizațiile societății civile pot coopera cu organul de management electoral, prin formularea de propuneri și recomandări menite să îmbunătățească cadrul legal și practicile electorale, dar și prin organizarea în comun a diferitelor activități de informare și educație civică.

Mass-media

Rolul mass-media în procesul electoral rezultă din faptul că diseminează informații către publicul larg, având funcția de a informa și de a forma opinia publică. Pe lângă alte funcții ale mass-media, precum cea publicitară și de divertisment, de culturalizare și educativă, aceasta deține funcția de control, inclusiv în contextul alegerilor.

Mass-media informează cetățenii și cetățenele prin difuzarea știrilor, a conferințelor de presă ținute de către părțile implicate în procesul electoral, interviuarea acestora și invitarea la dezbateri și emisiuni dedicate subiectului electoral. În perioada electorală, instituțiile media trebuie să raporteze și să emită conținut mediatic despre toți concurenții în mod egal și nepărtinitor, să reflecte obiectiv campaniile electorale, fără vreo ingerință din partea celor interesați.

Îmi formez convingeri și iau decizii!

Conform datelor publicate de Uniunea Interparlamentară (IPU) în 2023, în întreaga lume, doar 2,8 % din parlamentari și parlamentare aveau vârsta sub 30 de ani.

- **Expune-ți opinia, în cheia tehnicii *PRES*, dacă tinerii și tinerele sunt suficient reprezentați/reprezentate în structurile decidente naționale.**

Curiozități

- În Republica Moldova, în perioada electorală, Comisia Electorală Centrală devine cel mai mare angajator din țară, recrutând peste de 25.000 de funcționare electorale și funcționari electorali.
- La alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023, cel mai tânăr primar ales avea 23 de ani (comuna Albina, raionul Cimișlia), iar 3 cei mai în vârstă – 71 de ani (satul Alexeevca, raionul Edineț; comuna Bursuceni, raionul Sîngerei; satul Fuzăuca, raionul Șoldănești).
- Misiunile de observare internaționale sunt efectuate de către organizații interguvernamentale și neguvernamentale internaționale, precum: Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO), Adunarea Parlamentară OSCE, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei și Parlamentului European. Cea mai mare misiune de observare națională este desfășurată de către Asociația Promo-LEX.

5. Ciclul electoral. Perioada electorală

Concepte-cheie

- ciclu electoral
- perioadă preelectorală
- perioadă electorală
- perioadă postelectorală

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

- **Analizează imaginile:**
 - Comentează semnificația simbolurilor în raport cu fenomenul alegerilor.
 - Formulează mesajul și propune un titlu sugestiv.

Mă documentez ca să acționez!

- **Optează pentru una dintre următoarele părți interesate în alegeri:**
 1. CEC (Comisia Electorală Centrală),
 2. concurenții electorali,
 3. CICDE (Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral),
 4. alegătorii și alegătoarele,
 5. mass-media,
 6. funcționarii electorali și funcționarele electorale.
- **Citește suportul informativ și extrage competențele care îți corespund, conform funcției sau statutului.**
- **Completează tabelul propus.**

Funcție/rol _____				
Perioadă	Activitate	Resurse necesare	Parteneri	Etapă a ciclului electoral
1.				

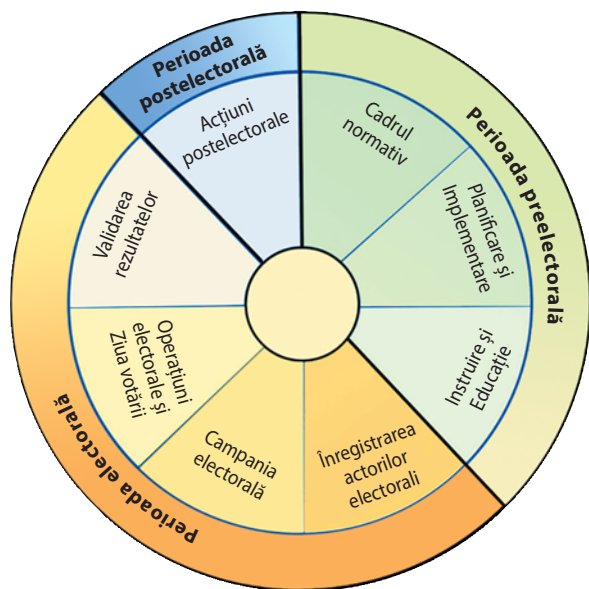
Deși la prima vedere poate părea că alegerile durează o singură zi, acest fapt este departe de adevăr. Alegerile înseamnă mai mult decât actul votării și presupune un proces continuu, compus din multiple activități ramificate în diferite sfere, cum ar fi: cadrul legal, planificarea, logistica, mana-

gementul, finanțele, educația, resursele umane și multe altele. Ansamblul etapelor interdependente care compun procesul electoral, începând cu perioada premergătoare alegerilor (inclusiv revizuirea cadrului legal, planificarea și alocarea resurselor), continuând cu desfășurarea alegerilor propriu-zise și încheindu-se cu activitățile postelectorale, cum ar fi evaluarea și reformele ulterioare, formează un **ciclu electoral**.

Dicționar

Ciclul electoral este un instrument vizual de planificare și instruire conceput pentru a ajuta funcționarii electorali și reprezentanții altor părți interesate să înțeleagă natura ciclică a procesului electoral și a diferitelor provocări cu care se confruntă organizatorii alegerilor.

Ciclul electoral

Sursa: CICDE

Prin sintagma „ciclu electoral”, alegerilor li se conferă mai degrabă semnificația de proces continuu, decât de eveniment separat. Modelul ciclului electoral este folosit și în activitățile de educație civică, și pentru creșterea gradului de conștientizare a părților interesate.

Ciclul electoral se împarte în:

- **perioada preelectorală;**
- **perioada electorală;**
- **perioada postelectorală.**

Primei perioade îi sunt specifice activități de pregătire și planificare, elaborarea cadrului normativ¹. Cea de-a doua este perioada de desfășurare, în care pregătirile se pun în aplicare. Organul de management electoral, de exemplu, CEC, activează la capacitate maximă pentru a organiza alegerile, candidații își desfășoară campaniile electorale, iar

alegătorii se informează și votează. În perioada postelectorală se revizuieste performanța și eficiența organizării scrutinului, iar în funcție de rezultate se pot face reforme pentru a îmbunătăți procesul electoral. Un ciclu electoral nu are un punct fix de începere și nici un punct de finalizare, unele activități din perioada postelectorală pot continua chiar și atunci când deja încep pregătirile pentru următorul scrutin. La fel, unele activități, cum ar fi actualizarea listelor electorale, monitorizarea finanțării partidelor politice, instruirea și educația electorală, se desfășoară de-a lungul întregului ciclu².

Perioada preelectorală

Perioada preelectorală este una de pregătire și de planificare a următoarelor alegeri. În acest interval, CEC propune modificări la cadrul legal, dacă este nevoie, și își revizuieste regulamentele și instrucțiunile.

¹ Pre-Election Period / ACE Project. Disponibil: <https://aceproject.org/ace-en/topics/me/med/med04/med06/med060> (accesat: 02.10.2022).

² Ibidem.

Reține!

Codul electoral este o lege organică adoptată de Parlament, ce conține reglementări generale privind modul de desfășurare a tuturor tipurilor de alegeri și referendumuri.

Alegerile sunt cel mai mare efort logistic al unui stat în perioada de pace. De aceea, pentru a-l desfășura cu succes, este nevoie de planificarea resurselor și desfășurarea achizițiilor publice, dezvoltarea sistemelor informaționale, informarea și instruirea tuturor părților interesate. Pentru fiecare scrutin este aprobat un program calendaristic în care se indică activitățile, termenele de realizare a acestora și instituțiile/persoanele responsabile.

Perioada electorală

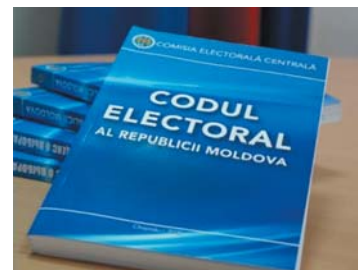
Perioada electorală este cea a implementării planurilor și pregătirilor realizate în perioada preelectorală. Data începerii perioadei electorale se stabilește prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale. În *Codul electoral*, perioada electorală este definită drept perioadă cuprinsă între ziua intrării în vigoare a actului cu privire la stabilirea datei scrutinului și ziua în care rezultatele alegerilor sunt confirmate de către organele competente, dar nu mai mare de 120 de zile.

În această perioadă, sunt definitive listele electorale, înregistrați concurenții electorali și monitorizate campaniile electorale ale acestora, inclusiv activitatea financiară; examinate contestațiile, confirmați reprezentanții și reprezentantele concurenților electorali, acreditate observatoarele și observatorii naționali și internaționali, desfășurate campanii de informare și instruire operaționale pentru funcționarii electorali din organele electorale și pentru alți participanți și participante la procesul electoral.

Campanie electorală – perioadă de activitate care se desfășoară cu scopul de a-i determina pe alegători și alegătoare să-și dea votul pentru un concurent electoral sau altul și care, indiferent de tipul scrutinului, începe la data înregistrării acestuia de către Comisia Electorală Centrală sau de către consiliul electoral de circumscripție, dar nu mai devreme de 30 de zile înainte de ziua votării, și se încheie la data anulării înregistrării concurentului electoral sau în ziua de vineri înainte de ziua votării.

Perioada postelectorală

Perioada postelectorală este una de evaluare, în care se analizează modul în care au decurs alegerile precedente și se revizuieste legislația, iar organele electorale și actorii politici pot veni cu propuneri normative pentru a eficientiza regulile după care se va organiza următorul scrutin¹.

Reține!

Sistemul Informațional Automatizat de Stat (SIAS) „Alegeri” este un sistem informațional elaborat în Republica Moldova pentru automatizarea proceselor de pregătire și desfășurare a alegerilor și a referendumurilor. Pentru prima dată, SIAS „Alegeri” a fost folosit în Moldova la nivel național la alegerile parlamentare din 2014 prin activarea modulului „E-Day”, care a permis evidența participării la vot a alegătorilor și alegătoarelor, stabilirea în regim online a ratei de participare la vot și totalizarea preliminară a rezultatelor alegerilor.

¹ Ibidem.

În Republica Moldova, CEC organizează o conferință postelectorală în cadrul căreia participă funcționari electorali, reprezentanți ai partidelor politice și ai societății civile, ai mass-media, cercetători și savanți, experți în domeniu și reprezentanți ai comunității internaționale.

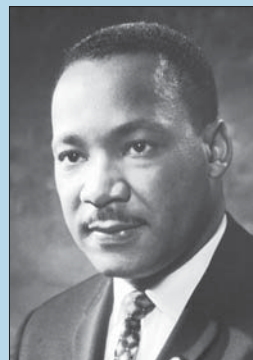
Personalitatea

Martin Luther King (1929-1968) a fost un cunoscut activist care a militat pentru obținerea drepturilor civile pentru afro-americieni. A combătut vehement discriminarea rasială, fiind liderul mai multor marșuri pentru apărarea drepturilor civile, inclusiv a dreptului la vot. Pe 25 martie 1965, peste zece mii de participanți și participante s-au întrunit în capitala SUA, unde King a ținut un discurs în care a vorbit despre consecințele discriminării. În acel discurs se regăsește și unul dintre faimoasele sale citate:

„Știi că vă întrebați: cât de mult va mai dura?”

Ei bine, nu mult, deoarece nicio minciună nu trăiește veșnic”.

În anul 1964, M.L. King a devenit cel mai tânăr laureat al Premiului Nobel pentru Pace.

Îmi formează convingeri și iau decizii!

- **Lucrați în echipe mixte (care includ cele șase roluri selectate la etapa *Mă documentez ca să acționez!*).**
- **Analizați tabelele sinoptice:**
 - identificând perioadele de implicare comună a mai multor părți interesate;
 - discutând în ce măsură activitatea unor părți interesate influențează direct implicarea altora.
- **Opțional. Folosește tehnica 6 De ce? pentru a dezvolta aserțiunea: „Cetățenii și cetățenii recent mutați într-o țară ar trebui să aibă drept de vot”.**

Curiozități

- Primul *Cod electoral* al Republicii Moldova a fost adoptat în anul 1997, în perioada dintre alegerile prezidențiale din 1996 și alegerile parlamentare din 1998. Noul *Cod electoral* a fost adoptat de Parlament în decembrie 2022, în perioada dintre alegerile parlamentare noi din 2021 și alegerile locale din 2023.
- Dreptul la vot este un drept politic, dar atunci când este restricționat din motive de rasă, gen sau origine socială, vorbim și despre o încălcare a drepturilor civile. De aceea, în SUA, în anii 60 ai secolului trecut, lupta pentru vot era considerată parte din mișcarea pentru drepturi civile.

6. Exercițiul democratic prin alegeri în școală și comunitate

Concepte-cheie

- Consiliul elevilor
- Comisia electorală școlară
- democrație școlară
- circumscripție școlară
- partid școlar

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

- 1. Stabilește corespondențe între Școală și Stat, identificând:**
 - trei similitudini privind organizarea și funcționarea;
 - trei provocări privind funcționalitatea democrației.
- 2. Împărtășește asocierile cu ceilalți colegi/colege, fixând pe un poster lista provocărilor comune privind funcționalitatea democrației în școală.**

Mă documentez ca să acționez!

- Citește cu atenție suportul informativ și află semnificația numerelor propuse în conținutul temei „Alegeri școlare”.

20 10 5 15

Școala în care înveți este asemenea unui stat, iar voi, elevii și elevele, sunteți „poporul” acestuia și aveți puterea extraordinară de a decide cum va arăta și cum va funcționa mica voastră țară. Prin urmare, chiar dacă în Republica Moldova dreptul la vot este dobândit la 18 ani, tinerii și tinerele au ocazia de a-și începe exercițiul electoral mai devreme – prin alegerile școlare. Așa cum alegem primarul/primărita localității sau președintele/președinta țării, la fel ne implicăm și ne facem vocea auzită prin alegerea șefului/șefei de clasă sau a membrilor și membrilor Consiliului școlar al elevilor și a președintelui acestuia. În acest mod, ne asumăm responsabilitatea pentru viața școlii și exersăm democrația încă din școală.

Consiliul școlar al elevilor

Consiliile școlare ale elevilor (CȘE) sunt organe de autogovernanță ce reprezintă platforme de participare și reprezentare a elevilor, create la nivel instituțional, regional și național. Scopul Consiliului școlar al elevului este de a reprezenta necesitățile și interesele tuturor elevilor și elevelor în procesul decizional pe subiecte ce țin de serviciile și politicile educaționale, desfășurarea procesului educațional, a vieții școlare, bunăstarea elevilor și consolidarea comunității școlare.

Atribuțiile Consiliului școlar al elevilor

Consiliul școlar al elevilor are următoarele atribuții:

- reprezentarea elevilor la nivel de instituție și în afara acesteia;
- identificarea intereselor, necesităților și problemelor elevilor și informarea actorilor educaționali despre acestea;
- promovarea drepturilor și intereselor elevilor în raport cu administrația instituției și alți actori educaționali;
- acordarea suportului elevilor în formularea și adresarea sesizărilor cu privire la lezarea drepturilor acestora;

- susținerea și acordarea consultanței elevilor care vor să se implice în organele de autogovernanță sau în alte structuri și procese de luare a deciziilor;
- pregătirea, susținerea și delegarea reprezentantului/reprezentanților săi în cadrul Consiliului de administrare, Comisia de evaluare internă și alte structuri de luare a deciziilor și participare la nivel de instituție și în afara acesteia;
- contribuie la procesul de evaluare internă și externă a calității procesului educațional, a instituției și corpului didactic în limita prevederilor normative și a expertizei deținute;
- elaborarea și aprobarea propriilor documente de organizare și funcționare internă, inclusiv regulament intern de funcționare, plan de activități ș.a.;
- stabilirea relațiilor de colaborare cu alte Consilii școlare ale elevilor și alte structuri ale societății civile;
- inițierea organizării alegerilor noilor membri la expirarea mandatului, precum și în cazul apariției uneia sau a mai multor poziții vacante.

Alegerile în Consiliul școlar al elevilor

Ca și alte alegeri, cele în CȘE au o perioadă de desfășurare a campaniei electorale și de pregătiri administrative, o perioadă de desfășurare a alegerilor propriu-zise și o perioadă de procesare a voturilor și de anunțare a rezultatelor. Consiliul școlar al elevilor din cadrul instituțiilor din învățământul general (gimnaziu și liceu) este constituit din câte un reprezentant din partea fiecărei clase de la a V-a până la a XII-a, care sunt aleși de către semenii lor. Prin urmare, câte clase de la a V-a până la a XII-a există în instituție, atâția membri/membre va avea Consiliul școlar.

Reține!

Orice elev și elevă din toate treptele de școlaritate are dreptul de a alege și de a fi ales/aleasă. Principiile participării la alegeri sunt cele ale votului universal: **egal, direct, secret și liber exprimat.**

Comisia Electorală Școlară

Comisia Electorală Școlară (CEȘ) se constituie cu cel puțin 20 de zile înainte de ziua alegerilor, prin ordinul administrației instituției. Ea este formată din cinci membri: trei elevi (din mandatul anterior al Consiliului școlar al elevilor sau elevi implicați în inițierea noului consiliu, care nu intenționează să candideze), coordonatorul metodologic al Consiliului și un reprezentant al asociațiilor părințești. Membrii CEȘ nu pot candida la alegeri.

Printre responsabilitățile CEȘ se numără:

- elaborarea planului de alegeri și informarea elevilor;
- înregistrarea candidaților și pregătirea materialelor electorale;
- desfășurarea campaniei de informare, folosind diverse canale (social media, lecții, anunțuri);
- asigurarea desfășurării corecte a alegerilor și totalizarea rezultatelor.

Secțiile de votare

Pentru alegerea membrilor Consiliului școlar al elevilor, se organizează secții de votare în fiecare clasă, iar pentru alegerea președintelui – o secție unică, într-o încăpere mare (ex., sala de festivități), amenajată pentru acces facil (mai multe cabine și urne).

Membrii CEȘ repartizează între ei responsabilitățile pentru secțiile de votare, printr-o hotărâre internă. La alegerile care se organizează în fiecare clasă, trebuie să fie prezent cel puțin un reprezentant al CEȘ. Pentru fiecare secție se întocmesc liste electorale.

Comisia le comunică elevilor data și locul votării, pregătește spațiile, instalează cabine și urne și menține ordinea în ziua votării. Totalizarea voturilor se face pe secții, se întocmesc procese-verbale și rapoarte.

Candidații și candidatele

Oricare elev din instituție poate candida, indiferent de reușitele academice.

Pentru funcția de membru al Consiliului școlar al elevilor, alegerile se desfășoară în cadrul orei de Dezvoltare personală în fiecare clasă în parte. Pot candida la aceste alegeri doar elevii și elevele din clasa respectivă.

Pentru funcția de președinte al Consiliului școlar al elevilor poate candida oricare elev din instituție. După ce membrii în consiliul școlar sunt aleși, se organizează alegerea Președintelui, iar la alegeri participă toți elevii claselor a V-a – a XII-a.

Fiecare candidat poate desfășura o campanie electorală folosind afișe, rețele sociale, lecții, dezbateri etc. Candidații au acces egal la spații de promovare și la întâlniri cu alegătorii.

Dicționar

Candidat/candidată – elev/elevă care candidează la funcția de membru al Consiliului școlar al elevilor.

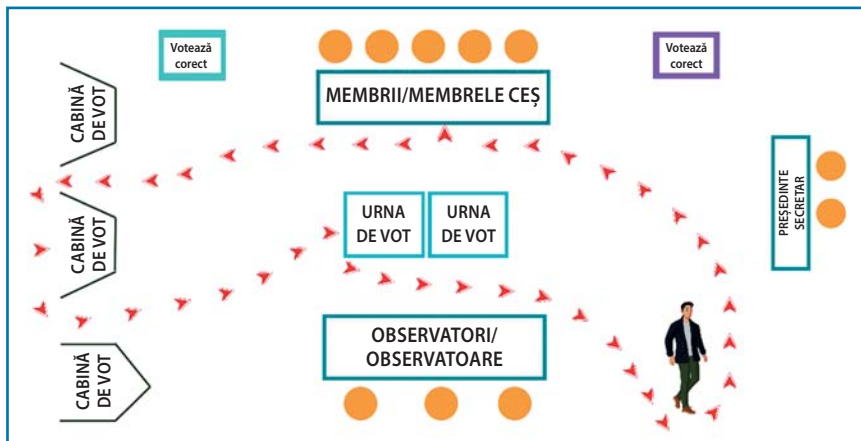
Comisia electorală școlară – organ școlar independent, înființat pentru desfășurarea alegerilor în Consiliul școlar al elevilor.

Ziua alegerilor și numărarea voturilor

În ziua votării președintelui/președintei Consiliului școlar al elevilor, CEȘ asigură buna desfășurare a procesului în baza listelor electorale. Votul este universal, egal, direct și liber exprimat. Fiecare elev are dreptul la un singur vot, exprimat personal.

După încheierea votării, CEȘ numără voturile în prezența membrilor comisiei și, dacă este cazul, a observatorilor. Rezultatele sunt anunțate public, în cadrul unui eveniment la care sunt invitați elevi, profesori, părinți și reprezentanți ai comunității școlare.

La alegerile organizate în fiecare clasă, dar și la cele ale președintelui consiliului se aplică un sistem electoral majoritar prin care este declarat ales candidatul/candidata care a obținut cele mai multe voturi valabil exprimate.

Sursa: Ghidul practic pentru desfășurarea alegerilor în Consiliul elevilor, CICDE

Îmi formez convingeri și iau decizii!

1. După familiarizarea cu atribuțiile Consiliului școlar al elevilor, revino la provocările selectate la începutul lecției și votează, de exemplu, folosind stickere, trei dintre cele mai stringente probleme privind democrația școlară, în opinia ta.

- Argumentează în ce măsură crezi că anume Consiliul școlar al elevilor poate soluționa cele trei probleme.
- Consultă *Ghidul practic pentru desfășurarea alegerilor în consiliul școlar al elevilor*, elaborat de Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral în anul 2024.

2. Elaborează, în mod consultativ, un calendar al activităților în calitate de membru/membră al/a Consiliului școlar al elevilor din școala ta.

2.1. Fă public calendarul și contribuie la realizarea acțiunilor înscrise, asigurându-te că ai inclus diferite tipuri de activități (mese rotunde, dezbateri, sondaje de opinie, ședințe, campanii de informare, activități culturale, evenimente media, flashmoburi, activități de voluntariat etc.) pentru toate categoriile de vârstă.

Vocea mea contează! Eu aleg Consiliul Elevilor!

Ianuarie	Februarie	Martie
Aprilie	Mai	Iunie
Iulie	August	Septembrie
Octombrie	Noiembrie	Decembrie

Curiozități

- Din anul 2013, Consiliul Național al Elevilor (CNE) este o structură reprezentativă și consultativă a elevilor și elevelor la nivel național, creată în sprijinul Ministerului Educației. Fiecare elevă sau elev din Republica Moldova poate deveni membră sau membru CNE, depunând dosarul, conform rigorilor de concurs, plasate pe site-ul ministerului.
- Din 2023, Ministerul Educației și Cercetării a inclus consiliile regionale ale elevilor printre mecanismele de participare a elevilor în procesele decizionale, de rând cu consiliile școlare și Consiliul Național al Elevilor. Acestea au fost constituite prima dată în anul 2024.

III. Informarea și participarea la alegeri

Argumentarea opțiunii electorale și a deciziei de vot, manifestând poziție civică activă și responsabilă

Participarea la exercițiile democratice din instituția de învățământ și din comunitate, inclusiv prin alegeri

1. Concurenții electorali

Concepte-cheie

- concurent electoral
- liste de subscripție
- grup de inițiativă
- prag electoral

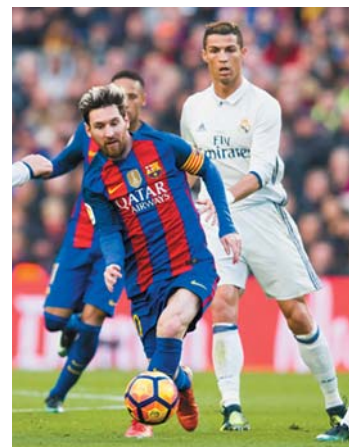
Lucru în echipă

- **Amintiți-vă exemple celebre de personalități care au concurat în diferite domenii.**
 - Discutați în pereche cum i-a influențat relația de concurență pe fiecare în parte.
 - Prezentați viziunea comună privind rolul pozitiv al concurenței în diferite contexte.

Mă documentez ca să acționez!

- **Citiți informația în perechi. Adresați-vă întrebări pe fiecare alineat, în cheia tehnicii Re-Quest.**

Lionel Messi și
Cristiano Ronaldo

Candidații/candidatele sunt persoanele care își înaintează candidatura sau sunt propuse pentru ocuparea unei funcții publice electivă. În Republica Moldova, aceste funcții sunt: președintele/președinta Republicii Moldova, deputat/deputată în Parlament și în Adunarea Populară a Găgăuziei, primar/primărită, consilier/consilieră în consiliul local, guvernator/guvernatoare (bașcan/başcană) al/a Găgăuziei. Candidatele și candidații pot fi independenți sau desemnați de către un partid politic, un bloc electoral. Persoanele care candidează, partidele politice și blocurile electorale sunt considerate concurenți electorali. Competitorii electorali se angajează în cursa electorală pentru a-și promova propria agendă politică sau pe cea a partidului sau a blocului electoral pe care îl reprezintă. Scopul lor este cel de a convinge electoratul să-i voteze prin programul pe care îl propun și prin felul în care se prezintă în campania electorală.

Dicționar

Competitor electoral – partid politic, bloc electoral, concurent electoral, candidată desemnată/candidat desemnat, grup de inițiativă, precum și participant/participantă la referendum, care oferă și/sau beneficiază de susținerea financiară (materială) a campaniei electorale și/sau a activității sale, precum și cel/cea care desfășoară doar activități de campanie sau promovare electorală ce nu implică cheltuieli financiare.

Tipologia concurenților electorali

Candidați independenți/
candide
independente

Partide politice

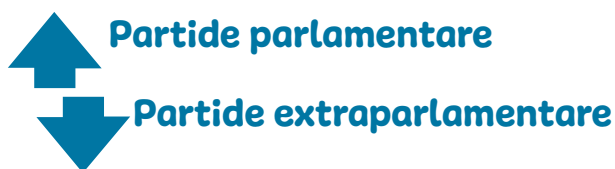
Blocuri electorale

Candidații independenți/candidele independente sunt acele persoane care nu sunt afiliate niciunui partid și aleg să candideze în cadrul alegerilor fără a fi sprijiniți de vreun partid sau bloc electoral. Participarea acestora la alegeri depinde de țară și de sistemul electoral. Participarea la alegeri a candidaților independenți este importantă pentru alegători și alegătoare, deoarece oferă un sentiment de speranță celor care cred că niciun partid politic nu merită timpul, încrederea și voturile lor. Persoana care a câștigat alegerile în calitate de candidat independent/candidată independentă este liberă de orice presiune din partea oricărui partid în timpul mandatului său.

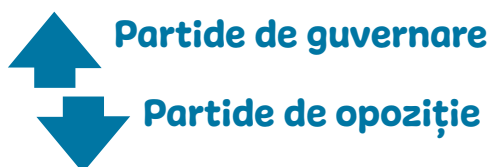
Partidele politice sunt asociații benevole ale cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, care, prin activități comune și în baza principiului liberei participări, contribuie la conceperea, exprimarea și realizarea voinței lor politice. Scopul principal este participarea la alegeri și obținerea unor performanțe electorale cât mai înalte, pentru a accede la putere. În principiu, membrii și membrele acestor organizații se reunesc în jurul unei ideologii comune, au un obiectiv comun pe care vor să îl promoveze în societate. Pentru o imagine bună în campaniile electorale și un rezultat pe măsură, este important ca partidele să pregătească și să promoveze candidate și candidați competenți, profesioniști, buni în comunicare și dedicați activității lor.

Reține!

Pentru a obține încrederea electoratului, partidele politice trebuie să identifice necesitățile oamenilor și să vină cu soluții eficiente și cu programe care să reflecte voința comunității.

Un criteriu de clasificare a partidelor este reprezentarea parlamentară. Astfel, avem partide parlamentare și partide extraparlamentare. Partidele parlamentare, la rândul lor, pot fi împărțite în:

Un **bloc electoral** este o uniune benevolă a două sau a mai multor partide politice, constituită în scopul participării în comun la alegeri și care este înregistrată de Comisia Electorală Centrală. Deși fiecare parte este ghidată de propriile interese și de propria ideologie, acestea aleg să renunțe pentru moment la diferențe în favoarea unui scop comun – obținerea voturilor. Prin formarea unui bloc electoral, membrii și membrele acestuia își iau angajamentul de a guverna împreună.

Desemnarea candidaților

Desemnarea candidaților și a candidatelor este procedura formală prin care partidele politice și blocurile electorale propun persoanele care vor participa în cursa electorală.

În Republica Moldova, pe listele candidaților și candidatelor pentru alegerile parlamentare și locale (la funcția de consilier/consilieră), se respectă cota minimă de reprezentare de 40 % pentru ambele sexe, iar poziționarea candidaților pe liste se face conform formulei: minimum patru candidați la fiecare zece locuri. Introducerea și aplicarea cotei de gen, dar și a regulii de poziționare, a contribuit la creșterea semnificativă a procentajului de femei în legislativ, acesta plecând de la 3,7 % în primul Parlament și ajungând la 39,6 % după alegerile anticipate din 2021¹.

Codul electoral, art. 68, alin. 3

„(3) Listele candidaților pentru alegerile parlamentare și locale vor fi întocmite respectându-se cota minimă de reprezentare de 40 % pentru ambele sexe. Poziționarea candidaților pe liste se face conform formulei: minimum patru candidați la fiecare zece locuri.”

Înregistrarea concurenților electorali

Pentru a fi înscrisi în buletinul de vot, potențialii concurenți electorali trebuie să fie înregistrați de către organul electoral competent. Înregistrarea acestora este o activitate importantă a ciclului electoral, fiind efectuată în timpul perioadei electorale și necesitând multă acuratețe și transparență. Organele de management electoral (OME) trebuie să asigure șanse egale pentru toți concurenții prin aplicarea procedurilor de înregistrare clare, standardizate și rezonabile.

Pentru a fi înregistrați în calitate de concurenți electorali, candidații și candidatele trebuie să întrunească mai multe criterii, precum: vârsta, cetățenia, reședința sau timpul aflării pe teritoriul țării, statutul de alegător/alegătoare și altele.

În Republica Moldova, în funcția de președinte/președintă al/a țării poate fi ales cetățeanul/cetățeană Republicii Moldova cu drept de vot care are vârsta de 40 de ani împliniți în ziua alegerilor, a locuit sau locuiește permanent în Republica Moldova nu mai puțin de 10 ani, cunoaște limba română, are studii superioare, certificate printr-o diplomă de licență sau una echivalentă, și îndeplinește alte condiții prevăzute de lege. În cazul candidaților independenți/candidatelor independente, Comisia

Electorale Centrale i se prezintă un set de acte și listele cu semnături. În cazul în care inițiativa de a susține candidați la funcția de președinte al Republicii Moldova vine de la cetățeni, se constituie un grup de inițiativă pentru susținerea candidatului din cel puțin 25 și cel mult 100 de persoane cu drept de vot, care vor colecta semnăturile în susținerea candidatului (cel puțin 15.000 și cel mult 25.000).

Pentru a putea candida la alegeri parlamentare, o cetățeană/un cetățean trebuie să aibă vârsta de 18 ani împliniți și să dețină cetățenia Republicii Moldova. Partidele și blocurile electorale tre-

¹ Record pentru numărul femeilor alese în calitate de deputate și al celor incluse pe listele de candidați la parlamentarele din 2021 / PNUD Moldova. Disponibil: <https://www.undp.org/ro/moldova/press-releases/record-pentru-numarul-femeilor-alese-calitate-de-deputate-si-al-celor-incluse-pe-listele-de-candidati-la-parlamentarele-din> (accesat: 03.11.2022).

buie să propună o listă de cel puțin 51 și cel mult 111 candidați și candidate. Pentru a fi înregistrat de către Comisia Electorală Centrală, candidatul independent prezintă liste de subscripție care conțin semnăturile a cel puțin 2.000 și cel mult 2.500 de susținători cu drept de vot, iar o candidată independentă prezintă semnăturile a cel puțin 1.000 și cel mult 2.500 de susținători cu drept de vot.

La alegeri locale, pentru funcția de consilier/consilieră pot candida persoanele ce au vârsta de 18 ani împliniți, iar la funcția de primar/primăriță – persoanele de minimum 23 de ani.

Numărul minim de semnături colectate de persoanele care candidează independent este de 2 % din numărul celor cu drept de vot pentru funcția de consilier/consilieră și de 1 % pentru cea de primar/primăriță, cu un minim de 50 și, respectiv, 100 de semnături din circumscripția în care candidează.

Drepturile și obligațiile concurenților electorali

Toți concurenții electorali au o serie de drepturi și obligații, pe care trebuie să le respecte pe parcursul campaniei electorale.

A. Drepturile concurenților electorali:

beneficiază de drepturi egale la folosirea mijloacelor de informare mass-media

nu pot fi concediați sau transferați la o altă muncă sau funcție fără acordul lor

pot depune contestații

pot solicita confirmarea reprezentanților în organele electorale și a persoanelor de încredere

pot să-și retragă candidatura, iar partidele politice și blocurile electorale pot opera modificări în listele de candidați înregistrate

au dreptul la susținerea materială de către stat a campaniilor electorale pe care le desfășoară (alocații de la bugetul de stat, timp gratuit de emisie, credite fără dobândă și alte forme prevăzute de legislație)

B. Obligațiile concurenților electorali:

nu pot folosi mijloace și bunuri publice în campaniile electorale

sunt obligați să respecte cerințele de desfășurare a campaniei electorale, inclusiv modul de finanțare a acesteia

sunt obligați să ramburseze creditele primite de la bugetul de stat

Pragul electoral

Pragul electoral presupune un număr minim de reprezentare necesar pentru ca un concurent electoral să accedă în Parlament. Diferite țări și sisteme electorale folosesc valori diferite pentru pragul electoral. În Republica Federală Germania, Noua Zeelandă și Federația Rusă, pragul este de 5 %. În general, pragul trebuie să fie destul de jos pentru a permite și partidelor mai mici să ajungă în parlament, dar nu prea mic, deoarece atunci există riscul ca legislativul să fie prea fragmentat și să se ajungă la incapacitatea creării unei majorități și a votării guvernului¹.

¹ *The Threshold* / ACE Project. Disponibil: <https://aceproject.org/ace-en/topics/es/esd/esd02/esd02e/esd02e02> (accesat: 03.11.2022).

În Republica Moldova, pragul electoral este stabilit pentru concurenții electorali la alegeri parlamentare și în trecut a variat mult, cel mai înalt fiind de 12 %, stabilit în anul 2005 pentru blocuri electorale formate din mai mult de 3 partide politice. Acum pragul minim de reprezentare este de 2 % pentru candidatele și candidații independenți, 5 % pentru partidele politice și 7 % pentru blocurile electorale.

Îmi formez convingeri și iau decizii!

- **Vizionează filmul educativ „Utilizarea abuzivă a resurselor administrative în perioada electorală”, elaborat de CICDE.**

- Reține ce încălcări a comis concurentul electoral.
- Argumentează în ce mod aceste abuzuri afectează integritatea alegerilor și credibilitatea concurenților.

Curiozități

- O practică recomandată în cazul sporirii participării femeilor în alegeri este cea a sistemului *zipper* („fermoar”). Acesta presupune aranjarea candidaților și candidatelor în lista electorală alternând genul peste un candidat (bărbat-femeie-bărbat-femeie). În acest fel, se asigură faptul că în legislativ vor accede ambele genuri, chiar dacă numărul de locuri este mic¹.
- La alegerile locale generale din octombrie 2019 a fost înregistrat un număr record de mandate vacante – 898 de mandate de primari și 11.580 de mandate de consilieri locali. Pentru funcția de primar/primăriță au fost înregistrați 3.761 de concurente și concurenți electorali, dintre care 2.742 (72,9 %) bărbați și 1.019 (27,1 %) femei.
- Cel mai mic prag electoral este în Regatul Țărilor de Jos (Olanda), 0,67 %, iar cel mai mare este în Liechtenstein – 8 %.

¹ *Electoral Gender Quota Systems and Their Implementation in Europe*, p. 1 / Policy Department C: Citizen's Rights and Constitutional Affairs. Disponibil: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/493011/IPOL-FEMM_NT\(2013\)493011_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/493011/IPOL-FEMM_NT(2013)493011_EN.pdf) (accesat: 03.11.2022).

2. Campania electorală

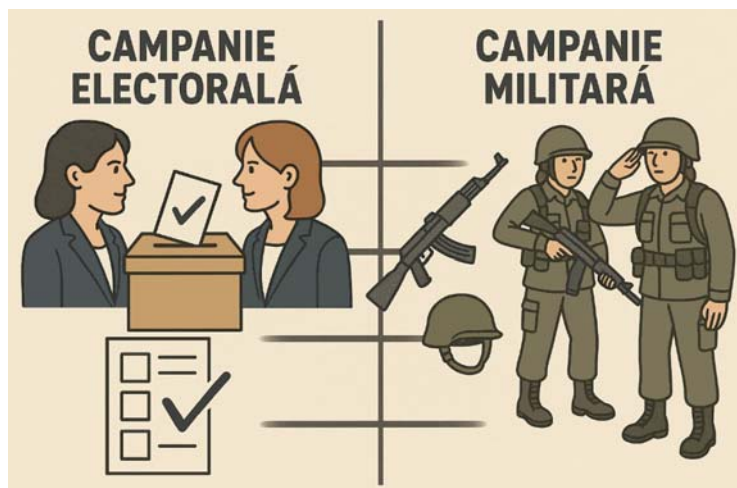
Concepte-cheie

- campanie electorală
- resurse electorale
- marketing electoral
- finanțarea campaniei electorale
- program calendaristic

Lucru în echipă

- **Identificați cel puțin trei similitudini între o campanie de război și una electorală.**
 - Împărtășiți propriile asociații, completându-vă.

Mă documentez ca să acționez!

- Citește cu atenție suportul informativ.
- Identifică minimum două cuvinte-cheie și două particularități pentru fiecare tip de resurse specifice campaniei electorale.
- Integrează-le într-o hartă conceptuală.

Resurse ale campaniei electorale	Cuvinte-cheie	Particularități
Politice		
Media		
Financiare		
De timp		
Umane		

Campania electorală

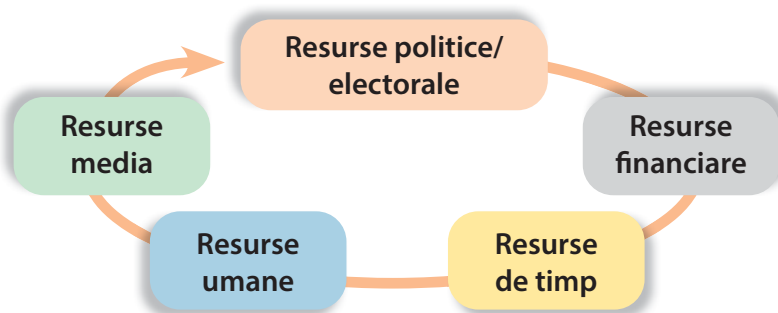
Campania electorală este perioada ciclului electoral în care candidații și candidatele luptă pentru a obține încrederea alegătorilor și alegătoarelor, respectiv voturile acestora. Este o practică instituită democratic prin care concurenții electorali (partide, blocuri electorale sau candidate și candidați independenți) încearcă să câștige încrederea electoratului și să-l convingă că programul lor electoral este cel mai bun și merită să ajungă la putere.

Campaniile electorale desfășurate de către concurenții electorali sunt produsele unor strategii și tehnici ale marketingului electoral aplicate în alegeri. Realizarea cu succes a acestor strategii depinde foarte mult de resursele disponibile.

Resursele campaniei electorale

1. Resurse politice (electorale)

Prin **resurse politice (electorale)** înțelegem imaginea și nivelul de susținere pe care candidatul/candidata îl are la intrarea în campania electorală. Nivelul de încredere, notorietatea și vizibilitatea, mesajele și acțiunile sale anterioare, imaginea publică reprezintă o bază a resurselor sale electorale.

La începutul campaniei electorale, publicul larg poate fi împărțit în trei categorii de votanți și votante:

1. susțin un candidat/candidată anume

2. susțin contracandidați/contracandidate

3. încă nu s-au hotărât

Scopul fiecărui candidat este să își păstreze toți votanții și votantele proprii și să convingă cât mai mult din electoratul indecis sau chiar din simpatizanți ai altor concurenți electorali.

2. Resurse media

Resursele media contribuie la crearea imaginii concurenților electorali și la distribuirea în masă a informațiilor electorale. Acest fapt creează, în percepția alegătorului, un ansamblu de diferențe între cei/cele care sunt în competiție¹.

Media este canalul de realizare a propagandei electorale prin spoturi electorale, materiale electorale audiovizuale, dezbateri electorale. Prin media, cetățenii sunt informați despre evoluția campaniilor electorale, despre programul electoral al fiecărui candidat/fiecărei candidate, iar concurenții electorali pot beneficia de o platformă neutră prin care să ajungă în timp util la diferite categorii de electorat.

3. Resurse financiare

Un alt element indispensabil în construcția strategiei de campanie electorală este modul de gestionare a **resurselor financiare**. Într-o campanie electorală, cele mai multe cheltuieli se fac pe:

- achiziționarea de spații publicitare în media sau exterioare;

¹ M. Tacu, *Marketingul politic și rolul mass-mediei în campaniile electorale*, USM, 2010.

- producția materialelor publicitare electorale – spoturi publicitare audio și video, bannere, afișe stradale, fluturași, broșuri, pliante, calendare etc.;
- promovarea materialelor publicitare pe rețelele sociale;
- elaborarea materialelor de promovare – chipiuri, insigne, pixuri, tricouri etc.;
- logistica evenimentelor electorale.

În cazul acestor produse trebuie analizată eficiența lor din perspectivă electorală și apoi elaborat un plan de gestiune a resurselor financiare.

4. Resurse umane

Într-o campanie electorală, **resursa umană** este cea mai importantă. Ne referim la oamenii implicați la diferite niveluri în campania electorală: membrii și membrele de partid sau ale grupului de inițiativă, cu abilități organizatorice și oratorice, care dețin un anumit grad de notorietate în societate și pot activa ca persoane de încredere sau reprezentanți/reprezentante ai/ale concurentului electoral.

Ei/ele pot lansa mesajele principale pentru contracararea atacurilor oponenților, participând la interviuri, dezbateri electorale, pot face declarații și oferi reportaje. Membrii și membrele organizațiilor de tineret sau susținătorii și susținătoarele care activează pe baza principiilor de voluntariat sunt o altă resursă importantă. Pentru a-i implica eficient, este important să se identifice potențialul fiecăruia, să fie instruiți pe un anumit segment de competență și să fie rapid incluși în structura de campanie.

5. Timpul ca resursă

Timpul este cea mai fragilă resursă disponibilă, deoarece, odată pierdut, acesta nu mai poate fi recuperat. La orice pas pe care îl face, candidatul/candidata trebuie să țină cont și de eficiența din punct de vedere al timpului. Fiecare vizită în teritoriu trebuie planificată strategic, astfel încât, într-un timp cât mai scurt, să poată fi văzut/văzută, să comunice și să interacționeze cu cât mai multe persoane. De aceea, este vital ca echipa de campanie să știe cât mai precis care sunt bazinele electorale și cum să organizeze deplasările și activitățile conform calendarului de campanie electorală¹.

Monitorizarea campaniei electorale

Miza procesului electoral este una mare, iar acest fapt poate determina competitorii electorali să recurgă la practici nedrepte și demagogie. Pentru ca procesul electoral să fie unul veridic și integru, campania electorală trebuie să decurgă într-un mod echitabil, candidații și candidatele având datoria de a evita practicile incorecte care ar putea diminua credibilitatea alegerilor.

¹ Ibidem, p. 15.

Din acest motiv, e necesar ca regulile de desfășurare a campaniei electorale să fie bine elaborate și explicate de către organele de management electoral (OME) concurenților electorali, alegătorilor/alegătoarelor și altor părți interesate. Pentru asigurarea respectării acestor reguli, OME sau alte instituții și organizații competente trebuie să monitorizeze cu atenție modul în care se desfășoară campania electorală.

În monitorizarea respectării regulilor desfășurării campaniei electorale sunt implicate OME, instituțiile de coordonare ale audiovizualului, organele de poliție și alte instituții de stat, după caz. Un rol important în procesul de monitorizare îl au și organizațiile societății civile – observatorii și observatoarele de nivel național și internațional.

Monitorizării îi sunt subordonate următoarele aspecte ale campaniei electorale:

✓ **Durata campaniei**

Programul calendaristic aprobat de CEC stabilește data de începere și de finalizare a campaniei electorale. Durata campaniei poate influența capacitatea celor care concurează în a-și transmite mesaje. De obicei, campania se încheie cu o zi înainte de alegeri, numită și *ziua tăcerii*. Agitația electorală în ziua votării în multe țări, inclusiv în Republica Moldova, este interzisă și pedepsită.

✓ **Finanțarea campaniei electorale**

Pentru a nu deveni sursa unor probleme de integritate, majoritatea sistemelor electorale încearcă să limiteze impactul banilor și influența marilor donatori prin reglementarea cheltuielilor și a finanțării campaniei și prin furnizarea de fonduri publice pentru campaniile electorale. Legislația electorală stabilește:

- modalitatea efectuării cheltuielilor (cont separat în bancă pentru campania electorală);
- maximumul admis de cheltuieli de către un concurent electoral;
- sursele și mărimea donațiilor oferite concurenților electorali;
- folosirea resurselor administrative;
- raportarea cheltuielilor și sancțiunile aplicate concurenților electorali în cazul nerespectării prevederilor legale.

Pentru a asigura respectarea regulilor finanțării campaniilor electorale, OME recepționează și verifică rapoartele financiare ale concurenților electorali.

✓ **Libertatea desfășurării campaniei**

Concurenții electorali trebuie să aibă posibilitatea de a circula liber și de a avea întreveneri cu susținătoarele și susținătorii lor, pentru a-și face publice platformele politice.

Alegătorii și alegătoarele trebuie să aibă posibilitatea de a participa la mitinguri și la alte evenimente politice fără bariere și fără teamă. De asemenea, trebuie să aibă acces liber la informațiile politice, astfel încât să poată face o alegere informată atunci când votează.

O campanie liberă și corectă depinde de libertățile de exprimare, de întrunire și de asociere. În acest caz, OME, cu suportul autorităților publice locale și al altor instituții, cum ar fi Consiliul Audiovizualului, asigură drepturile electoratului și ale concurenților electorali.

✓ **Accesul la informația electorală și etica comunicării**

Libera circulație a informațiilor este o altă problemă de bază a integrității procesului electoral. Mass-media trebuie să aibă capacitatea de a publica și difuza informații fără cenzură sau manipulare.

În același timp, concurenții electorali trebuie să aibă acces egal la sursele media. Campania electorală nu trebuie să recurgă la dezinformare prin știri false, la discurs de ură sau sexist, violență de orice tip, tactici lipsite de etică prin care se încearcă discreditarea unor candidați/candidate sau chiar perturbarea procesului electoral.

✓ **Securitatea**

Desfășurarea activităților în cadrul campaniei electorale într-o atmosferă fără frică și intimidare, fără risc pentru sănătate sau viață este o altă componentă esențială a alegerilor libere și corecte.

✓ **Imparțialitatea funcționarilor electorali și a funcționarelor electorale**

Campaniile electorale sunt concepute pentru a fi evenimente publice zgomotoase, care folosesc simboluri patriotice și alte simboluri pentru a obține sprijinul alegătorilor și alegătoarelor. Poate fi dificil pentru un funcționar electoral sau o funcționară electorală să ia o poziție neutră în perioada campaniei. Totuși, cei care administrează alegerile au datoria de a fi imparțiali în serviciul public și în îndeplinirea responsabilităților și competențelor atribuite prin legislația electorală.

AGITAȚIE ELECTORALĂ

Personalitatea

Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT” este o organizație obștească, neguvernamentală, nonprofit și neafiliată politic care promovează valorile democratice și participarea activă a cetățenilor la viața publică prin analiză și consultanță privind procesul decizional, politic, electoral și social-economic

din Republica Moldova. **Igor Boțan**, directorul executiv al Asociației „ADEPT”, este analist, comentator politic bine-cunoscut în Republica Moldova și expert în domeniul electoral. Datorită muncii asidue a întregii echipe „ADEPT”, asociația a devenit una dintre organizațiile neguvernamentale de referință în domeniul electoral în Republica Moldova. În anul 2019, „ADEPT” a lansat platforma alegeri.md (www.alegeri.md), care este noua versiune a site-ului e-democracy.md, dezvoltat de Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT” în anul 2001.

Îmi formez convingeri și iau decizii!

- **Expune-ți opinia cu privire la afirmația: „În campania electorală, scopul (victoria) scuză mijloacele”.**
 - Pe o scară de la 1 la 10, marchează-ți poziția grafic, 1 fiind valoarea minimă de acceptare a poziției enunțate, iar 10 – adeziunea/susținerea totală.
 - Discută în plen pentru a-ți argumenta poziția.

Curiozități

- În Republica Moldova, partidele sunt finanțate din bugetul de stat, în funcție de performanțele electorale pe care le înregistrează în alegeri. Din bugetul total alocat finanțării partidelor, 30 % sunt distribuite proporțional în baza rezultatelor la alegerile parlamentare, alte 30 % pentru rezultatele la alegerile locale, iar 15 % – pentru rezultatele la prezidențiale. În plus, câte 7,5 % sunt oferite partidelor politice proporțional cu numărul de femei alese în cadrul alegerilor parlamentare și al celor locale, iar câte 5 % pentru numărul de tineri aleși în cadrul aceluiași alegeri. Acest din urmă mecanism este menit să încurajeze promovarea femeilor și a tinerilor în politică.
- Un exemplu interesant de votare îl reprezintă Republica Gambia, unde pentru fiecare concurent există câte un vas, iar alegătorul sau alegătoarea trebuie să pună o bilă de marmură în vasul aferent candidatului sau candidatei pe care îl/o susține. Acest sistem a fost introdus în perioada anilor 60 ai secolului XX, din cauza nivelului ridicat de analfabetism¹.
- În unele țări, precum Republica India, Republica Elenă (Grecia), Spania, în buletinul de vot, pe lângă numele candidaților există și opțiunea „niciunul de mai sus”.

¹ Adaptat după <https://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/837672881> (accesat: 08.04.2023).

3. Ziua alegerilor. Operațiuni de vot

Concepte-cheie

- ziua alegerilor
- secție de votare
- buletin de vot
- vot electronic
- vot prin corespondență
- votare anticipată
- accesibilitate

Lucru în echipă

1. **Amintiți-vă despre participarea voastră, alături de părinți sau bunici, la alegeri.**
 - Descrieți detaliile pe care le-ați reținut din ziua alegerilor și împărtășiți emoțiile trăite.
 - Specificați dacă anumite lucruri v-au părut neclare, neordinare sau chiar amuzante.
 - Adoptați o poziție (pro sau contra) în raport cu faptul participării copiilor, de la o vârstă fragedă, la alegeri împreună cu părinții.
2. **Pornind de la experiența primelor participări la alegeri, completați rubricile Știu și Vreau să știu din tabel cu referire la ziua alegerilor.**

ȘTIU	VREAU SĂ ȘTIU	AM AFLAT

Mă documentez ca să acționez!

- Citește informația și completează cea de-a treia rubrică din tabelul ȘVA.

Perioada votării

Vorbind despre ziua alegerilor, ne referim, de fapt, nu doar la perioada de timp în care se votează, dar și la alte activități, precum: numărarea și totalizarea voturilor, anunțarea rezultatelor preliminare.

În multe țări, de exemplu în unele state din SUA, se practică **votarea anticipată**. În acest caz, alegătorii și alegătoarele care, din anumite motive, nu doresc sau nu pot să se prezinte la secția de votare în ziua votării au posibilitatea să-și exercite dreptul la vot înainte de această zi. De obicei, perioada votării anticipate este de 15-30 de zile înainte de ziua alegerilor. Perioada votării este extinsă și în cazul **votării prin poștă** (corespondență) sau **prin internet** (vot online), ziua votării fiind ultima când îți poți exprima acest drept constituțional.

Codul electoral, art. 8

Ziua alegerilor

„(1) Alegerile au loc într-o singură zi, de duminică, conform actului de stabilire a alegerilor, pe întreg teritoriul țării sau al localității respective.

(2) Prin derogare de la alin. (1), alegerile în unele circumscripții electorale sau secții de votare pot fi desfășurate, din motive obiective (pandemii, situații excepționale, asigurarea dreptului la vot în condiții neordinare, numărul mare de alegători înregistrați la secțiile de vot de peste hotare etc.), pe parcursul a două zile (sâmbătă și duminică), fapt ce se stabilește prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale cu cel puțin 25 de zile înainte de ziua alegerilor.”

În țări cu populația mai mare de un miliard de oameni, cum ar fi Republica India, sau în țări insulare, cum ar fi Papua Noua Guinee, care ocupă 600 de insule, votarea durează o zi, dar, din considerente de logistică electorală, nu se desfășoară concomitent în toată țara, ci pe regiuni. În alte state, precum Republica Moldova și Republica Cehă, unde votarea anticipată nu este posibilă, legea permite desfășurarea alegerilor timp de două zile.

Materialele și echipamentul electoral

✓ Buletinul de vot

Pentru a vota la alegeri, alegătorul/alegătoarea completează buletinul de vot. În majoritatea țărilor, la fel ca și în Republica Moldova, buletinele au forma unei liste ce include concurenții, în funcție de tipul de alegeri, iar alegătorul/alegătoarea marchează opțiunea sa.

Totuși, în Statul Israel, Republica Mali, Republica Cehă, se utilizează câte un buletin pentru fiecare concurent, pe care alegătorii și alegătoarele trebuie să îl introducă într-un plic și, ulterior, să-l arunce în urna de vot. În alte țări, precum SUA, Republica India, Brazilia, Venezuela, secțiile de votare sunt dotate cu computere special prevăzute pentru votare (mașini de vot).

BULETIN DE VOT
pentru alegerea Parlamentului Republicii Moldova
24 februarie 2019

	PARTIDUL DEMOCRAT DIN MOLDOVA	☐
	BLOCUL ELECTORAL „ACUM PLATFORMA DA ȘI PAS”	☐
	PARTIDUL COMUNISTILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA	☐
	PARTIDUL POLITIC „PARTIDUL SOCIALISTILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA”	☐
	PARTIDUL POLITIC „ȘOR”	☐
	PARTIDUL POLITIC MIȘCAREA POPULARĂ ANTIMAFIE	☐
	PARTIDUL POLITIC „PARTIDUL NOSTRU”	☐
	PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL	☐
	PARTIDUL POLITIC „VOTEA POPORULUI”	☐

BULETIN DE VOT
pentru alegerile Președinției Republicii Moldova
1 noiembrie 2020

	USATI RENATO PARTIDUL POLITIC „PARTIDUL NOSTRU”	☐
	NASTASE ANDREI PARTIDUL POLITIC „PLATFORMA DEMNITATE ȘI ADEVĂR”	☐
	DELIU TUDOR PARTIDUL LIBERAL DEMOCRAT DIN MOLDOVA	☐
	DODON IGOR CANDIDAT INDEPENDENT	☐
	IVANOV VIOLETA PARTIDUL POLITIC „ȘOR”	☐
	SANDU MAIA PARTIDUL POLITIC „PARTIDUL ACTIUNE ȘI SOLIDARITATE”	☐
	TICU OCTAVIAN PARTIDUL POLITIC „PARTIDUL UNITĂȚII NAȚIONALE”	☐
	CHIRTOACĂ DORIN BLOCUL ELECTORAL UNIREA	☐

✓ Listele electorale

Imprimare pe hârtie sau în format electronic, listele electorale includ toți cetățenii și cetățenele cu drept de vot care au domiciliul sau reședința temporară în raza teritorială a unei secții de votare. Informația despre alegători și alegătoare din listele electorale (numele și prenumele, numărul de identificare de stat, domiciliul etc.) trebuie riguros verificată, pentru a evita cazurile de neinclușare, date greșite sau neradierea din listă a persoanelor decedate. Orice erori depistate trebuie corectate, iar listele retipărite pentru ziua votării.

În Republica Moldova, listele electorale sunt generate din Registrul de stat al alegătorilor, care face parte din Sistemul Informațional Automatizat de Stat „Alegeri”. Alegătorii au posibilitate de a verifica lista electorală la secția de votare sau pe **www.alegator.md** (<https://verifica.cec.md/>).

Reține!

Un alegător poate fi înscris doar într-o singură listă electorală și doar la o secție de votare!

✓ Urna și cabina de vot

Urna de vot este un container transparent cu un orificiu de încărcare îngust în partea de sus, suficient pentru a primi buletinele de vot, dar împiedicând pe cineva să aibă acces la voturile exprimate în timpul votării. Urna de vot, de obicei, reprezintă o ladă în formă pătrată sau rectangulară, dar, uneori, poate fi și o pungă din material rezistent. Există și urne de vot asamblate cu sisteme electronice, care permit scanarea buletinelor de vot și numărarea lor automată. **Urnele de vot** pot fi **staționare** (plasate în secțiile de votare) și **mobile**, care se folosesc pentru a desfășura votarea la locul

aflării alegătorului. Sigilarea (temporară) a urnelor de vot este una dintre garanțiile de bază ale integrității votului și se face în ziua alegerilor până la deschiderea secției de votare. După încheierea votării, acestea se desigilează când începe procesul de numărare a voturilor. Sigilarea și desigilarea are loc în prezența membrilor și membrilor biroului electoral, observatorilor și observatoarelor și reprezentanților/reprezentantelor concurenților electorali aflați în incinta secției de votare.

Cabina de vot este spațiul dintr-o secție de votare unde alegătorii și alegătoarele își pot exprima votul liber, în mod privat și secret. În unele state, intrarea în cabina de vot este o perdea (cortină) retractabilă. În alte cazuri, sunt folosite diferite forme de acoperire a confidențialității, pentru a asigura secretul votului. De obicei, accesul la cabina de vot este limitat la o singură persoană, cu excepții pentru persoanele care necesită asistență. Cabinele de vot utilizate în Republica Moldova sunt structuri pliabile confecționate din material plastic.

✓ Echipamentul special pentru asigurarea accesibilității secției de votare

Accesul este unul dintre principiile fundamentale în organizarea unui scrutin legitim și incluziv. Toate persoanele eligibile trebuie să aibă șanse egale la exercitarea dreptului de vot. Pentru a asigura procedura de votare de către persoanele cu dizabilități, secțiile de votare și spațiile adiacente secției de votare trebuie să fie accesibile, dotate cu echipament special, iar materialele electorale – inteligibile și ușor de folosit.

Așadar, secțiile de votare din Republica Moldova sunt dotate cu cabine de vot pentru persoanele cu dizabilități. Pentru persoanele cu deficiențe de vedere, cabina de vot se dotează cu o sursă suplimentară de lumină, cu riglă, lupă, precum și cu plicuri-șablon confecționate din carton în care se introduce buletinul de vot și pe care numerele de ordine a concurenților sunt inscripționate în format Braille, iar în partea dreaptă a acestuia sunt perforate ferestre pentru ștampila „Votat”. Plicul-șablon permite ale-

gătorului nevăzător sau alegătoarei nevăzătoare, de sine stătător și fără asistență, să identifice tactil numărul candidatului/candidatei și să voteze. Pentru persoanele cu dizabilități locomotorii se asigură amenajarea secției de votare cu câte cel puțin o cabină de vot special concepută pentru alegătorii cu acest tip de dizabilitate.

Secțiile de votare sunt echipate și cu cabine de vot pentru echipele de membri ai biroului electoral care se deplasează în ziua votării cu urna de vot mobilă. Astfel, este asigurată exercitarea dreptului de vot în secret pentru alegătorii care votează la locul aflării.

✓ Echipament electronic în secția de votare

Există diferite dispozitive electronice, pe lângă calculatoare și imprimante, care sunt folosite de către funcționarele electorale și funcționarii electorali pentru eficientizarea alegerilor prin identificarea online a alegătorilor/alegătoarelor și votarea propriu-zisă.

În Republica Moldova, verificarea alegătorilor și alegătoarelor este efectuată prin Sistemul Informațional Automatizat de Stat „Alegeri” prin:

- scanarea, după caz, a IDNP-ului alegătorului/alegătoarei;
- identificarea acestuia/acesteia în Registrul de stat al alegătorilor;
- bifarea participării în sistemul electronic. În acest caz, votarea repetată sau multiplă nu este posibilă.

Reține!

Toate materialele și echipamentul electoral trebuie să fie aduse la secția de votare și aranjate înaintea zilei alegerilor. Buletinele de vot, listele electorale, ștampilele electorale se păstrează într-un seif/dulap din interiorul secției de votare.

Modalitățile și procesul votării

Cea mai răspândită modalitate de vot este prezența fizică la secția de votare. În caz de boală sau dizabilitate severă, este posibilă și votarea la locul aflării, unde se deplasează cu urna mobilă reprezentanții și reprezentantele biroului electoral. Știm deja că, pe lângă această metodă tradițională de votare, unele țări practică și forme alternative de vot, cum ar fi **votul prin corespondență (poștă)** sau **prin internet**.

Votul prin corespondență este o practică de votare la distanță, utilizată în majoritatea țărilor în paralel cu modelul clasic de vot în secția de votare. În Regatul Norvegiei, Statele Unite Mexicane, Ungaria, Republica Indonezia, Republica Italiană sau Republica Finlanda, spre exemplu, este utilizat acest model pentru cetățenele și cetățenii domiciliați peste hotarele țării, departe de secțiile de votare. Pentru a vota prin corespondență, alegătorul/alegătoarea trebuie să solicite livrarea buletinului electoral la locul de reședință, pe care acesta/aceasta îl completează și apoi îl trimite prin poștă către autoritatea electorală, împreună cu datele sale de identitate. Deoarece livrarea coletelor poate dura, votarea prin corespondență are loc, de obicei, înaintea votării în secții. Alte țări care utilizează acest model nu doar pentru alegătorii și alegătoarele de peste hotare sunt Statele Unite ale Americii, Republica Federală Germania, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Confederația Elvețiană, Canada și Uniunea Australiei. Unele state din SUA folosesc în alegeri doar votarea prin poștă¹. Pentru prima dată, Republica Moldova a utilizat această metodă de vot la alegerile prezidențiale din 2024 pentru cetățenii săi cu drept de vot aflați pe teritoriul Statelor Unite ale Americii, Canadei, Regatului Norvegiei, Regatului Suediei, Republicii Finlanda și Republicii Islanda.

Votul prin internet (online) tot mai des este văzut de către mai multe state ca o inovație alternativă eficientă, dar și problematică. Pe de o parte, această metodă poate facilita accesul la vot anumitor categorii de alegători și alegătoare (mai ales de peste hotare) și spori participarea la vot, prin scăderea efortului pe care ei/ele trebuie să îl facă pentru a vota. Pe de altă parte, acest model creează și noi provocări privind securitatea alegerilor. Când actul votării se desfășoară nesupravegheat, este imposibil să se asigure faptul că persoana votează din proprie voință, în mod secret și nesilită de nimeni. În momentul de față, votarea prin internet se practică la toate alegerile naționale (parlamentare și locale) pentru toți alegătorii și alegătoarele doar în Republica Estonia.

Ziua alegerilor în Republica Moldova

I. Organizarea votării

În Republica Moldova, alegerile au loc într-o singură zi sau în două zile, după caz, pe întreg teritoriul țării sau al localității respective. Votarea se efectuează între orele 07.00 și 21.00, iar secția de votare nu poate fi închisă pe perioada votării, decât în situații excepționale (dezordine în masă, calamități naturale etc.).

¹ *Global In-Country Postal Voting Data* / International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Disponibil: <https://www.idea.int/data-tools/data/special-voting-arrangements/postal-in-country> (accesat: 22.10.22).

Reține!

În cazul în care alegătorul sau alegătoarea își schimbă locul de ședere sau nu se va afla la domiciliu sau la reședința temporară în ziua alegerilor parlamentare, prezidențiale, precum și a referendumurilor republicane, acesta/aceasta poate solicita biroului electoral al secției de votare să îi elibereze un **certificat pentru drept de vot**, cu care va participa la alegeri, prezentând și actul de identitate.

Pentru a putea vota, alegătorii și alegătoarele trebuie să se prezinte la secția de votare cu unul dintre următoarele acte de identitate:

- a) cartea de identitate, buletinul de identitate al cetățeanului Republicii Moldova;
- b) cartea de identitate provizorie, buletinul de identitate provizoriu;
- c) pașaportul de cetățean al Republicii Moldova, inclusiv cu termenul de valabilitate expirat, dacă nu au intervenit și alte situații în care, potrivit prevederilor legale, acesta a devenit nevalabil.

Reține!

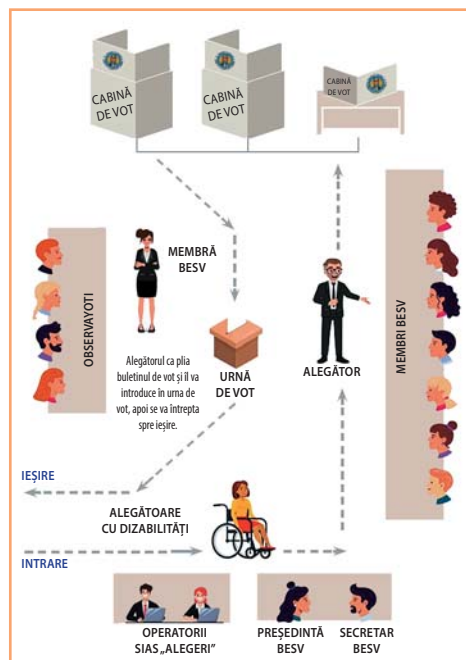
Studentii/studentele și elevii/elevele cu drept de vot, înmatriculați/înmatriculate în instituții de învățământ într-o localitate în care nu au înregistrare la domiciliu sau reședință, pot vota la orice secție de votare deschisă în această localitate, fiind obligați/obligate să respecte următoarele condiții: prezintă actul de identitate și carnetul de student/elev al instituției de învățământ din localitatea respectivă.

II. Votarea

Odată ajuns/ajunsă în secția de votare pentru a-și exercita dreptul la vot, alegătorul/alegătoarea trebuie să întreprindă următoarele acțiuni:

1. Să prezinte operatorului/operatorului unul dintre actele de identitate enumerate mai sus, în baza cărui se verifică dacă persoana este arondată la secția de votare respectivă. Operatorul bifează în sistem participarea alegătorului/alegătoarei la alegeri.
2. Ulterior, trebuie să prezinte actul de identitate membrului/membrei biroului electoral.
3. Să semneze în lista electorală, pentru a primi buletinul de vot.
4. După primirea buletinului de vot, alegătorul/alegătoarea intră în cabina de votare pentru a-l completa.
5. După completare, se recomandă pliarea buletinului, iar apoi acesta se introduce în urna de vot.

Fotografierea, înregistrarea video, expunerea publică și demonstrativă a buletinului de vot completat sau scoaterea neautorizată a buletinului înmănat pentru votare din localul secției de votare, sau transmiterea de către alegător a buletinului de vot unei persoane terțe este interzisă.

Se consideră completat corect buletinul care are o singură șampilă „Votat”, aplicată în interiorul cercului unui singur patru-later din buletinul de vot.

Dacă alegătorul/alegătoarea a completat greșit buletinul de vot, biroul electoral al secției de votare poate anula, la cerere, acest buletin și îi eliberează, numai o singură dată, un nou buletin de vot.

Dacă, din motive temeinice, cum ar fi vârsta înaintată, o dizabilitate sau condiția fizică, alegătorul/alegătoarea nu poate vota de sine stătător, atunci acesta/aceasta poate fi însoțit/însoțită de o altă persoană. Așa cum am precizat anterior, alegătorii și alegătoarele care, din cauza problemelor de sănătate sau din alte motive temeinice, nu se pot deplasa la secția de votare în ziua alegerilor, pot vota la locul aflării prin intermediul urnei mobile. În acest sens, ei trebuie să depună o cerere.

III. Numărarea voturilor și anunțarea rezultatelor

Votarea se încheie la ora 21.00, iar în cazul în care în afara secției mai există persoane care nu au reușit să-și exercite dreptul la vot, biroul electoral poate decide asupra prelungirii, cu cel mult două ore, a termenului votării, informând organele ierarhic superioare despre prelungire. După finalizarea procesului de vot, președintele/președinta secției închide secția de votare și începe numărarea voturilor în prezența persoanelor autorizate să asiste la operațiunile electorale

Îmi formează convingeri și iau decizii!

1. Vizionează filmul metodic-didactic „Preziua și ziua votării”, elaborat de CICDE.

- 1.1. Fixează detaliile privind activitățile din secția de votare cu o oră până la deschiderea secției de votare.
- 1.2. Reține ce atribuții au polițistul și președintele biroului electoral.
- 1.3. Specifică trei acțiuni pe care le face alegătorul/alegătoarea.
- 1.4. Analizează soluțiile pentru cazurile speciale.
- 1.6. Argumentează importanța exercitării atribuțiilor de către fiecare membru/membră a biroului secției de votare.
- 1.5. Descrie procedura pentru cazul în care alegătorul/alegătoarea a completat greșit buletinul de vot.

2. Analizează rubrica *Curiozități* pentru a-ți expune opinia dacă persoanele care nu participă la vot ar trebui sancționate.

Curiozități

- Peste 20 de țări din lume își obligă cetățenii și cetățenele să voteze. Persoanele care nu votează pot să primească amenzi sau sunt obligate chiar să presteze muncă în folosul comunității.
- Mașinile de vot sunt pe larg utilizate în SUA și Republica India. Multe dintre ele folosesc doar buletinul de vot electronic și nu presupun existența unor buletine de vot de hârtie. Aceasta reduce posibilitatea de verificare și renumărare a voturilor, în caz de necesitate.

4. Fenomenul fraudării alegerilor și răspunderea pentru corupere electorală

Concepte-cheie

- integritate electorală
- fraudă electorală
- malpraxis electoral
- manipulare sistemică

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

1. Propune asociații pentru cuvântul „fraudă”.

1.1. Analizează care dintre exemplele date constituie fenomene de fraudă electorală:

- Un cetățean votează în locul altui cetățean.
- O cetățeană a votat greșit și cere alt buletin de vot.
- Un cetățean votează de mai multe ori.
- Nepoata intră în cabina de vot cu bunicul care este orb.
- O candidată distribuie bani și produse alimentare pentru a convinge să fie votată.

Mă documentez ca să acționez!

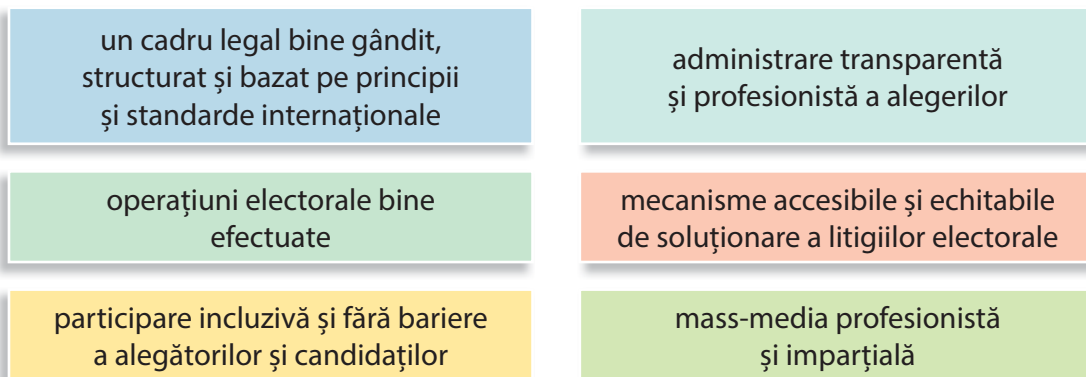
- Citește suportul informațional.
- Identifică cuvinte-cheie și sintagme specifice pentru INTEGRITATE și FRAUDĂ (electorală).

Integritatea electorală este inerentă unui scrutin electoral onest, manifestându-se prin realizarea procedurilor conform legislației în vigoare la toate etapele ciclului electoral. Fenomene ce compromit integritatea votului pot apărea la orice etapă, determinând scăderea încrederii populației în procesul electoral și, respectiv, în rezultatele alegerilor.

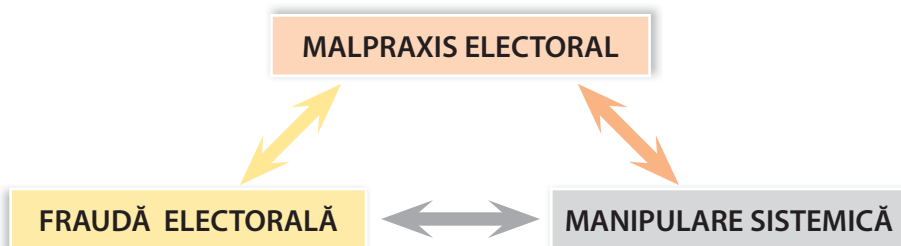
Provocări în procesul asigurării integrității electorale

Integritatea electorală necesită:

Comisia Electorală Centrală, precum și alte entități abilitate prin lege sunt responsabile să analizeze fraudele electorale, inclusiv cele presupuse, să întreprindă măsuri pentru prevenirea și/sau înlăturarea acestora, să formuleze concluzii și recomandări.

În general, există câteva forme de compromitere a integrității electorale¹:

✓ **Frauda electorală** este o intervenție ilegală deliberată, efectuată de către părțile interesate, care denaturează voința individuală sau colectivă a alegătorilor și alegătoarelor prin:

- intimidarea sau coruperea alegătoarelor și alegătorilor sau a funcționarilor electorali și funcționarilor electorali;
- votarea multiplă sau în grup;
- transportarea organizată a alegătorilor la secția de votare;
- completarea prealabilă a buletinelor de vot;
- utilizarea neregulamentară sau abuzivă a urnelor mobile;
- introducerea în urna de vot a mai multor buletine decât cele la care au dreptul alegătorii și alegătoarele;
- adăugarea unor buletine de vot după deschiderea urnei de vot;
- numărarea voturilor sau înregistrarea rezultatelor intenționat incorecte;
- falsificarea proceselor-verbale etc.

✓ **Malpraxisul electoral** este încălcarea integrității alegerilor de către o funcționară electorală sau un funcționar electoral prin admiterea unei erori profesionale neintenționate, săvârșite

¹ Ch. Vickery, E. Shein, *Assessing Electoral Fraud in New Democracies: Refining the Vocabulary*, IFES, 2012.

în timpul executării funcțiilor sale, ca urmare a nepăsării sau neglijenței. Exemple de malpraxis sunt cazurile de deschidere cu întârziere a secțiilor de votare, întârzieri excesive în administrarea votării, absența materialelor electorale necesare (ștampile, urnă mobilă, cabine de vot etc.).

✓ **Manipularea sistemică** să referă la utilizarea prevederilor legale naționale, a regulamentelor și instrucțiunilor organelor electorale care contravin principiilor și standardelor internaționale. Introducerea înainte de alegeri a criteriilor suplimentare noi pentru înregistrarea partidelor politice, a concurenților și concurenților electorali sau a alegătoarelor și alegătorilor sunt exemple de manipulare sistemică, ce afectează integritatea procesului electoral.

Printre măsurile de asigurare a integrității electorale putem numi următoarele:

transparența și incluziunea tuturor părților interesate în elaborarea cadrului legal electoral

instruirea continuă a funcționarilor și funcționarilor electorali și a altor părți interesate

colaborarea organelor de management electoral cu alți participanți ai procesului electoral în vederea depistării fraudelor electorale și a malpraxisului

crearea instituțiilor și mecanismelor instituționale de supraveghere a executării prevederilor legale

sanționarea participanților procesului electoral pentru compromiterea integrității electorale

Cumpărarea voturilor

Cumpărarea voturilor este o formă de fraudă ce presupune, în general, convingerea alegătorilor să voteze într-un fel anume în schimbul unei recompense. Aici ne putem referi la diverse forme de recompensă: bani, bunuri sau servicii. De exemplu, într-un studiu din 2004, Valeria Brusco, alături de alți cercetători, descrie fenomenul de cumpărare a voturilor care a avut loc în Republica Argentina prin oferirea unor bunuri alegătorilor și alegătoarelor drept recompensă (alimente, haine, medicamente, saltele, materiale de construcții și chiar achitarea serviciilor comunale). De asemenea, sunt cunoscute cazuri când au fost oferiți bani, dar și servicii, precum cele de la coafor sau de igienă dentară¹.

Pentru a preveni fenomenul cumpărării voturilor, cercetările și cercetătorii propun mai multe soluții.

✓ **Calificarea fenomenului drept infracțiune** și, respectiv, pedepsirea penală. Această metodă este implementată în unele țări.

În Republica Indonezia, cei care cumpără, dar și cei care își vând voturile riscă să plătească amenzi sau chiar să fie arestați. Însă, din păcate, este greu să demonstrezi faptul că cineva își vinde votul și, chiar dacă există multe sesizări, puține sunt însoțite de dovezi.

¹ F.C. Schaffer, *Elections for Sale: The Causes and Consequences of Vote Buying*, 2007, p. 1-2.

✓ **Informarea cetățenilor și cetățenelor prin diseminarea de informații referitoare la efectele negative** pe care cumpărarea voturilor le are asupra democrației și educarea populației.

În Republica India, mai multe consilii ale Bisericii Baptiste conduc ample campanii de informare referitoare la acest fenomen. De asemenea, implicarea ONG-urilor și a societății civile atât în educarea cetățenilor și cetățenelor, cât și în monitorizarea alegerilor este considerată benefică în lupta cu acest fenomen¹.

Codul electoral, art. 54, pct. 6

„Se interzice concurenților electorali, participanților la referendum și grupurilor de inițiativă:

- a) să ofere alegătorilor/susținătorilor bani, bunuri, inclusiv produse alimentare, băuturi alcoolice și produse din tutun, să presteze servicii ori să acorde alte foloase, inclusiv din ajutoare umanitare sau din alte acțiuni de binefacere, în scopul determinării alegătorului/susținătorului să își exercite sau să nu își exercite drepturile electorale în cadrul alegerilor (...)

Conform legislației Republicii Moldova, acțiunile de corupere electorală duc la răspunderea penală a autorilor acestora. Sunt sancționate contravențional și persoanele care au pretins, acceptat, primit aceste bunuri, servicii etc. în scopul exercitării sau al neexercitării unor drepturi electorale în cadrul alegerilor.

Utilizarea resurselor administrative

Exploatarea resurselor administrative pentru a câștiga în alegeri este un tip de fraudă și se referă la abuzul de putere. Concurenților electorali le este interzisă utilizarea resurselor administrative, inclusiv prin lansarea sau participarea la lansarea proiectelor de infrastructură sau a achizițiilor efectuate din bugetul public național, utilizarea echipamentelor, a mijloacelor și bunurilor publice în perioada electorală.

Dicționar

Resurse administrative – resurse umane, financiare și materiale de care dispun în egală măsură persoanele cu funcții de demnitate publică, persoanele cu funcții de răspundere și funcționarii publici.

Exploatarea resurselor publice poate avea mai multe forme:

utilizarea infrastructurii publice

manipularea prin media

politizarea angajaților și angajatelor

✓ **Exploatarea infrastructurii publice** presupune utilizarea vehiculelor, a clădirilor, a rețelilor de telefonie sau a tehnologiilor informaționale drept resurse electorale. Această practică, pe lângă faptul că afectează integritatea electorală, poate diminua și eficiența instituțiilor publice, mai ales în perioada electorală. În alte cazuri, chiar și fondurile publice pot fi deturnate în mod ilegal către unii concurenți electorali.

¹ H.T. Ardianto, *How to Stop Vote Buying: What did Researchers Say?*, Indonesia, Universitas Diponegoro, 2021, p. 4-5.

✓ **Politizarea angajaților și angajatelor din sistemul public** este un mod de a exploata resursele statului, finanțând privilegiat unele companii și instituții de stat (școli, spitale, asociații agricole etc.) în schimbul susținerii politice. Afilierea politică a angajaților și angajatelor din sistemul public urmărește, de regulă, dorința de avansări rapide în carieră, desigur, în schimbul ulterioarei cooperări și chiar subordonării docile a celor de la conducere¹.

Pentru a preveni acest tip de fraudă, este necesar ca procesul de gestionare a resurselor publice să fie unul cât mai transparent, astfel încât jurnaliștii/jurnalistele și reprezentanții/reprezentantele societății civile să aibă acces cât mai larg la aceste informații și să poată depista și semnala prompt orice neregularități ce compromit integritatea electorală. Totodată, legislația electorală, prevenind aceste tipuri de fraudă, trebuie să fie cât mai specifică și să interzică orice practici în mod cât mai concret. Codul electoral al Republicii Moldova menționează că persoanele aflate în funcțiile de conducere expres menționate își suspendă activitatea din momentul începerii campaniei electorale, inclusiv în scopul prevenirii utilizării ilicite a resurselor administrative.

Numărarea greșită a voturilor

Acest tip de malpraxis se referă la cazurile în care voturile sunt numărate greșit – fie intenționat, fie din neatenție. Intenționat, acest fenomen poate fi comis în timpul procesului de numărare a voturilor de după alegeri, prin trucarea aparatelor electronice de vot, astfel încât acestea să aloce voturile unui anume candidat/candidate, indiferent de alegerea făcută, sau prin modificarea rezultatelor. Un exemplu poate fi cel al alegerilor generale din Republica Malawi în 2019, al căror rezultat a fost anulat de către Curtea Constituțională în 2020, deoarece multe dintre rapoartele ce totalizau numărul de voturi au fost modificate prin aplicarea de pastă corectoare. În plus, au fost depistate multe rapoarte nesemnate sau xeroxate².

În general, pentru a preveni acest tip de fraudă, este recomandat să fie sporită transparența în operațiunile de vot. Elaborarea unei legislații specifice care să vizeze transparența alegerilor poate contribui la prevenirea fenomenului. Alte măsuri importante sunt asigurarea unui sistem performant de monitorizare video, sporirea activității grupurilor de observatori și observatoare și permiterea candidaților electorali să aibă reprezentanți/reprezentante în secțiile de votare. Totodată, este necesar ca aceștia din urmă să fie bine instruiți, să cunoască procedura de numărare a voturilor și de transmitere a rezultatelor.

Candidați, candidate sau partide „clonă”

Un alt mod de a induce alegătorii și alegătoarele în eroare și a-i determina să voteze pentru un alt candidat este de a înregistra în cursa electorală concurenți cu nume similare sau foarte asemănătoare. Scopul este de a-i determina pe alegători să voteze pentru candidatul/candidata sau partidul fals în detrimentul concurentului real.

¹ B. Speck, A. Fontana, „Milking the system”: Fighting the abuse of public resources for re-election, U4 Anti-Corruption Resource Centre, 2011.

² S. Chitete, Malawi top court annuls presidential election results, ALJAZEERA, 2020. Disponibil: <https://www.aljazeera.com/news/2020/2/3/malawi-top-court-annuls-presidential-election-results> (accesat: 08.01.2023).

În Federația Rusă, la alegerile locale din Sankt Petersburg din 2021, au fost înregistrați trei candidați cu numele Boris Vișnevski, dintre care unul este un politician de opoziție cu o carieră lungă. Pe lângă faptul că aveau același nume, cei trei candidați semănau și la înfățișare¹. O situație similară a fost și la noi în țară, la alegerile locale din 2020, atunci când pe lista pentru portofoliul de primar general al municipiului Chișinău erau doi candidați cu nume asemănătoare: Andrei Năstase și Andrei Nastase. Acest tip de confuzii, inclusiv cu abrevieri clonă a unor partide (PCRM în 2014 sau PAS în 2021), poate prinde în capcană alegătoarele și alegătorii informați insuficient.

Îmi formez convingeri și iau decizii!

- **Elaborează portretul candidatei ideale/candidatului ideal la alegeri, din punct de vedere al integrității.**
 - Specifică elementele care o/îl definesc (calități, cunoștințe, abilități, comportamente etc.).
 - Selectează un format propriu pentru a realiza un text multimodal (integrând, după caz, sunet, video, imagini).
 - Prezintă produsul electoratului din comunitatea ta pentru a-i solicita contribuția în completarea portretului.

Curiozități

- În anul 2018, în regiunea Padanglawas de Nord (Republica Indonezia), la alegerile regionale, un individ a fost condamnat la un an de pușcărie pentru comiterea mai multor infracțiuni de cumpărare de voturi. Charles Dunbar Burgess King a fost artizanul celei mai mari fraude electorale din istorie.

Însă, dintre toate infracțiunile electorale cunoscute, niciuna nu se compară cu cea desfășurată la alegerile prezidențiale din 1927 în Liberia, care și-a câștigat locul în Cartea recordurilor Guinness drept cel mai fraudulos scrutin din istorie. Președintele a fost ales cu 243.000 de voturi, deși pe liste erau doar 15.000 de alegători, ceea ce însemna o prezență la vot la nivel național de 1.620 %! Cum era de așteptat, aceste cifre au stârnit indignare, însă, în ciuda fraudării evidente a votului, Charles D.B. King a obținut al treilea mandat de președinte.

¹ A. Roth, *Three near-identical Boris Vishnevskys on St Petersburg election ballot*, The Guardian, 2021. Disponibil: <https://www.theguardian.com/world/2021/sep/06/three-near-identical-boris-vishnevskys-on-st-petersburg-election-ballot> (accesat: 09.01.2023).

5. Referendumul ca model democratic în școală și comunitate

Concepte-cheie

- referendum
- referendum republican
- referendum opțional
- plebiscit
- referendum local
- referendum obligatoriu

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

1. Amintește-ți ce cunoști despre referendum.

- 1.1. Propune asociații cu referire la noțiunea de referendum.
- 1.2. Urmărește videoul „Ce este referendumul și cum funcționează”, elaborat de Agora Moldova, și reține cele trei tipuri de referendum internaționale și naționale la care se face referire.

Mă documentez ca să acționez!

- Citește suportul informațional, aplicând tehnica **SINELG**.

Referendumul este un mecanism al democrației directe, prin care cetățenii și cetățenele își pot exprima poziția referitor la o chestiune de interes public. Referendumul diferă de alegeri prin faptul că în cadrul acestuia cetățenii și cetățenele nu aleg un reprezentant sau o reprezentantă care să ia decizii în numele lor, ci votează pentru a susține sau a respinge o inițiativă. De facto, referendumul este votul de încredere al populației pentru adoptarea unei anumite decizii. Există și cazuri în care referendumul se desfășoară ulterior adoptării unei decizii, pentru a confirma sau infirma susținerea populară a deciziei în cauză.

În cadrul comunității, acest mecanism are câteva funcții principale:

verificare și echilibrare a deciziei votului popular pentru reprezentanții puterii

intervenție directă asupra procesului decizional

informare, educare și responsabilizare a cetățenilor și cetățenelor

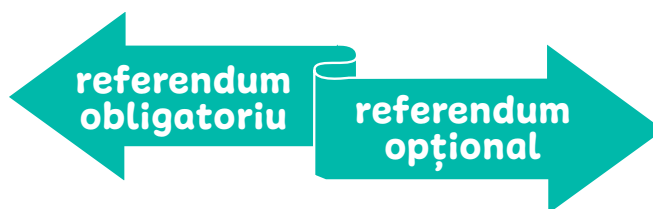
evaluare a nivelului de încredere pe care îl au cetățenii și cetățenele în cei care dețin puterea

legitimizare a deciziilor adoptate de către reprezentanții și reprezentantele poporului

Referendumul – caracteristici generale

Practica referendumului își are originea încă în Roma Antică, unde acesta era cunoscut sub numele de *plebiscit*. Această denumire vine de la latinescul *plebs*, ce se referă la o categorie de oameni lipsiți de drepturi sau cu drepturi limitate, și *scitum* – „decizie”. Primul plebiscit a avut loc în anul 494 î.H. și a determinat lărgirea drepturilor plebeilor. Ulterior, practica plebiscitului s-a extins asupra tuturor cetățenilor, iar mult mai târziu, acest drept a fost acordat și cetățenelor.

Printre tipurile comune de referendum, organizate în țările din întreaga lume, sunt:

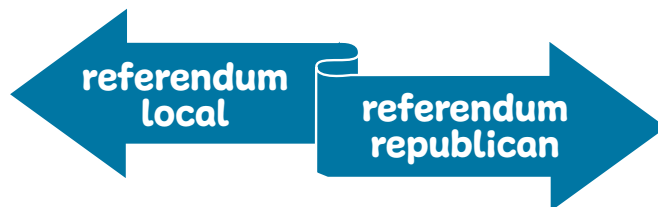
Un **referendum obligatoriu** este acela care trebuie organizat în legătură cu anumite chestiuni și probleme de importanță națională majoră, cum ar fi aderarea la alianța politico-militară NATO. În plus, în multe țări, amendamentele propuse la Constituție necesită a fi confirmate printr-un referendum. Alternativ, referendumurile obligatorii

pot fi necesare în situații de genul când, într-un sistem prezidențial, există un dezacord între Președinție și forul legislativ, care necesită a fi soluționat. Cerința pentru referendumuri obligatorii este, de obicei, specificată în Constituția unei țări sau în altă lege, rezultatul fiind hotărâtor.

Referendumul opțional nu este obligatoriu și poate fi inițiat atât de guvern, cât și de alte părți interesate. Un guvern poate decide să inițieze un referendum sub presiune publică. De exemplu, în anumite țări europene, guvernele au inițiat referendumuri opționale pe tema integrării în Uniunea Europeană, deși, în unele cazuri, astfel de referendumuri au fost obligatorii, deoarece implicau o modificare a Constituției.

Referendumul în Republica Moldova

În funcție de nivelul de participare a cetățenilor și cetățenelor într-o comunitate – sat (comună), oraș (municipiu), raion, unitate administrativ-teritorială cu statut special sau întreaga țară –, distingem:

În funcție de natura juridică a problemelor supuse, referendumul republican poate fi:

Reține!

Prin **referendum constituțional** sunt supuse consultării propuneri privind revizuirea Constituției.

Prin **referendum legislativ** sunt supuse consultării proiecte de legi sau unele prevederi ale acestora, de importanță deosebită pentru societate și stat.

Prin **referendum consultativ** sunt supuse discuției probleme de interes național deosebit.

Cum și cine poate iniția un referendum?

Referendumul republican poate fi inițiat de către președintele/președinta Republicii Moldova (doar referendum consultativ), de către Guvern (doar referendumuri constituționale și consultative), de către cel puțin o treime din membrii și membrele Parlamentului (toate tipurile de referendum) sau cel puțin 100.000 de cetățeni și cetățene cu drept de vot (doar referendumuri constituționale, legislative și consultative).

Textul întrebării la care trebuie să răspundă alegătorii și alegătoarele în cadrul referendumului republican se redactează într-o manieră neutră, fără ambiguități, fără a induce în eroare sau a sugera răspunsul. Nu se admite formularea unor întrebări care se exclud reciproc. În cazul referendumului republican, dar și al celui local, buletinul de vot conține textul întrebării la care trebuie să răspundă alegătorii, iar în dreapta textului se plasează, pe orizontală, două patruletate cu cuvintele „DA” și „NU”.

Cel mai recent referendum republican a avut loc la 20 octombrie 2024. În aceeași zi cu alegerile prezidențiale, a avut loc referendumul republican constituțional, în cadrul căruia cetățenii cu drept de vot s-au pronunțat referitor la modificarea Constituției în vederea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Majoritatea celor care s-au prezentat la urne au votat în favoarea modificării Constituției, sprijinind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

Codul electoral, art. 208

Adoptarea, publicarea și intrarea în vigoare a hotărârii supuse referendumului republican prevede:

- (1) Hotărârea se consideră adoptată prin referendum republican dacă pentru ea au votat majoritatea cetățenilor care au participat la referendum. În cazul în care referendumului se supune o lege constituțională care prevede modificarea dispozițiilor privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și a dispozițiilor referitoare la neutralitatea permanentă a statului, aceasta se consideră adoptată dacă pentru ea au votat cel puțin jumătate din numărul total de persoane înscrise în listele electorale. Hotărârea privind demiterea Președintelui Republicii Moldova se consideră adoptată prin referendum republican dacă pentru ea au votat un număr de alegători egal sau mai mare decât în cazul alegerii Președintelui Republicii Moldova, dar nu mai puțin de jumătate din numărul alegătorilor care au participat la referendum.

Referendumului local pot fi supuse probleme de interes local deosebit, care țin doar de competențele legale ale autorităților administrației publice locale. Revocarea primarului satului (comunei), orașului (municipiului) se efectuează, de asemenea, prin referendum local.

Referendumul local poate fi inițiat de 10 % din cetățenii cu drept de vot, de consilieri/consiliere (1/2 din numărul de consilieri aleși, iar în cazul revocării primarului, prin vot secret – de 2/3 din numărul consilierilor aleși) sau de primar/primăriță (cu excepția cazului când se inițiază referendumul pentru revocarea primarului).

Reține!

Un referendum republican constituțional și legislativ este considerat valabil dacă în cadrul acestuia participă cel puțin **1/3 din numărul persoanelor** înscrise în listele electorale. Referendumul local se consideră nevalabil dacă la el au participat mai puțin de 1/4 din numărul de persoane înscrise în listele electorale.

Referendumul în școli

Deși în Republica Moldova nu există o legislație stabilită care să reglementeze desfășurarea referendumurilor în școli, acestea, în esența lor, sunt percepute drept un mod de consultare a opiniei unei comunități asupra unei chestiuni.

Ca exemplu poate fi dat cazul din anul 2014, de la Liceul Teoretic Republican „Aristotel” (inițial, Liceul Academiei de Științe a Moldovei), când elevii și elevele clasei a X-a au inițiat un referendum pentru reducerea numărului de discipline școlare. Un exemplu al utilizării referendumului în școli îl reprezintă și cel de la Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri” din capitală, unde, în 2010, a fost organizat un referendum referitor la optimizarea procesului de învățământ prin introducerea mai multor ore de activitate practică.

Ca model de organizare, de consultare sau de exprimare a unei poziții colective, referendumul poate fi utilizat oriunde. În școli, referendumul poate fi utilizat drept un mod de a informa și a atrage atenția cadrelor didactice și manageriale la anumite provocări, preferințe sau poziții pe care le au elevii și elevele. În plus, la fel ca și alegerile pentru Consiliul elevilor, referendumul poate reprezenta un mod de educare a practicii democratice în rândurile tinerilor. Regulile desfășurării unui referen-

dum sunt relativ simple, acesta fiind mai ușor de organizat în comparație cu o campanie de alegeri, pentru că nu presupune participarea mai multor candidați. În principiu, referendumul constă din trei-patru etape: stabilirea problemei supuse referendumului (textul întrebării), campania de informare, votarea, numărarea și stabilirea rezultatelor.

REFERENDUM ȘCOLAR

ETAPA I

lansarea de propuneri și stabilirea textului întrebării

ETAPA II

campania de informare

ETAPA III

votarea, numărarea și stabilirea rezultatelor

Îmi formez convingeri și iau decizii!

- **Compară, în cheia *diagramei Venn*, referendumul cu alegerile.**
 - Concluzionează de ce într-o democrație reprezentativă sunt necesare ambele forme de exprimare a voinței poporului.

Curiozități

În Republica Moldova s-au desfășurat cinci referendumuri republicane:

- Primul referendum organizat în Moldova independentă a avut loc pe 6 martie 1994. A fost inițiat de primul președinte, Mircea Snegur. Cetățenii au fost rugați să răspundă la întrebarea despre suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova. Peste 95 % dintre participanți au votat în favoarea păstrării integrității teritoriale și a suveranității Republicii Moldova. Prezența la vot a fost de 75,1 %.
- Referendumul republican consultativ din 23 mai 1999 privind schimbarea sistemului de guvernare în Republica Moldova cu următoarea întrebare: „Sunteți pentru modificarea Constituției în scopul instituirii sistemului prezidențial de guvernare în Republica Moldova, în cadrul căruia Președintele Republicii Moldova ar fi responsabil de formarea și conducerea Guvernului, precum și de rezultatele guvernării țării?”. Acesta a fost declarat valabil și validat.

- Referendumul republican constituțional din 5 septembrie 2010, cu următoarea întrebare: „Sunteți pentru modificarea Constituției care să permită alegerea Președintelui Republicii Moldova de către întreg poporul?”. Deoarece la referendum au participat mai puțin de o treime din electorat, acesta a fost declarat nevalabil.
- Referendumul republican consultativ din 24 februarie 2019 privind micșorarea numărului de deputați în Parlament de la 101 la 61 și dreptul cetățenilor de a revoca deputații aleși dacă aceștia nu-și îndeplinesc obligațiunile. Deși cetățenii cu drept de vot au susținut ambele inițiative, nu au fost făcute modificări legislative.
- Cel mai recent referendum republican a avut loc la 20 octombrie 2024. În aceeași zi cu alegerile prezidențiale a avut loc referendumul republican constituțional, în cadrul căruia cetățenii Republicii Moldova cu drept de vot s-au pronunțat referitor la modificarea Constituției în vederea aderării la Uniunea Europeană. Majoritatea celor care s-au prezentat la urne au votat în favoarea modificării Constituției, sprijinind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană.
- Pentru a spori accesul cetățenilor și cetățenelor cu drept de vot la informațiile electorale, CEC a lansat aplicația www.verifica.cec.md pe terminalele QIWI, disponibile practic în toată țara (peste 600 de unități). Astfel, în doar câțiva pași, orice alegător și alegătoare poate găsi adresa secției de votare la care a fost arondat.

- Un caz renumit în care designul buletinului de vot a dus la anularea a mii de voturi a avut loc la alegerile prezidențiale din Statele Unite ale Americii în anul 2000, în statul Florida, unde se utilizau un fel de buletine numite „buletin-fluture”. Prin modul în care erau structurate, au indus mulți alegători și alegătoare în eroare, aceștia/acestea fie votând pentru mai mulți candidați/candidate, fie pentru candidatul Pat Buchanan în locul candidatului Al Gore. Astfel, se estimează că în jur de 2.800 de alegătoare și alegători au votat greșit pentru Buchanan, iar alți peste 19.000 fie au votat pentru mai mulți candidați/candidate, fie au lăsat buletinul necompletat. Drept rezultat al confuziei, a urmat o perioadă de renumărare a voturilor, care a durat 36 de zile, iar în final George Bush a câștigat alegerile cu o diferență de 537 de voturi¹.

¹ E. Weiss, *18 years since the butterfly ballot, Florida's voting system still can't get it right*, ABC Action News, 2018. Disponibil: <https://www.abcactionnews.com/news/political/18-years-since-the-butterfly-ballot-florida-s-voting-system-still-can-t-get-it-right-1> (accesat: 08.01.2023).

IV. Cultura electorală – parte a culturii democratice

**CULTURĂ
DEMOCRATICĂ
INTEGRITATE
COLABORARE
TRANSPARENȚĂ
TOLERANȚĂ
INCLUZIUNE
MORALITATE**

Analiza critică a informației despre procesul și oferta electorală pentru o participare civică asumată

Valorificarea rolului alegerilor libere și incluzive în dezvoltarea societății democratice reprezentative

1. Actori-cheie în formarea culturii politice/electorale

Concepte-cheie

- cultură politică
- tradiții politice
- cultură electorală
- valori
- socializare politică

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

Devenirea și afirmarea noastră prin cultură literară, dramatică, muzicală, economică, juridică etc. este influențată de persoane, instituții, medii din diverse perioade ale vieții.

- **Analizând imaginea alăturată, amintește-ți cine și în ce contexte de socializare a contribuit sau contribuie la formarea culturii tale politice, implicit a celei electorale.**
- **Prezintă întregului grup asemănările și deosebiri pe care le-ai identificat în formarea culturii voastre politice/electorale.**

Mă documentez ca să acționez!

- **Citiți suportul informațional în cheia tehnicii *Rezumate în perechi*.**

Cultura politică și modelele existente

Cultura reprezintă un produs al gândirii umane. Este moștenirea socială, formată din modele de gândire, din comportamente sau acțiuni caracteristice unei societăți. Fiecare domeniu important are un anumit tip de cultură care s-a dezvoltat de-a lungul timpului. În acest sens, și domeniul politicii are propria cultură, este „un model de orientare și comportare în politică” (W. Rosenbaum) și reprezintă aspirațiile, credințele celor mai mulți oameni în raport cu activitățile politice, electorale și sistemele politice.

Cetățenii și cetățenele din diverse țări manifestă diferite tipuri de cultură politică. De exemplu, avem *tradiția* pentru cetățenii britanici, *protestele* pentru cetățenii francezi și *patriotismul* pentru cetățenii americani, cu o prezență puternică de fiecare dată în istoria politică a acestor state¹. Prin urmare, nu există o cultură politică unică în toate țările lumii. Rolul activ sau pasiv al cetățenilor și cetățenelor în activitățile politice și în procesele electorale, expectanțele pe care le au de la dialogul public, beneficiile așteptate, implicarea în procesul de guvernare a oamenilor sunt printre criteriile după care pot fi clasificate culturile politice.

¹ *Cultura politică. Cum o înțelegem și câte tipuri există?* Disponibil: <https://www.ratb.ro/cultura-politica-cum-o-intelegem-si-cate-tipuri-exista/> (accesat: 10.11.2022).

În domeniile politic și electoral sunt cunoscute trei tipuri de cultură¹, prin combinarea mai multor elemente de cunoaștere, de atitudine, de apreciere etc., și anume:

Cultura politică parohială, sau cea locală, din localitățile rurale în special, este specifică societăților tradiționale, comunităților care nu sunt interesate de importanța problemelor apărute la

nivel național sau mondial, de valorile și de mecanismele sistemului politic național. Acest model se bazează pe o cultură politică statală, etnică sau regională, în care instituțiile relevante sunt, de regulă, școala, biserica, primăria. De exemplu, în unele state din Asia și Africa se mai întâlnesc astfel de modele de cultură politică, fiind caracteristice persoanelor fără acces la educație, informație sau care trăiesc în condiții de subzistență sau izolare.

Cultura politică dependentă, sau de subordonare, se întâlnește, de obicei, în sistemele politice autoritare, centraliste. Oamenii din aceste societăți sunt conștienți de existența sistemului politic, de procesele electorale, dar rămân pasivi, neavând convingerea că pot sau trebuie să influențeze deciziile. În ceea ce privește participarea la conducerea și viața politică, problemele libertății și susținerii inițiativei individuale, acestea sunt delegate unui lider sau unei lidere în schimbul protecției oferite. Acest tip de cultură politică există în unele state din America Latină, în Federația Rusă, Republica Kazahstan etc., dar și în Republica Moldova, care a trecut printr-un regim comunist, apoi socialist, perioade în care figura „conducătorului iubit” era idealizată, iar oamenii exprimau recunoștință pentru toate realizările acestuia.

Cultura politică participativă este caracteristică sistemelor politice democratice. Cetățenii și cetățenele știu că pot influența deciziile, pot participa la desfășurarea unor evenimente politice, pot opri/influența orice fel de decizii politice sau administrative care ar avea efecte negative asupra vieții lor, folosindu-se de mijloace participative și de abilități ori angajamente civice². Acest tip de cultură politică este specifică mediului urban și caracteristică statelor cu tradiții democratice consolidate, precum: Statele Unite ale Americii, Regatul Unit al Marii Britanii și unor state membre ale Uniunii Europene.

Reține!

În societatea contemporană nu se atestă un tip separat de cultură politică la nivel național. Cele trei modele coexistă, se combină și se influențează una pe alta. De aceea, caracteristica unei democrații nu este cultură politică participativă, ci cultură civică.

Cultura civică este o cultură politică mixtă, în care orientările politice participative se combină și nu înlocuiesc orientările politice dependente și parohiale. Este o cultură politică în care un număr larg de indivizi sunt competenți ca cetățeni și cetățene. Aceștia dețin informații, acționează, sunt responsabili, își cunosc drepturile, dar și responsabilitățile, cooperează³.

¹ Acestea au fost formulate de autorii Gabriel Almond și Sidney Verba în lucrarea *Cultura civică: Atitudini politice și democrație în cele cinci națiuni*, Sage Publishing, 1963, 574 p.

² S. Cornea, *Introducere în politologie*. Cahul, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu”, 2008, p. 198. Disponibil: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/70220/ssoar-2008-cornea-Introducere_in_politologie.pdf (accesat: 08.06.2025).

³ *Cultura politică și capitalul social*. Disponibil: <https://fundatiamultimedia.wordpress.com/2011/08/24/cultura-politica-si-capitalul-social/> (accesat: 08.06.2025).

Socializarea politică

O cultură politică apare și se consolidează în procesul de socializare politică. Astfel, oamenii ajung să se asocieze cu partide politice, cu organizații sau instituții în interiorul unui sistem politic. Ei devin conștienți și rezonază cu valorile, simbolurile societății și ale sistemului politic. Procesul de socializare politică continuă de-a lungul vieții, iar membrele și membrii societății dobândesc:

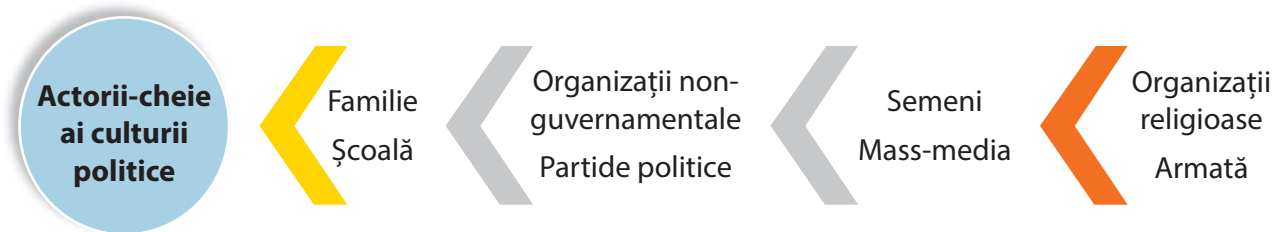
- **cunoștințe politice;**
- **valori politice** (spre care trebuie să tindă o societate modernă democratică);
- **atitudini** sau **poziții**, prin intermediul cărora individul apreciază fenomenele politice (încrederea, concilierea, dezacordul ș.a.).

Eficiența socializării politice în perspectiva integrării europene poate fi apreciată în funcție de:

- ✓ gradul de informare politică, reprezentând, în esență, un set de cunoștințe despre sfera politică, despre instituțiile și organizațiile politice, în mod special cunoștințe despre Uniunea Europeană;
- ✓ nivelul competenței politice, manifestată prin raportarea persoanei la drepturile sale inalienabile și obligațiile ce îi sunt impuse, precum și ale țării sale în perspectiva integrării europene;
- ✓ capacitatea de a selecta și a analiza informația despre domeniul politic;
- ✓ gradul de activism politic, de antrenare a cetățenilor și cetățenelor în sfera politicii.

Actorii-cheie ai culturii politice

Socializarea politică a unei persoane se face prin intermediul următorilor actori-cheie ai culturii politice:

Familia reprezintă unul dintre cei mai importanți actori ai socializării politice¹. În cadrul familiei se asimilează diverse valori culturale, sociale și politice, pot avea loc discuții despre politică, explicarea democrației, actualitatea politică. Direct sau indirect, familia joacă un rol esențial în opțiunea noastră cu privire la participarea și afilierea la o anumită mișcare politică, grup sau partid politic.

Școala, la rândul ei, are un rol deosebit în formarea culturii politice la viitorii cetățeni și cetățene. Aici, cadrele didactice predau istoria țării și a lumii, explică diferențele dintre regimurile politice atât la cursurile de istorie, cât și la cele de educație pentru societate, unde elevii și elevele abordează și modalitățile de participare la viața politică a comunității, a țării.

Organizațiile societății civile (ONG) sunt considerate gardienii alegerilor libere și corecte care veghează funcționalitatea democrației. Ele au nu doar rolul de grup de presiune/influență, fiindcă activitatea lor, prin esență, este de control civic și de sensibilizare. ONG-urile realizează în parteneriat

¹ S. Cheianu, *Socializarea politică în familie în contextul proceselor migrației din Republica Moldova*. În: Management intercultural. Volumul XV, 2013, nr. 3(29), p. 66-76. Disponibil: https://www.seaopenresearch.eu/Journals/articles/MI_29_7.pdf (accesat: 21.01.2023).

cu Comisia Electorală Centrală o serie de evenimente, printre care: seminare, mese rotunde, conferințe, dezbateri publice electorale, campanii de educație electorală și informare a alegătorilor și alegătoarelor, campanii de voluntariat de mobilizare la alegeri, teatru social, elaborează emisiuni educativ-informative și materiale tipărite. Spre exemplu, una dintre platformele civice care analizează activitatea deputaților din Parlamentul Republicii Moldova este platforma *DeFacto*, iar Asociația Promo-LEX, în perioada 2021-2025¹, a monitorizat activitatea parlamentară din perspectiva transparenței, legalității și eficienței procedurilor.

Contactele cu **semenii** constituie o rețea socială în care membrii și membrele de grup împart viziuni, interese comune legate de activități politice, sociale etc. Semenii noștri ne pot influența pozitiv viziunile politice atât timp cât nu contravin valorilor și normelor sociale. O anumită influență asupra individului o pot avea colegile și colegii de școală, de serviciu ș.a. Schimbările în atitudinile politice/electorale depind de factori precum: modul de tratare și abordare, nivelul de cointeresare față de problemele politice, situația materială, contextul social în care trăim.

Mass-media (scrisă, orală, vizuală), sau mijloacele de informare în masă, are un potențial enorm de influență asupra noastră, deseori mai mare decât cea a familiei. Un agent al socializării politice pentru tineri este internetul, care furnizează atât informație adevărată, cât și falsă, atât valoroasă, cât și informație cu o valoare cognitivă infimă.

Partidele politice reunesc persoane care au atitudini și viziuni politice asemănătoare. Prin rolul lor în societate și influența pe care o exercită asupra membrilor/membrelor și simpatizanților/simpatizantelor, acestea constituie un factor major al socializării politice. Ele contribuie efectiv la formarea culturii politice pluraliste și participative în societate, având funcția de mediere între cetățeni/cetățene și stat, de educare a electoratului. Partidele po-

litice sunt și formatori ai opiniei publice și ai conștiinței civice. Ele au obligația de a sensibiliza populația referitor la problemele societății și de a identifica și a propune soluții în programele lor electorale.

Religia, fiind un element important al tradiției naționale și istorice a unui popor, se reflectă, prin ideile și valorile sale, și asupra caracterului culturii politice a acestuia. Rolul organizațiilor religioase în procesul socializării politice depinde de mai mulți factori: de tipul confesiunii religioase, de gradul de implicare a persoanei în activitatea organizației religioase respective etc. În unele cazuri, o parte din valorile promovate de biserică vin în contradicție cu cele promovate de sistemul politic, în altele – sistemul politic se dezvoltă conform valorilor religioase (ca în unele țări islamice). O parte din organizațiile religioase se implică în procesul de socializare politică, iar altele se dezic conștient de socializarea politică, chiar insistă ca credincioșii să nu participe deloc la viața politică².

În Republica Moldova, statul este laic, conform Constituției, iar cultele religioase sunt separate de stat, ceea ce înseamnă că ele nu au dreptul să se implice în activitatea politică sau electorală.

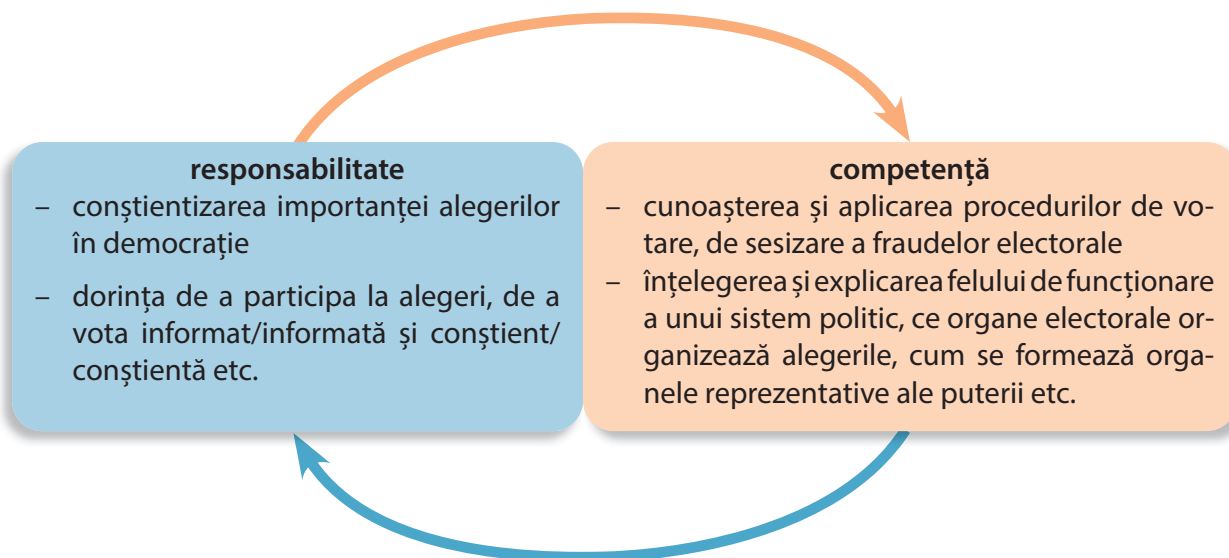
¹ Vezi: <https://defacto.md/ro/> (accesat: 08.06.2025) și <https://101.promolex.md/> (accesat: 08.06.2025).

² G. Țurcan, *Influența agenților socializării politice asupra formării culturii politice în perspectiva integrării europene*. În: *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii*. Culegere de articole selectiv ale Conferinței științifice internaționale, Vol. IV, 22-23 septembrie 2017, Chișinău, p. 120.

Cultura electorală

Alegerea organelor reprezentative (Parlament, Consiliul local, Consiliul raional) constituie procese politice care solicită un anumit nivel de **cultură electorală**. Aceasta este parte componentă a **culturii politice** și constituie un sistem de cunoștințe, norme de comportament electoral și politic, valori și principii ce determină nivelul de competență al alegătorului/alegătoarei¹.

Nivelul culturii electorale a unui individ este probat de responsabilitatea și competența electorală ale acestuia, care se manifestă prin:

În orice sistem politic național, cultura politică, implicit cea electorală, sunt foarte importante. Valorile politice, credințele, atitudinile unei țări sau națiuni sunt reflectate prin intermediul culturii politice. Iar procesul de consolidare a unei societăți democratice are nevoie, indiscutabil, de un nivel ridicat de cultură politică și electorală a tuturor, probate prin implicare activă în procesul electoral și prezență sporită la alegeri. Nivelul de cultură politică reprezintă, totodată, un factor de stabilitate politică, o măsură a bunei funcționări a instituțiilor democratice.

Personalitatea

Nasrin Sotoudeh (născută la 3 aprilie 1963) este o avocată iraniană pentru drepturile politice ale omului și activistă civică care apără minoritățile religioase, femeile, minorii și pe cei care protestează împotriva fraudei electorale, a pedepsei cu moartea și a torturii aplicate de regimul autoritar iranian.

Înainte de a fi ea însăși arestată, în 2010, Nasrin Sotoudeh s-a numărat printre puținii avocați și avocate care au

¹ V. Stan, *Rolul partidelor politice în procesul socializării politice*. În: *Moldoscopie*, 2011, nr. 4 (LV), p. 178-183.

apărat curajos în instanță disidenții politici arestați în timpul protestelor în masă din 2009 împotriva unor alegeri pe care le considerau frauduloase. Când i-a fost decernat Premiul Saharov în 2012, Sotoudeh executa o pedeapsă de șase ani de închisoare pe motiv că ar fi pus în pericol securitatea națională a Republicii Islamice Iran și se afla în greva foamei în regim de izolare de șapte săptămâni în cunoscuta închisoare iraniană Evin, în semn de protest față de presiunea judiciară exercitată asupra soțului și fiicei sale.

Deși într-o stare de sănătate precară, Nasrin Sotoudeh a găsit puterea să scrie un mesaj memorabil adresat Parlamentului European, care a fost citit în numele său la ceremonia de decernare de către prietena și colega sa, Shirin Ebadi, laureată a Premiului Nobel: „Drepturile omului și mecanismele de garantare a acestora au cunoscut o evoluție semnificativă, însă concretizarea lor depinde încă într-o mare măsură de intențiile guvernelor, care sunt principalele responsabile de încălcările drepturilor omului”. Nasrin Sotoudeh le-a transmis apărătoarelor și apărătorilor drepturilor omului, precum și prizonierelor și prizonierilor politici următorul mesaj: „Ca și voi, sunt conștientă de faptul că democrația mai are încă de parcurs un drum lung și anevoios”¹.

Îmi formez convingeri și iau decizii!

- **Determinați, lucrând în grup, modelele de cultură politică existente în societatea noastră.**
 - Notați răspunsurile pe un poster, aplicând tehnica *Argumente în patru pași*. Respectați structura argumentului: teza, explicația, dovada, concluzia. Valorificați și cunoștințele de la alte discipline școlare (Educație pentru societate, Istoria românilor și universală etc.), precum și din experiența proprie.
 - Examinați, printr-un tur al galeriei, fiecare produs, adresând întrebări de clarificare ghidului fiecărui grup, făcând comentarii, propunând completarea unor idei, care vor fi consemnate la subsolul posterului.
 - Reexaminați propriul produs, prin comparație cu celelalte, și valorificați comentariile primite.

Curiozități

- **Kakistocrația** este o formă de guvernare în care conduc cei mai incompetenți oameni din societate. Termenul a apărut în sec. al XVII-lea, dar a devenit uzual abia în sec. al XX-lea. A fost folosit frecvent de comentatori în numeroase ziare, publicații politice și cărți pentru a descrie prima administrație a președintelui american Donald Trump. În 2024, a fost cuvântul anului, după „The Economist”. **Cum crezi, de ce?**

¹ Vezi: <https://www.europarl.europa.eu/sakharovprize/ro/nasrin-sotoudeh-2012-iran/products-details/20200331CAN54204> (accesat: 12.11.2022).

2. Mass-media și cultura electorală

Concepte-cheie

- mass-media
- informare
- noile media
- transparență
- educare
- jurnalism cetățnesc

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

- Pornind de la experiența de consumator/consumatoare media, completează coloana a doua a tabelului pe baza următoarelor întrebări:

Întrebări	Reflecții
Care media este importantă pentru tine? De ce?	
Ce produse, conținuturi media despre situația politică din țară preferi să consumi și cât de frecvent?	
Cine sau ce te ghidează în alegerea sursei media?	
Cine dintre jurnaliști/jurnaliste, protagoniști/protagoniste media te-au impresionat și prin ce?	
Care au fost cele mai memorabile experiențe pozitive și negative în legătură cu media?	

Mă documentez ca să acționez!

- Citește textul-suport, aplicând tehnica **SINELG**.

Rolul media în buna funcționare a unei democrații

Media (sau **mediile de mase**) cuprind toate sursele/mediile de informație publice – televiziune, radio, internet, presă scrisă, inclusiv aparițiile periodice (ziare, reviste) –, care ajung la un număr foarte mare de persoane. Prin intermediul mass-media sunt transmise atât pe plan, național, cât și pe plan internațional, variate mesaje informaționale cu caracter politic, economic, social, științific, tehnic, cultural, artistic, sportiv etc.

Trăim într-o perioadă dominată de mass-media, iar omul contemporan este influențat tot mai mult în decizii, soluții, comportamente și atitudini de mijloacele de comunicare în masă. Zilnic suntem supuși unei presiuni continue din partea mesajelor propagate de mediile tradiționale (presa scrisă și cea audio-vizuală) și noile media (blogul, vlogul, rețelele sociale, sistemul de microblogging [Twitter], sistemul de transmitere a mesajelor video [YouTube], proiectele colaborative online [wikis], ziarele online, webradio, TV digitală), care au un impact semnificativ asupra opiniei și modului de gândire publice.

Mass-media, la rândul ei, trebuie să se asigure că prezintă toate ideile și opiniile relevante dintr-o societate, astfel încât fiecare dintre noi să-și poată crea propria imagine despre lumea în care trăiește. Aceasta înseamnă că presa trebuie să prezinte o diversitate cât mai mare a vocilor, informând cetățenii și cetățenele multilateral și pluralist despre oamenii, fenomenele și evenimentele care le afectează viața într-o democrație.

Nu în zadar mass-media mai este numită și „a patra putere” într-un stat. Importanța ei este extrem de mare nu doar în raport cu puterea legislativă, executivă și judecătorească (puteri oficiale care guvernează un stat de drept), dar și în raport cu cetățeanul și cetățeanul guvernat.

Cum se întâmplă? Să ne imaginăm că fiecare dintre cei care aspiră la funcția de primar/primărită al/a unui municipiu (Chișinău/Cahul/Bălți/Soroca), spre exemplu, are propria opinie și multiple idei în ceea ce privește modul de guvernare locală. Mass-media, în schimb, ne prezintă numai unul sau câteva, foarte puține și/sau asemănătoare. Oare vom fi noi suficient de informați, în acest caz, ca să putem face o alegere în cunoștință de cauză? Oare ne vom putea forma o imagine complexă despre candidați și candidate, despre ideile pe care le au cu referire la cele mai importante subiecte ce ne vizează (infrastructură adecvată, transport public modern etc.)? Puțin probabil, dacă accesul nostru la persoanele care au intrat în competiție electorală și la ideile lor va fi limitat de către mass-media.

La fel, dacă în societate avem mai multe partide politice, comunități etnice, lingvistice și/sau religioase, asociații obștești cu diferit profil, mass-media, în special cea publică, trebuie să reflecte subiecte legate de realitățile, viața, problemele, preocupările, acțiunile și opiniile tuturor acestor părți ale societății. De ce? Pentru ca beneficiarul/beneficiara de informație, adică cetățeanul/cetățeană, să cunoască complexitatea societății în care trăiește și să poată lua atitudine față de ceea ce se întâmplă în raport cu un grup sau altul.

Atât mediile tradiționale, cât și noile media joacă un rol indispensabil în buna funcționare a unei democrații. Alegerile constituie o provocare de bază pentru mass-media, punându-i la încercare imparțialitatea și obiectivitatea, echidistanța și rolul de supraveghere prin:

- educarea alegătorilor și alegătoarelor asupra modului în care își pot exercita drepturile electorale;
- furnizarea de platforme pentru ca publicul să-și comunice preocupările, opiniile și nevoile atât partidelor/candidaților și candidatelor, organelor de management electoral, Guvernului, cât și altor alegători/alegătoare și să interacționeze cu privire la aceste probleme;

- oferirea de informații obiective, care evită limbajul inflamator, ajutând la prevenirea violenței legate de alegeri;
- raportarea despre modul de desfășurare a unei campanii electorale;
- oferirea unei platforme neutre pentru ca partidele politice, candidații și candidatele să-și comunice mesajul către electorat;
- organizarea dezbaterilor electorale;

- raportarea rezultatelor și monitorizarea numărării voturilor;
- evaluarea și examinarea procesului electoral în sine, inclusiv a managementului electoral, pentru a evalua corectitudinea procesului, eficiența și integritatea acestuia.

Moduri prin care media poate participa la consolidarea culturii electorale într-o societate democratică

I. Mass-media – „câine de pază”

În politica actuală și în societate în general, mass-media este esențială pentru garantarea transparenței proceselor democratice, având rolul de „câine de pază”.

Transparența este necesară la mai multe niveluri, inclusiv prin accesul la informații despre partidele politice, responsabilitatea și legitimitatea persoanelor delegate, a instituțiilor și proceselor în sine. Transparența, prin accesul la informații, înseamnă oferirea de informații necesare și cuprinzătoare electoratului, pentru a face alegeri în cunoștință de cauză, precum și pentru a putea atrage la răspundere oficialii și instituțiile care încalcă legea. Aceasta include, de exemplu, accesul la procedurile legale și operaționale din perioada alegerilor (înregistrarea, desemnarea candidaților, campania electorală, ziua votării, numărarea voturilor etc.). Totodată, datorită presei și investigațiilor jurnalistice, putem cunoaște despre utilizarea abuzivă a resurselor administrative în perioada electorală, despre presiunea asupra liderelor și liderilor locali, a oamenilor de afaceri și a funcționarilor și funcționarilor publici, despre fake-urile lansate în campanie, finanțarea ilegală a partidelor politice ș.a.¹

În același timp, mass-media acționează ca un mecanism de prevenire și investigare a acuzațiilor de încălcări sau fraude. De exemplu, prezența mass-media la birourile electorale ale secțiilor de votare este esențială pentru prevenirea fraudei electorale (influențarea, cumpărarea voturilor, spre exemplu), având în vedere că sunt garantate măsuri depline care protejează libertatea de exprimare și că mass-media, ca parte interesată, este liberă să acționeze independent și cu imparțialitate.

II. Media – o platformă politică pentru alegeri

Candidații, candidatele și partidele au dreptul de a oferi electoratului informații cu privire la agende și programele lor electorale atât prin întâlniri directe, cât și prin diferite formate de comunicare politică prin intermediul mass-media:

- ✓ spoturi de acces direct sponsorizate;
- ✓ publicitate politică plătită;
- ✓ dezbateri televizate;
- ✓ utilizarea rețelelor sociale și alte mecanisme.

Dezbateri electorale, 27.10.2024, alegeri prezidențiale, turul II

În Republica Moldova, majoritatea tinerilor și tinerelor utilizează internetul, iar rețelele sociale joacă un rol tot mai important în viața lor cotidiană. Monitorizarea mass-media în perioada alegerilor este foarte importantă pentru asigurarea unor alegeri corecte și libere și depinde nu doar de profesionalismul specialiștilor, ci și de alfabetizarea media a fiecăruia dintre noi. Consiliul Audiovizualului, Centrul pentru Jurnalism Independent, Asociația Presei Independente realizează, de regulă, monitorizări ale posturilor de televiziune și radio, relevante atât ca acoperire, cât și ca impact. Acestea² demonstrează constant că unele media reflectă obiectiv activitatea concurenților electorali, altora le reușește mai puțin acest lucru, iar o a treia categorie de media s-a transformat în portavoce a unor partide politice.

¹ *Din ce surse se poate finanța un partid politic în R. Moldova?* Disponibil: <https://www.zdg.md/stiri/din-ce-surse-se-poate-finanta-un-partid-politic-in-r-moldova/> (accesat: 22.01.2023).

² Acestea pot fi consultate pe <https://alegeliber.md/sectiune/rapoarte-monitorizare> (accesat: 08.06.2025).

III. Media – „voce publică”

Desigur, în timp ce campaniile electorale sunt o formă de dezbatere pentru concurenții electorali, există și alte voci care trebuie să fie auzite în cadrul forumurilor publice. După cum este consacrat în *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*, „... toți oamenii își pot exprima idei și opinii diverse”¹.

Media trebuie să fie un forum deschis pentru dezbateri și discuții, prin care electoratul să fie auzit și să poată influența agendele politice, ofertele de campanie electorală, deciziile publice.

Platformele de discuții/dezbateri pot avea diverse formate media

talk-show-uri radio și TV în care publicul își transmite opiniile

reportaje de știri despre conferințe de presă, proteste și alte evenimente organizate de grupuri de interese

emisiuni de dezbateri electorale; sondaje media asupra opiniei publice

site-uri web ale concurenților electorali, rețelele sociale unde publicul poate interacționa direct cu aceștia

scrisori către edituri și portaluri mass-media

dezbateri pe bloguri, vloguri, Twitter și site-uri de social media

jurnalism cetățenesc

Dicționar

Jurnalismul cetățenesc sau **civic** este jurnalismul practicat de non-jurnaliști și non-jurnaliste, de cetățene și cetățeni care reacționează prompt la fapte ieșite din comun, distribuind conținuturile de actualitate, filmate sau fotografiate².

IV. Media – „educator public”

Rolul mass-media ca educator public este, în esență, o combinație a rolurilor descrise mai sus cu alte câteva aspecte. Rezumând, mass-media ca mecanism de transparență asigură alegătorilor informațiile necesare pentru a evalua pe deplin comportamentul funcționarilor electorali și al funcționarilor electorali, al candidaților și candidaților, precum și procesul electoral în general. Mass-media ca platformă de campanie asigură educarea publicului cu privire la agenda politică a tuturor partidelor, candidaților și candidaților în mod egal. Ca forum deschis pentru dezbateri și discuții, mass-media asigură capacitatea alegătorilor și alegătoarelor de a educa și alte persoane care votează, dar și politicienii/politicienele și oficialii.

¹ *Pact internațional nr. 31 din 16-12-1966 cu privire la drepturile civile și politice*. Art.18-19. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro (accesat: 25.11.2022).

² I. Bunduchi, *Jurnalismul cetățenesc: un substitut sau o nouă filosofie a jurnalismului?* Disponibil: <https://mediaforum.md/upload/theme-files/jurnalismu-cetatenesc-2010-usm1-ion-bunduchipdf-59dbe4906bee4.pdf> (accesat: 22.01.2022).

La solicitarea organelor electorale, posturile publice difuzează în mod obligatoriu spoturi motivaționale, de educație civică și electorală, desfășoară campanii de informare a electoratului despre procedura de vot și despre alte particularități ale votării.

Conform Codului Electoral, art. 90, alin. 14,

„Instituțiile mass-media fondate de autoritățile publice, care reflectă alegerile, publică gratuit, iar furnizorii de servicii media, publici și privați, ale căror declarații ale politicii editoriale au fost aprobate, difuzează gratuit, la solicitarea organelor electorale, mesaje de interes public în condițiile capitolului III din Legea nr. 62/2022 cu privire la publicitate.”

Atât campania electorală, cât și alegerile în general pot fi calificate nu doar ca un mecanism de verificare a gradului de democrație într-o societate sau a maturității acesteia, ci și ca un test de profesionalism, sinceritate și onestitate pentru mass-media din țară. Or, „nota” care va fi acordată odată cu introducerea în urne a buletinului de vot de către cetățeni și cetățene în ziua alegerilor va fi și o notă dată activității instituțiilor media în reflectarea alegerilor. Respectiv, mass-media are gradul său de responsabilitate pentru acest proces, în primul rând ca instrument de informare a societății, în al doilea rând, ca instrument de educație electorală, democratică a electoratului și, în al treilea rând, ca instrument de formare a culturii electorale.

Personalitatea

Premiul Nobel pentru Pace în 2021 a fost acordat jurnalistei **Maria Ressa** din Republica Filipine și jurnalistului **Dmitri Muratov** din Federația Rusă – doi profesioniști care respectă Codul deontologic al jurnaliștilor și se opun regimurilor autoritare în care trăiesc.

Maria Ressa, născută în 1963, și Dmitri Muratov, născut în 1961, reprezintă comunitatea jurnalistică apărătoare a democrației și libertății presei – idealuri într-o lume care se confruntă cu condiții tot mai vitrege.

Maria Ressa folosește libertatea de exprimare pentru a condamna abuzul de putere, violența și autoritarismul în creștere din țara sa natală. Ea este cunoscută pentru atitudinea critică vehementă față de președintele filipinez, Rodrigo Duterte. În anul 2020, un tribunal din Manila a acuzat-o pe jurnalistă de evaziuni fiscale, condamnând-o la șapte ani de închisoare.

Jurnalistul Dmitri Muratov este, din 1995, redactor-șef al publicației „Novaja gazeta” din Federația Rusă. Acesta a apărut zeci de ani libertatea de exprimare în Rusia în condiții din ce în ce mai dificile. „Novaja gazeta” este considerată de către Comitetul pentru Protecția Jurnaliștilor drept „singurul ziar cu adevărat critic cu o influență națională în Rusia de azi” și care are o atitudine fundamental critică față de putere.

De la înființarea sa în 1993, „Novaja gazeta” a găzduit articole critice pe subiecte care variază de la corupție, violența poliției, arestări ilegale, fraude electorale și „fabrici de trolli” până la utilizarea forțelor militare rusești atât în interiorul, cât și în afara Rusiei¹. În septembrie 2022, revistei i-a fost retrasă licența de către autorități, iar aceasta și-a sistat activitatea.

¹ Nobelul pentru Pace merge către doi jurnaliști apărători ai libertății de exprimare. Disponibil: <https://romania.europa-libera.org/a/nobel-pace-jurnalisti/31499302.html> (accesat: 25.11.2022).

Îmi formez convingeri și iau decizii!

1. Pornind de la cele două istorii ale jurnaliștilor Maria Ressa și Dmitri Muratov, expune-ți opinia cu referire la procesele penale și intimidările autorităților la adresa mass-media.
2. Formulează argumente pro și contra cu referire la faptul dacă jurnaliștii și jurnalistele trebuie să apere principiile democratice în regimuri autoritare.

PRO	CONTRA

Curiozități

- Președintele SUA Richard Nixon a rămas în istorie ca primul și (deocamdată) singurul președinte american care a fost obligat să demisioneze. S-a întâmplat în anul 1974, după o anchetă demarată în urma unei investigații de presă. Doi jurnaliști de la ziarul „Washington Post” au realizat o investigație care arăta că oamenii lui Nixon îi spionau în campania electorală pe adversarii din Partidul Democrat. După doi ani de investigații, Richard Nixon a demisionat. Cazul este cunoscut ca „afacerea Watergate”, după numele clădirii de birouri unde se afla stafful electoral al Partidului Democrat, acolo unde oamenii lui Nixon ar fi instalat microfoane.
- În Republica Moldova, de exemplu, în anul 2015, un prim-ministru a demisionat la aproximativ 4 luni după investirea în funcție, deoarece, în cadrul unei investigații jurnalistice, s-a descoperit că el deținea o diplomă de studii liceale falsă. Actul fusese emis de un liceu din Chișinău unde, în realitate, cel vizat nu studiasse. Meritul de „a fi dat jos” un prim-ministru îi revine jurnalistului Victor Moșneag de la „Ziarul de gardă”.
- În 2022, reporterii de la „Ziarul de gardă” au realizat investigația „Protestatari în chirie”¹, infiltrându-se sub acoperire în protestele organizate de Partidul Șor. Aceasta a expus modul în care participanții erau plătiți (aproximativ 400 de lei fiecare) și coordonați pentru a denigra autoritățile. Materialul jurnalistice a fost citat chiar în dosarul folosit de Curtea Constituțională, în decizia de declarare a Partidului Șor ca neconstituțional în iunie 2023.

¹ *Protestatari în chirie. Investigație ZdG sub acoperire.* Disponibil: <https://www.zdg.md/investigatii/ancheta/video-protestatari-in-chirie-investigatie-zdg-sub-acoperire-ne-am-infiltrat-printre-protestatarii-lui-sor-si-va-aram-din-interior-cum-sunt-platiti-oamenii-adusi-organizat-la-chisinau-si-cum-fun/> (accesat: 09.06.2025).

3. Dezinformarea și manipularea

Concepte-cheie

- manipulare
- dezinformare
- informare falsă
- astroturfing politic
- troll
- propagandă
- jurnalism politic
- publicitate politică

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

- Spațiul politic și social este tot mai invadat de dezinformare și manipulare. Pornind de la experiența pe care o ai, completează rubricile *Știu*, *Știu cum* și *Vreau să știu* din tabel, cu referință la fenomenele de dezinformare și manipulare.

Știu	Știu cum	Vreau să știu	Am aflat

Mă documentez ca să acționez!

- Citește informația și completează cea de-a treia și a patra rubrică din tabelul ȘȘVA.

Manipularea ca tehnologie politică

Competiția electorală specifică democrațiilor reprezentative a determinat dezvoltarea de noi tehnologii politice pentru atragerea voturilor, câștigarea simpatiei și încrederii populației. Unele dintre acestea pot aduce prejudicii integrității procesului electoral, prin manipularea și dezinformarea opiniei publice.

Dicționar

Manipulare – acțiune de a determina un actor social (persoană, grup, comunitate) să gândească și să acționeze într-un mod compatibil cu interesele manipulatorului, prin utilizarea unor tehnici de persuasiune care distorsionează intenționat adevărul, lăsând însă impresia libertății de gândire și decizie¹.

Manipularea ca fenomen specific mai multor țări cu regimuri politice autoritare sau cu o democrație fragilă este o modalitate de a influența prin diverse mijloace modul de a gândi și de a acționa al unei persoane sau al unei colectivități. Ea este și o formă de putere. Distingerea manipulării de alte forme de putere, cum ar fi persuasiunea, constrângerea și forța fizică, este pe cât de importantă, pe atât de dificilă.

¹ C. Zamfir și L. Vlăsceanu (coord.), *Dicționar de sociologie*, București, 2014, p. 332.

De ce este importantă această diferență? Pentru că manipularea este considerată în mod obișnuit a fi o formă de putere improprie într-o societate liberă și democratică.

În același timp, manipularea este dificil de depistat, pentru că granițele dintre manipulare și persuasiune sunt adesea vagi. Unul dintre motivele pentru care manipularea este nedorită constă în faptul că încearcă să submineze autonomia decizională a persoanei. Iată de ce manipularea informațională este un instrument deseori utilizat de către politiciene și politicieni autocrați, dictatori, precum și de politiciene și politicieni democrați, care utilizează industriile media în acest scop.

Principalele tehnici de manipulare¹, aplicate de media în modul în care structurează informația, formulează propozițiile și folosește imagini video sau foto, sunt următoarele:

✓ prezentarea selectivă a faptelor	✓ amestecul dintre fapte și opinii	✓ trunchierea citatelor
✓ accentul pe detalii și estomparea esenței	✓ omisiunea subiectelor importante de pe agenda zilei	✓ folosirea etichetelor
	✓ trucarea/mimarea dezbatelor	

Dezinformarea, minciuna și zvonul sunt forme de manipulare atestate în media de la noi și din alte țări. Dezinformarea nu se rezumă la falsificarea cunoștințelor, spune și Henri-Pierre Cathala în cartea sa *Epoca dezinformării*. „Ea se dovedește a fi și o puternică pârgă de acțiune psihologică, de conducere a indivizilor, de dirijare a opiniilor și ideilor, a stărilor sufletești și a comportamentelor umane.”

Instrumente și metode de manipulare politică

În condițiile în care pe scena politică a Republicii Moldova activează mai multe partide politice, iar cultura politică a electoratului este încă una joasă, acesta poate fi în derută, dezorientat și ușor manipulat. Conștientizarea manipulării poate duce la instalarea panicii, neîncrederii, suspiciunii față de politicieni și politiciene, față de partide politice, ceea ce, la rândul său, poate provoca o subminare a democrațiilor reprezentative.

Astăzi, principalele instrumente de manipulare politică sunt considerate:

mass-media, în special televiziunea și rețelele sociale – prin difuzarea de conținuturi false și manipulatorii, precum și publicitatea mascată în articole și reportaje cu caracter social sau cultural

media concurenților electorali (ziare, pliante, billboarduri etc.) – uneori sunt folosite ca scenarii și tehnici de manipulare în lupta electorală pentru a câștiga cât mai multe voturi ale alegătorilor și alegătoarelor

¹ Despre aceste tehnici poți afla mai multă informație în manualul *Educație pentru media (clasele X/XI)*, Chișinău, CJI, 2019, autoare L. Handrabura și N. Grîu. Disponibil: <https://educatia.mediacritica.md/ro/2019/09/25/manual-edu-catie-pentru-media-clasa-x-xi/>.

sistemul de învățământ – unele cadre didactice nu sunt neutre în abordarea evenimentelor politice. Tinerii și tinerele sunt expuși manipulării atunci când dascălii îndoctrinați sau ideologizați pot încerca metode de propagandă sub efectul unui idealism sincer și nociv

activități directe – mitinguri, concerte, întâlniri cu electoratul

Metodele de manipulare a electoratului se manifestă prin:

- ✓ prezentarea tendențioasă a rezultatelor sondajelor politice;
- ✓ publicarea în mass-media a rezultatelor unor sondaje de opinie inexistente sau false;
- ✓ campanii negative false la adresa adversarilor politici;
- ✓ atacul la persoană;
- ✓ scandaluri și acuzații false la adresa concurenților electorali;
- ✓ manipularea prin intermediul mass-media (TV, rețele sociale, radio și presă scrisă);
- ✓ implicarea unor personalități care să garanteze pentru politicieni/politiciene;
- ✓ manifestații publice grandioase, cu mult fast și oameni special plasați în public ca să aplaude;
- ✓ dezinformarea prin difuzarea de „știri false” în campania electorală;
- ✓ intoxicarea electoratului cu informații false sau abaterea atenției electoratului de la problemele principale prin crearea unor provocări ș.a.

Dezinformarea și formele acesteia

În contextul campaniilor electorale, problema dezinformării a devenit una stringentă. Este important să facem distincția între diverse fenomene, denumite în mod obișnuit „dezinformare”¹.

În acest sens, termenul este definit de către Comisia Europeană într-un comunicat din 2018, care prevede expres că dezinformarea reprezintă „o serie de informații al căror caracter fals sau înșelător poate fi verificat, care sunt create, prezentate și diseminate pentru a obține un câștig economic sau pentru a induce publicul în eroare în mod deliberat și care pot provoca un prejudiciu public”.

Este cunoscut faptul că dezinformarea și manipularea influențează opțiunile electoratului, subminând, astfel, încrederea în procesul electoral. Integritatea și încrederea în alegeri este condiționată de percepția electoratului asupra egalității și importanței votului, de nivelul de autonomie a organelor de management electoral și de gradul de libertate a mass-media.

¹ *Combaterea dezinformării online: o abordare europeană.* Comunicarea Comisiei Europene către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. Bruxelles, 2018. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0794&from=EN> (accesat: 25.01.2023).

Difuzarea informațiilor și știrilor false referitoare la concurenții electorali poate crea anumite avantaje pentru unii dintre aceștia, iar, pe de altă parte, informațiile false referitoare la aspectele legale și procedurale privind procesul electoral pot scădea încrederea în autorități și în integritatea alegerilor. De asemenea, sunt identificate și alte practici care pot fi asimilate știrilor false, precum:

- ✓ erorile jurnalistice;
- ✓ zvonurile neargumentate;
- ✓ propagarea teoriei conspirației;
- ✓ satira politică;
- ✓ afirmațiile nefondate sau false exprimate de către politicieni și concurenți electorali;
- ✓ conținutul jurnalistic care nu este fals, dar este realizat într-o manieră care derutează electoratul¹.

Din punctul de vedere al manipulării opiniei publice, știrile false (*fake news*) reprezintă riscul cel mai mare. E nevoie de atitudine critică față de informația din presă și de pe rețelele sociale. „În general, să nu creadă în tot ceea ce se scrie în presă, să verifice de mai multe ori, să citească diferite surse, diferite mass-media”, recomandă experții Dritan Taulla, șeful Misiunii Internaționale de Observare a Alegerilor ENEMO, și Floris van Eijk, șeful Oficiului Ambasadei Regatului Țărilor de Jos în Moldova, care au monitorizat alegerile prezidențiale din Republica Moldova în 2020².

Reține!

Dacă identifici un fals, îl poți semnală pe platforma online www.stopfals.md, care este un produs al Asociației Presei Independente (API), creat pentru combaterea, demascarea informației false și tendențioase din spațiul virtual al Republicii Moldova.

Dezinformarea și tentativele de manipulare a electoratului au o tradiție în Republica Moldova. Cea mai cunoscută narațiune dezinformatoare folosită în timpul alegerilor prezidențiale din 2016 se referea la 30.000 de sirieni. Oponenții candidatei proeuropene Maia Sandu au susținut că aceasta ar fi promis cancelarei Republicii Federale Germania de la acea vreme, Angela Merkel, că, dacă va câștiga alegerile, va accepta refugiați sirieni. Maia Sandu a pierdut în fața socialistului pro-rus Igor Dodon, al cărui partid a folosit narațiunea „sirienii” atât în materiale electorale, cât și la televizor. Narațiunea a fost răspândită și de zeci de site-uri și conturi de rețele sociale. Patru ani mai târziu, când Maia Sandu și Igor Dodon s-au confruntat din nou în al doilea tur al alegerilor prezidențiale din 2020³, problema „imigranților” era deja răsuflată. În schimb, stereotipuri legate de femei și de comunitatea LGBT au fost combinate cu narațiuni despre Maia Sandu, care ar fi dorit să vândă pământ străinilor, întărite prin sloganul preelectoral: „Moldova este în pericol. Nu dăm țara străinilor”, distribuit masiv.

¹ O. Chesaru, *Dezinformarea electoratului – factor de scădere a participării la vot*. În: Revista de expertiză electorală, 2019. Disponibil: <https://recef.org/wp-content/uploads/1.3-AEP-Roumanie-Chesaru.pdf> (accesat: 24.01.2023).

² „Nu merită să crezi în tot ce scrie presa.” Interviu NM despre riscurile privind falsificarea alegerilor prezidențiale și rolul mass-media. Disponibil: <https://newsmaker.md/ro/nu-merita-sa-crezi-in-tot-ce-scrie-presa-interviu-nm-despre-riscurile-privind-falsificarea-alegerilor-prezidentiale-si-rolul-mass-media/> (accesat: 24.01.2023).

³ *Raportul Campaniei electorale toxice: Dezinformare și propagandă la Chișinău*, 30 nov. 2020, de Alexandru Damian, Vlada Șubernițchi. Disponibil: <https://www.cpe.ro/ro/campanii-electorale-toxice-dezinformare-si-propaganda-la-chisinau/0> (accesat: 24.01.2023).

Atunci când ne referim la elaborarea, furnizarea unor asemenea mesaje false, „putem vorbi deja despre experți falși, autorități false, mass-media falsă, este vorba de persoane care sunt implicate în furnizarea acestor informații și care joacă un rol important”¹.

Astroturfingul politic

O altă formă de dezinformare și manipulare este *astroturfingul politic*, care constă în practica de a utiliza de către unele persoane fizice și organizații mai multe conturi controlate centralizat, pentru a crea aparența susținerii masive a unei idei.

Dicționar

Astroturfing (pronunțat /'astrʊtʊfɪŋ/) desemnează o tehnică de propagandă utilizată în scopuri publicitare, politice sau din domeniul relațiilor publice, care urmărește crearea impresiei aparente a unui comportament spontan în sprijinul unei opinii, pentru a-i conferi o pretinsă „popularitate” pe care nu o deține în realitate².

Aplicarea astroturfingului devine din ce în ce mai obișnuită în politică și în campania electorală, pe măsură ce grupurile de interese încearcă să manipuleze opinia publică prin campanii false. Astroturfingul, care tradus în limba română înseamnă „gazon artificial”, este lipsit de etică și subminează procesul democratic, deoarece permite unui grup mic de indivizi să creeze aparența unui sprijin larg pentru opiniile lor. Alături de prejudiciul de imagine adus anumitor concurenți electorali sau organismelor electorale și procesului electoral, știrile false și astroturfingul pot conduce la scăderea încrederii electoratului în procesele democrației reprezentative³.

De exemplu, în alegerile prezidențiale din 2020 în Statele Unite ale Americii, platformele de socializare online au jucat un rol definitoriu în rezultatul alegerilor, iar știrile false au avut un impact major atât din punct de vedere calitativ, cât și cantitativ⁴.

Știrile și informațiile false pot distorsiona campaniile electorale, pot afecta percepția publică sau pot influența emoțiile umane, aceste efecte fiind speculate de trolli și de persoane care generează roboți virtuali, antrenați în tipuri mai complexe de interacțiuni, comentând postările unor persoane și răspunzând la întrebările lor, manipulând astfel utilizatoarele și utilizatorii reali, pentru a le afecta percepția asupra realității.

În România, *Codul penal* pedepsește persoanele fizice pentru distribuirea intenționată a știrilor false, iar în Republica Italiană și în Republica Finlanda sunt luate măsuri de protecție a cetățenilor și cetățenelor în campaniile electorale.

¹ Mesajele false și cele propagandistice din spațiul media ar putea să influențeze rezultatele următoarelor alegeri parlamentare din Republica Moldova. Disponibil: <https://stiri.md/article/politica/mesajele-false-si-cele-propagandistice-ar-putea-influenta-rezultatele-urmatoarelor-alegeri-expert> (accesat: 03.02.2023).

² Definition of 'astroturfing' in English. Arhivat în 7 ianuarie 2014, la Wayback Machine. Disponibil: www.oxforddictionaries.com (accesat: 02.02.2023).

³ Vezi: *Astroturfing*. Disponibil: <https://politicaldictionary.com/words/astroturfing/> (accesat: 02.02.2023).

⁴ C. Silverman, *This Analysis Shows How Viral Fake Election News Stories Outperformed Real News on Facebook*. BuzzFeedNews. Disponibil: <https://www.buzzfeednews.com/article/craigsilverman/viral-fake-election-news-outperformed-real> (accesat: 02.02.2023).

Un **troll** este o persoană fie voit anonimă, fie ascunsă în spatele unor porecle (nickname), fie cu identitate furată (phishing). Aceasta postează atacuri la persoană, comentarii malițioase, infamatoare, voit jignitoare, de multe ori fără legătură cu subiectul, menite a distra atenția sau a provoca cititorii la răspunsuri emoționale.

Îmi formez convingeri și iau decizii!

1. **Discutați în grup cele mai importante achiziții din rubrica a patra din tabelul ȘȘVA, *Am aflat*.**
2. **În plină campanie electorală, pentru turul doi al alegerilor prezidențiale din 2020, au fost distribuite pliante cu mesaje la adresa candidatei Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS), Maia Sandu.**
 - Analizați conținutul și natura problemelor din cele 10 puncte.
 - Argumentați care categorii de alegători și alegători sunt potențial afectați de informația dată. Specificați tehnicile utilizate pentru a denigra candida și a influența electoratul în decizia sa de vot.

Curiozități

- În 2017, nu mai puțin de 5.490 de articole se refereau la dezinformare, potrivit Google Scholar – cea mai mare arhivă de lucrări academice din lume. Până în 2020, numărul lor crescuse la 16.500, iar în 2021 a atins impresionanta cifră de 23.200. În 2024, specialiștii estimau că erau peste 40.000 de articole academice despre acest fenomen. Aceasta înseamnă că se publică aproape cinci lucrări noi în fiecare oră, în întreaga lume!
- În timpul campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale și referendumul din 2024, rețeaua socială Facebook (Meta) a eliminat mai multe pagini suspecte care difuzau mesaje politice fără a-și dezvălui identitatea reală. Unele dintre aceste pagini – cu nume precum „Moldova Stat Liber” sau „Tu ce președinte vrei?” – au folosit imagini generate de inteligența artificială și apeluri emoționale pentru a influența alegătorii. După ce au fost șterse de pe Facebook, multe dintre ele s-au mutat pe Telegram, unde au continuat să posteze mii de mesaje, inclusiv în perioada în care legea interzicea campania electorală¹.
- În campania pentru referendumul privind ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană (Brexit), organizat în 2016, una dintre cele mai răspândite afirmații false a fost: „Banii economisiți de la părăsirea UE vor permite alocarea a 350 de milioane de lire sterline pe săptămână pentru NHS (sistemul public de sănătate)”. Mesajul a fost inscripționat inclusiv pe autobuze de campanie și a influențat opinia publică, deși ulterior a fost demontat de experți ca fiind înșelător. Această afirmație a devenit un simbol al dezinformării în campaniile electorale moderne.

¹ Monitorizarea campaniei electorale pe platformele de social media: cheltuieli și acoperire. Disponibil: https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/Raport%20de%20sintez%C4%83_SMM_Alegeri%20Prezidentiale%20si%20Referendum%20Constitutional_2024.pdf (accesat: 09.06.2025).

4. Discursul de ură și discriminarea în campania electorală

Concepte-cheie

- discurs de ură
- discriminare
- hărțuire
- comunicare agresivă
- propagarea fricii
- prejudecată
- stereotip
- stigmatizare

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

● Comentează, în cheia tehnicii 6 *De ce?*, una dintre afirmațiile propuse:

1. „Ura este un pericol pentru toată lumea și de aceea lupta împotriva ei trebuie să fie o misiune pentru toată lumea.”

(Antonio Guterres, secretarul general al ONU, 2017-2024)

2. „Este adesea mai ușor să te indignezi de nedreptatea de la o jumătate de lume distanță decât de opresiunea și discriminarea de la o jumătate de bloc de casă.”

(Carl T. Rowan 1925-2000, diplomat, unul dintre primii ofițeri afro-americani din Marina SUA)

Mă documentez ca să acționez!

- Citește cu atenție informația în tehnica *Mozaic*.

Discursul de ură și discriminarea ca forme de intoleranță în alegeri

Discursul de ură și discriminarea sunt fenomene complexe, cunoscute atât în spațiul public, cât și online.

Dicționar

Discursul de ură este orice formă de exprimare care incită, promovează sau justifică ura bazată pe intoleranța față de o categorie de oameni pe criterii de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, apartenență politică, gen, orientare sexuală, dizabilitate sau alt criteriu similar.

Atunci când vorbim de fenomenul *discriminării*, ne referim la o persoană sau un grup de persoane care sunt respinse (din cauza originii, culorii pielii, genului, limbii, religiei sau opiniilor politice) și private de drepturile lor. Discriminarea este adesea bazată pe ignoranță, prejudecăți și stereotipuri, conflicte și tensiuni sociale și are loc în situațiile când ne este teamă de ceva care nu ne este familiar sau cunoscut și când această teama ne face suspicioși ori agresivi față de alții.

Trebuie precizat că mediul online oferă tot mai multe posibilități de manifestare și promovare pentru diverși subiecți sociali, inclusiv politici, pe care aceștia le valorifică. Dezvoltarea tehnologi-

lor informaționale, a rețelelor sociale și a mass-media online a generat pe scară largă, totodată, și noi forme de intoleranță în spațiul virtual. Astfel, dezinformarea, discriminarea, propagarea urii, teoriile conspiraționiste, precum am văzut și din temele anterioare, au generat noi tendințe și riscuri la adresa libertății de exprimare, mai ales în perioadele electorale. De exemplu, conform datelor publice¹, în Republica Moldova, discriminarea femeilor în alegeri rămâne a fi o problemă cu caracter sistemic, partinic și instituționalizat, în special în privința candidatelor independente.

În context electoral, dinamica discursului de ură și a instigării la discriminare se manifestă printr-o intensă amploare și descrește odată cu finalizarea alegerilor. În perioada campaniei electorale, discursul de ură înseamnă promovarea mesajelor care îndeamnă la acțiune împotriva unei persoane sau a unui grup social. Deseori, acesta se manifestă prin apel la agresiune, amenințări, respingere, dezordine și ostilitate. Totodată, discursul de ură presupune și manipulare, fiind însoțit de știri și informații false, pentru a critica și ironiza concurenții electorali (formațiuni politice sau persoane concrete care candidează) sau, și mai grav, de a suscita temeri și resentimente în raport cu anumite grupuri vulnerabile din societate.

Această tendință a fost consemnată la alegerile prezidențiale din 30 octombrie 2016, dar și în cele din 2020, 2024, prin cazurile de proliferare a unor atitudini, discursuri și practici discriminatorii, sexiste și xenofobe, care au alimentat frici și stereotipuri. Cel mai frecvent au fost vizate femeile, imigranții, refugiații, persoanele de alte confesiuni religioase decât cele creștine și persoanele LGBT.

Trăsăturile și formele de manifestare ale unui discurs de ură

Discursul de ură, retorica intolerantă și violența verbală între candidați și candidate în timpul campaniilor electorale au câteva trăsături comune, și anume:

ținta discursului

sentimentul de ură

relația triangulară

Ținta discursului. Discursul de ură este îndreptat împotriva unei persoane sau a unui grup de persoane care este identificat prin prisma unei caracteristici: vârstă, gen, etnie, statut civil, apartenență religioasă, apartenență politică, viziuni pro-vest sau pro-est etc. Acest tip de discurs este unul antagonist, prin care un grup de persoane se asociază sau este invitat să se coalizeze împotriva altei persoane sau a altui grup, care, de regulă, este „diferit”. Faptul că discursul de ură incită la violență și discriminare subminează respectul pentru grupurile minoritare și dăunează coeziunii sociale.

Sentimentul de ură. Indiferent de scop și forma în care se manifestă, discursurile de ură au un element comun – ura pentru cea sau cel prezentat ca fiind diferit social, economic, cultural, demografic etc. În acest sens, ura trebuie înțeleasă ca un concept generic, care întruchipează diferite emoții, sentimente și atitudini negative.

¹ Vezi: *Discriminarea femeilor în alegeri rămâne a fi una cu caracter sistemic*. Disponibil: <https://egalitatedegen.md/discriminarea-femeilor-alegeri-ramane-fi-una-cu-caracter-sistemic-ong-uri/> (accesat: 15.12.2022).

Relația triangulară. Discursul de ură se manifestă în spațiul public și prezintă o relație triangulară între obiectul discursului, subiectul discursului și audiența căreia i se adresează. Această trăsătură asigură întrunirea componentei de incitare, promovare, susținere sau justificare a urii¹.

Diversitatea discursului de ură rezidă în modalitățile sale de exprimare și spațiile în care se poate manifesta²:

Discursurile, în special ale concurenților electorali, devin pe ultima sută de metri a bătăliei politice mai toxice, mai combative, abundă în atacuri la persoană și mesaje care incită la ură și discriminare, inclusiv în raport cu bărbații. Etichete precum „hoți, bandiți, penali, mercenari sau kuliokari” au fost utilizate frecvent în scrutinul parlamentar din 2021.

În goana după voturi, unele partide, politicieni și politiciene au cultivat constant frica față de război („votarea partidelor de dreapta înseamnă război”), față de controlul extern („mâna Moscovei” sau „mâna Washingtonului”, „mâna Bruxelles-ului”) și față de recapturarea statului („dacă vin cei de dreapta, se întoarce V.P.”).

Deși *Codul deontologic al jurnalistului* stipulează că activitatea profesională a jurnalistului/jurnalistei este incompatibilă cu diseminarea mesajelor interzise de lege (discursul instigator la ură, la homofobie, la antisemitism, la discriminare etc.), presa, multă angajată politic, atât pe dreapta, cât și pe stânga, a livrat conținuturi tendențioase și manipulatorii³ în mai multe campanii electorale.

Reglementări legale ale discursului de ură și discriminării

Intoleranța în retorica politică și electorală este periculoasă pentru democrație, fiindcă presupune lipsa pluralismului, interpretarea eronată a libertății de exprimare, lipsa toleranței față de diversitatea politică și socială existente în societatea contemporană, precum și nivelul scăzut de cultură politică și electorală.

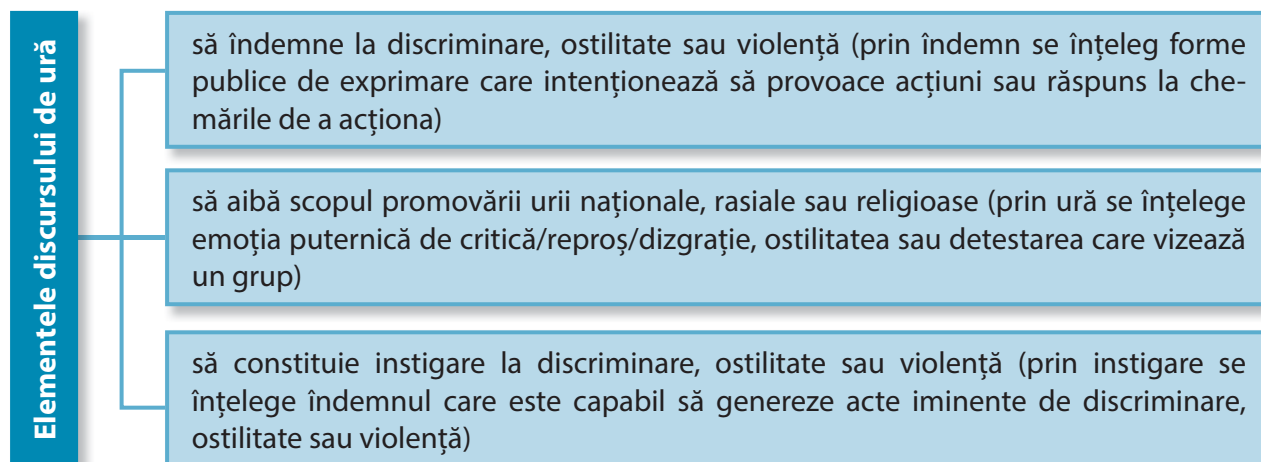
¹ A. Postică, I. Corobcenco, *Discursul fricii ca formă a discursului de ură și instigare la discriminare în campaniile electorale din Republica Moldova*. În: Studii și cercetării juridice. Partea 4, Chișinău, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2021, p. 76-92.

² *Ibidem*, p. 79.

³ Vezi: L. Barbăroșie, *Presa în campanie: armă contra minciunii sau complicele ei?*, 26 iunie 2021.

Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/presa-%C3%AEn-campanie-arm%C4%83-contra-minciunii-sau-complicele-ei-/31327263.html> (accesat: 09.02.2023).

Pentru a aduce claritate în privința modului de interpretare a conceptului de „discurs de ură” în raport cu dreptul la libertatea de exprimare, Comitetul ONU pentru Drepturile Omului a precizat în 2011 care sunt excepțiile¹ de la garanțiile oferite libertății de exprimare și elementele pe care trebuie să le întrunească un discurs pentru a-l califica ca fiind „de ură”²:

La nivel național, există mai multe legi care reglementează acest tip de discurs: *Constituția Republicii Moldova*, prin art. 32 alin. (3), stabilește un principiu general de egalitate în fața legii și a autorităților publice fără discriminare. Acest principiu este promovat și de *Legea nr. 64/2010 cu privire la libertatea de exprimare*.

Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității se referă la prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferile politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar.

Codul serviciilor media audiovizuale (2018)

„Discurs care incită la ură – mesaj care propagă, incită, promovează sau justifică ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură fondate pe intoleranță sau pe discriminarea pe criterii de sex, de rasă, de naționalitate, de religie, de dizabilitate sau de orientare sexuală.”

Alegerile nu trebuie să fie o confruntare între oamenii care gândesc diferit, ci o competiție onestă, în care să se țină cont de etică și bunul-simț. Combaterea discursului de ură, a instigării la ură trebuie să fie o preocupare pentru toți actorii electorali, pentru Comisia Electorală Centrală și organele electorale ierarhic inferioare, Consiliul Audiovizualului, Consiliul pentru Egalitate, Avocatul Poporului. Și alegătorii/alegătoarele, și mass-media trebuie să reacționeze la semnalele de agresivitate și violență verbală.

¹ Comentariul General nr. 34 CCPR/C/GC/34 din 2011 / Comitetul ONU pentru Drepturile Omului. Disponibil: <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf>.

² A. Postică, I. Corobcenco, *op. cit.*, p. 83.

Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor Anticipate Parlamentare (ENEMO) din Moldova a constatat că, și în 2021, discursul de ură a fost observat în mod constant în luările de cuvânt ale candidaților și candidatelor. Deși CEC a sugerat partidelor să semneze angajamentul de a nu recurge la acest lucru, doar două partide au acceptat. E vorba de un *Cod de conduită privind desfășurarea și reflectarea campaniei electorale*, propus în fiecare campanie electorală spre semnare concurenților electorali și mass-media. Acesta reprezintă o convenție încheiată între partide, organizații social-politice, blocuri electorale și instituții mass-media privind modul de desfășurare și de reflectare a campaniei electorale, de respectare a demnității participanților în campania electorală, de creare a unui climat de încredere și respect reciproc, care exclude lezarea demnității și imaginii concurenților electorali.

Reține!

Articolul 70¹ din *Codul contravențional* al Republicii Moldova prevede: alin. (1) „Acțiunile intenționate, îndemnul public, diseminarea informației sau alte forme de informare a publicului, inclusiv prin intermediul mass-mediei, în formă scrisă, desen sau imagine, sau prin intermediul unui sistem informatic, îndreptate spre instigarea la discriminare pe motive de prejudecată, se sancționează cu amendă de la 20 la 80 de unități convenționale, aplicată persoanei fizice, de la 120 la 210 unități convenționale, persoanei cu funcție de răspundere”.

Formele de discriminare

Campaniile electorale din Republica Moldova din ultimii ani s-au caracterizat prin tot mai multe discursuri de ură și diverse forme de discriminare, în special pe criteriu de gen, sex, religie și etnie, acestea servind drept instrumente de manipulare a opiniei publice și strategii electorale ale unei campanii negative.

În perioadele electorale, dar și în afara acestora, politicienii și politiciencele¹, liderii și lideresele de opinie, activiștii și activistele, precum și jurnaliștii și jurnalistele sunt printre cei/cele care promovează stereotipuri și prejudecăți, instigă la discriminare și violență și răspândesc intoleranța în societate.

Dicționar

În psihologia socială, un **stereotip** este o reprezentare, o imagine caricaturală, o idee primită, o opinie preconcepută, acceptată și vehiculată fără o reflecție, cu privire la un grup uman sau la o clasă socială.

Prejudecata poate fi definită ca o atitudine a unui individ, având o dimensiune evaluativă, deseori negativă, cu privire la tipurile de persoane sau grupuri, pe criterii de rasă/etnie, sex, clasă socială, vârstă, handicap, religie, orientare sexuală, naționalitate sau alte caracteristici personale. Este o predispoziție formată, al cărei scop este de a stabili o diferențiere socială.

¹ Cel mai des, discursul de ură a fost utilizat de către Renato Usatii, Dorin Chirtoacă și Fiodor Ghelici. *Ibidem*, p. 4.

Discriminarea în bază de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, apartenență politică, gen, orientare sexuală, dizabilitate sau alt criteriu similar poate apărea în diverse forme:

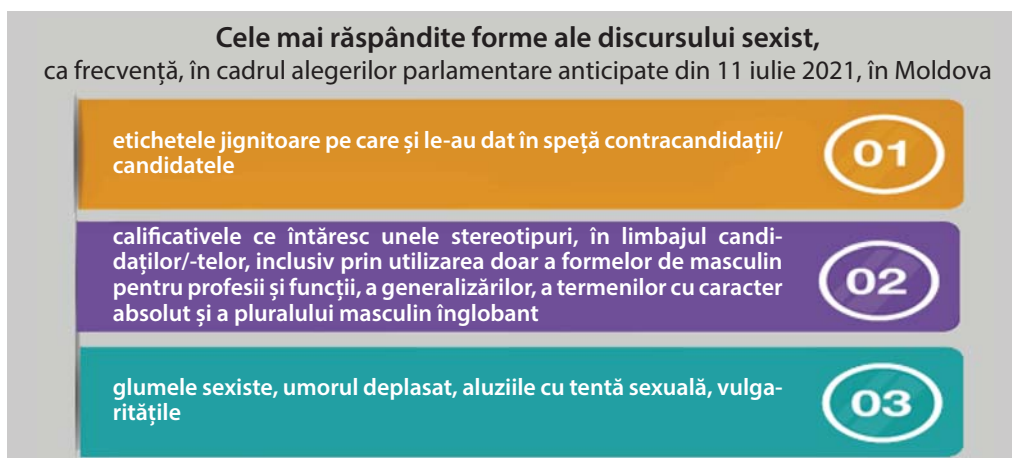

Un exemplu relevant de instigare la discriminare a fost discursul de revenire la primărie a primarului reales al capitalei, Dorin Chirtoacă, în cadrul conferinței de presă din 29 iunie 2015¹, reclamat de un grup de persoane la Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității (actualul Consiliu pentru Egalitate). Caracterul instigator la discriminare rezultă, precum a stabilit Consiliul, din:

- ✓ declarațiile sexiste și ageiste (vârstă) ale reclamatului despre femei, bărbați și rolul acestora în politică;
- ✓ declarațiile sexiste ale reclamatului față de femei (cu referință la contracandidata Zinaida Greceanii) prin uz de stereotipuri și prejudecăți.

Potrivit analizei realizate de Platforma pentru Egalitate de Gen (PEG), în campania electorală pentru alegerile locale din 2019 și 2023, au fost semnalate, de asemenea, cazuri grave de discriminare și hărțuire sexuală a femeilor care au candidat la funcția de primar. 48 % dintre femeile candidate au fost supuse cel puțin unui act de violență în timpul campaniei electorale, însă doar 11 % dintre aceste femei au reclamat actele de violență, hărțuire sexuală (cel mai frecvent, colegilor de partid, președintelui biroului electoral, CEC, poliției sau Consiliului pentru Egalitate)².

Raportul „Discursul sexist în spațiul public în perioada alegerilor parlamentare anticipate din 2021 în Republica Moldova ca formă a violenței împotriva femeilor în alegeri (VIFA)”³ relevă următoarele tendințe:

¹ http://www.realitatea.md/dorin-chirtoaca-mul-ume-te-ceta-enilor-pentru-vot-mesajul-specialadresat-zinai-dei-greceanii-i-kremlinului_23065.html (accesat: 09.02.2023).

² Vezi: *Rapoartele de monitorizare ale alegerilor din perspectiva discursului și a comportamentului sexist*. Disponibil: <https://egalitadedegen.md/biblioteca/participarea-femeilor-in-politica/> (accesat: 09.06.2025).

³ <https://egalitadedegen.md/raport-discursul-sexist-spatiul-public-si-perioada-alegerilor-parlamentare-anticipate-din-2021-republica-moldova-ca-forma-violentei-impotriva-femeilor-alegeri-vifa/> (accesat: 09.02.2023).

Îmi formez convingeri și iau decizii!

● Citește informația. Potrivește forma de discriminare și exemplul care o descrie, unind coloanele prin săgeți.

- Determină criteriul în baza căruia se face discriminarea: vârstă, gen, sex, religie sau credință, etnie, rasă, limbă vorbită, formă de dizabilitate, apartenență politică, statut civil ș.a.

Formă de discriminare	Exemplu
1. Discriminarea directă este tratarea mai puțin favorabilă a unei persoane față de alte persoane pe baza unei caracteristici concrete (criteriu protejat), care influențează exercitarea unui drept sau interes legitim.	A. Candidatul G.R. de etnie romă nu este susținut în alegerile locale pentru primăria din satul Scăieți, raionul Timiș, deoarece mai multe persoane i-au repetat faptul că „țigani sunt mincinoși, hoți, leneși etc.”
2. Discriminarea indirectă presupune dezavantajarea unei persoane sau a grupului caracterizat printr-un criteriu protejat.	B. Candidata O.P. la funcția de deputată în Parlamentul Republicii Moldova este celibatară, nu are copii și este evreică. Un contracandidat creștin, cu trei copii, o întreabă într-o dezbatere TV cum ar putea ea „bob sterp”, să reprezinte electoratul, dacă nu are familie și nu este creștină?
3. Discriminarea prin asociere reprezintă tratarea mai puțin favorabilă a unei persoane față de alte persoane pe baza unui criteriu protejat caracteristic grupului din care face parte și cu care este asociată.	C. Tratarea rezervată de către unii alegători, dar și alegătoare, a femeilor, tinerilor și tinerelor care candidează la funcții înalte în Parlament, Președinție sau primărie.
4. Instigarea la discriminare este încurajarea sau îndemnul de a discrimina pe cineva și vine, de regulă, din partea unei persoane care se află într-o poziție de putere (inclusiv formator de opinie), indiferent dacă discriminarea a avut loc sau nu.	D. Câțiva alegători și alegătoare din orașul C. au adresat cuvinte injurioase candidatului V.L. cu referire la formațiunea pe care o reprezintă și apartenența sa etnică. Candidata I.F. primește mesaje pe pagina sa socială în care i se fac propuneri indecente.
5. Hărțuirea este o formă gravă de discriminare și are drept scop sau efect lezarea demnității unei persoane. Se manifestă printr-un tratament umilitor, verbal sau fizic, exercitat asupra cuiva, identificat cu un anumit criteriu (gen, vârstă, rasă, apartenență politică etc.). Atunci când se fac glume, comentarii cu conotație sexistă sau favoruri, atingeri fizice care creează un mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator pe criteriu de sex este hărțuire sexuală.	E. În cadrul unei emisiuni TV, analistul politic M.C. a făcut o remarcă ofensatoare referitoare la femeile candidate la alegeri, lăsând să se înțeleagă că acestea nu ar trebui să facă politică, ci să se ocupe de familie, de creșterea copiilor, căci aceasta este misiunea lor de la Dumnezeu, iar alegătorii și alegătoarele nu ar trebui să le voteze.

Curiozități

- În iulie 2021, Adunarea Generală a ONU, observând îngrijorarea globală cu privire la răspândirea exponențială a discursului instigator la ură în întreaga lume, a adoptat o rezoluție de promovare a dialogului interreligios și intercultural și a toleranței. Adunarea Generală a decis să proclame ziua de 18 iunie drept *Zi internațională împotriva discursului instigator la ură*.
- Vladimir Voronin, ex-președintele Republicii Moldova, politician și președinte al Partidului Comuniștilor din Republica Moldova, și-a prezentat scuze publice printr-un mesaj pe pagina web a partidului, ca urmare a afirmațiilor sale publice cu caracter discriminatoriu în bază de rasă și etnie, pe care le-a făcut în cadrul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare din 11 iulie 2021: „Asta vă doriți, dragi alegători, când veți vota pentru Parlament? Vă doriți ca ei să voteze pentru eliminarea statutului de neutralitate al țării și pentru ca soldații NATO să vină aici și să aveți copii cu pielea închisă la culoare, nu doar cu pielea albă? Asta vă doriți? Iar după ei să vină jandarmii români?”. Consiliul pentru Egalitate i-a recomandat să fie mai prudent în exprimările publice, astfel încât declarațiile sale să nu eticheteze și/sau să ofenseze grupuri sociale, afirmații care ar putea răspândi și conduce la creșterea intoleranței în societate.

5. Etica comunicării politice și electorale

Concepte-cheie

- comunicare politică, guvernamentală, locală, de partid, electorală
- dialog politic
- post-adevăr
- moralitate
- încredere

Sunt un cetățean responsabil/o cetățeană responsabilă!

- Amintește-ți despre un discurs al unui politician/ politiciană.
Prin ce te-a marcat și de ce?
- Explică noțiunea de „comunicare politică” în baza întrebărilor propuse.

Mă documentez ca să acționez!

- Citiți informația, lucrând în pereche. Adresați-vă întrebări pe fiecare alineat, în cheia tehnicii *Re-Quest*.

Comunicarea politică: caracteristici și forme

Comunicarea și politica sunt doi termeni complementari. Politica nu ar putea exista fără comunicare, iar comunicarea este inevitabilă pentru omul contemporan.

În acest sens, se poate spune că fenomenul comunicării politice este unul complex și divers. Acesta include:

- ✓ conferințele și comunicatele de presă;
- ✓ interviurile acordate de politicieni și politiciene cu privire la problemele de interes public;
- ✓ discuțiile publice, dar și cele purtate de către membrii și membrele legislativului (Parlament) și executivului (Guvern) la nivel central și local, în cadrul audiențelor săptămânale;
- ✓ sondajele pre- și postelectorale;
- ✓ dezbaterile moțiunilor de cenzură;
- ✓ discursurile și mitingurile electorale și postelectorale;
- ✓ prezentarea programelor politice;
- ✓ exercitarea dreptului de vot etc.

¹ C. Beciu, *Politica discursivă*, Iași, Polirom, 2000, p. 27.

Totodată, comunicarea politică este spațiul în care se intersectează diverse modalități de persuadare (convingere) a electoratului. Ca orice fenomen social, comunicarea politică se întrepătrunde cu nenumărate alte fapte sociale. Spre exemplu, pe de o parte, exercitarea dreptului de vot este o formă de comunicare politică. Aplicând ștampila pe buletinul de vot, cetățeanul/cetățeană transmite o informație legată de preferințele sale electorale. Pe de altă parte, ea depășește nivelul comunicării politice, deoarece contribuie la constituirea unui fapt instituțional – delegarea puterii politice unui candidat independent sau unei candidate independente, unui partid sau unei alianțe de partide. Astfel, se realizează mai mult decât o comunicare¹.

Dicționar

Comunicarea politică este parte a comunicării publice, orientată, programată, proiectată pentru anumite scopuri politice. Fiind o acțiune strategică, acest tip de comunicare implică, desigur, reguli, proceduri, tehnici și resurse activate în cadrul anumitor evenimente politice¹.

În același timp, comunicarea în politică reprezintă interacțiunea dintre trei grupuri: organizațiile politice, cetățenii/cetățenele și mass-media. *Partidele politice* reprezintă cei mai importanți actori ai comunicării, ele se adresează unei audiențe reprezentate de *cetățeni și cetățene*, respectiv de *alegători și alegătoare*. Comunicarea cu aceștia/acestea poate fi una directă sau intermediată de către *mass-media*, care devine al treilea actor important al comunicării politice. Partidele își transmit mesajele, își prezintă programele și își promovează candidații/candidatele prin intermediul mass-media, de la care primește feedback (prin prisma analizelor, editorialelor, comentariilor, reportajelor). Acestea sunt disponibile publicului, a cărui reacție este măsurată în sondajele de opinie².

DOMENIUL COMUNICĂRII POLITICE ESTE ORIENTAT SPRE 4 ARII PRINCIPALE:

campaniile electorale – comunicarea politică în campaniile pentru alegeri	activitatea guvernamentală – comunicarea publică orientată spre ceea ce fac instituțiile guvernamentale	conținutul media – interacțiunea dintre politică, conținut media și public	procesele de comunicare – modul în care oamenii comunică despre politică
---	---	--	--

În activitatea politică, avem următoarele forme ale comunicării politice:

- 1) *comunicare prezidențială* – instituția prezidențială sau președinta/președintele diseminează informații de interes public sau național;
- 2) *comunicare guvernamentală* – Guvernul și structurile guvernamentale comunică informații de ordin public;
- 3) *comunicare a autorităților locale* – autoritățile locale dintr-o anumită comunitate/colectivitate comunică informații de interes local, raional, regional;

¹ G.I. Fârte, *Comunicarea politică: aspecte generale și ipostaze actuale*, Iași, Universitatea „Al.I. Cuza”, 2018, p. 102.

² M. Mancaș, *Comunicarea politică: aspecte generale*. În: *25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic*. Culegere de articole selectiv. Vol. 2, Chișinău, ASEM, 2016, p. 95.

- 4) *comunicare de partid* – un ansamblu de resurse și practici de comunicare prin care un partid politic interacționează cu membrii săi și cu membrele sale, cu structurile locale, cu electoratul său, cu opinia publică, cu organizațiile internaționale; comunicarea de partid reflectă ideologia, simbolurile și interesele de partid existente într-o anumită perioadă;
- 5) *comunicare electorală* – elementul de vârf al comunicării politice și care se realizează într-o competiție politică, pe termen scurt, fiind principala metodă de selecție a liderelor și liderilor politici care acced la putere³.

Formele de comunicare sus-numite se concentrează pe două domenii ale activității politice, și anume cea *instituțională*, sau *guvernamentală*, și cea *electorală*.

Spre deosebire de comunicarea electorală, cea guvernamentală, sau instituțională (care poate fi centrală și locală), utilizează un arsenal mai redus de tehnici și generează o interacțiune mult mai subtilă cu cetățeanul/cetățeană.

Politicianul/politiciană în funcție nu comunică doar pentru a atrage votanți, ci și pentru a relata despre ceea ce trebuie făcut pentru binele comunității și al sectorului, în special pe dimensiunea descentralizării și autonomiei locale. Orice demers de tip

#Vocea Administrației Publice Locale, septembrie 2017.
Violeta Crudu, primărița satului Cruzești (municipiul Chișinău), Valeriu Rusu, jurnalist, Tatiana Badan, primărița satului Selemet (Cimișlia), președinta Congresului Autorităților Locale din Moldova (CALM), Gheorghe Răileanu, primarul orașului Cimișlia

electoral desfășurat în timpul mandatului funcției publice poate fi contraproductiv și atrage după sine atât o reacție agresivă a opoziției, cât și o taxare corespunzătoare din partea media.

Comunicarea electorală se deosebește de cea instituțională prin faptul că este posibilă într-o perioadă de timp limitată (pe parcursul alegerilor locale, parlamentare și prezidențiale) și într-un mediu concurențial.

Dicționar

Comunicarea electorală reprezintă un spațiu interactiv, a cărui organizare include atât condiții de vizibilitate a campaniei și a resurselor de care dispun actorii politici implicați în procesul comunicării electorale, precum și strategii de comunicare prin care participanții la campanie pun în practică o politică de vizibilitate, pentru a produce mesajul electoral.

Prin urmare, cei care vor să accedă la putere trebuie mai întâi „să se facă cunoscuți” electoratului, altfel spus să se angajeze într-un proces de comunicare publică, tot mai complex în perioada tehnologiilor informaționale. Datorită platformelor de socializare, astăzi avem o personalizare a comunicării politice.

¹ *Ibidem*, p. 96.

Dacă până acum comunicarea politică tradițională era intermediată de actori politici, jurnaliști și jurnaliste sau grupuri de interes, apariția mediilor sociale de comunicare a creat posibilitatea comunicării directe cu electoratul. Această schimbare a condus la o comunicare de-mediatizată sau „descentralizată”¹, care poate fi urmărită pe paginile publice ale unor primărite și primari, deputate și deputați, ministre și miniștri, directori și directoare de instituții publice. Noile media au dezvoltat un nou concept al comunicării în masă, intitulat *many-to-many* („mulți către mulți”)², și conduc la o formă de democrație digitală, directă³.

Comunicarea politică are drept obiectiv transmiterea mesajelor clare către publicul-țintă.

Valorile și normele de etichetă în comunicarea politică și cea electorală

Dialogul public trebuie să informeze cetățenii și cetățenele despre problemele existente, căile de soluționare a acestora, rezultatele obținute și perspectivele de dezvoltare a țării și a societății în general, prin consultarea opiniei publice și asigurarea condițiilor pentru participarea activă a tutu-

¹ Ç. Erliş, *Personalization of political communication, role of social media*. AAB College Repository 2017. Disponibil: <https://dspace.aab-edu.net/handle/123456789/1043> (accesat: 03.11.2022); T. Tasente, *Transformations of the Political Communication in Social Media Era – from Mediatization to Decentralization*. În: *Acta Universitatis Danubius. Communicatio* [e-journal]. 2014, nr. 8(1), p. 16-24. Disponibil: <http://journals.univ-danubius.ro/index.php/communicatio/article/view/2178/2113> (accesat: 03.11.2022).

² T. Tănase, *Comunicarea politică prin social media și reacțiile publicului online*, București, Editura Universitară, 2020, p. 59.

³ A. Momoc, *Comunicarea 2.0*, Iași, Adenium, 2014, p. 151.

ror cetățenilor și cetățenelor Republicii Moldova în treburile publice. Pentru atingerea obiectivelor propuse în comunicarea politică, actorii politici, persoanele publice trebuie să respecte patru valori fundamentale:

EFICACITATEA

situația în care, pe baza receptării și înțelegerii mesajului politic, receptorul reacționează potrivit intenției emitentului

EFICIENȚA

obținerea reacției dorite din partea receptorului (cunoașterea programului electoral, votarea acestuia) ca rezultat al înțelegerii mesajului politic, care este în măsură să motiveze respectiva reacție

POLITEȚEA

comportare caracterizată prin bună-cuviință, respect și amabilitate în relațiile cu ceilalți oameni

MORALITATEA

virtuțile, calitățile profesionale și abilitățile de comportament sunt diseminate prin prisma normelor de politețe și a celor deontologice

Cert e faptul că toate persoanele care activează în domeniul politic și public trebuie să învețe a comunica corect și cu respect. Calificativele, stigmele, etichetările (*name calling*), ca armă de linșaj mediatic, făcute la adresa unor politicieni și politiciene sau instituții ale statului („om de buzunar”, „un nimeni/un nimic”, „bandițel de mâna a doua”, „kuliokarul de la președinție”, „păpușarul”, „Fiona Moldovei”, „Albă-ca-Zăpada”, „pokemonii de la putere”, „clientela de la guvernare”, „corupții fugari” ș.a.), trebuie eliminate. Or, o societate democratică trebuie să anihileze retorica agresivă, violența, manipularea, propaganda, falsurile și să se dea dovadă de cultură și corectitudine politică în comunicare, atitudine și comportament.

O strategie de comunicare în context electoral și postelectoral este **post-adevărul** (*post-truth*).

Dicționar

Fenomenul **post-truth** (denumit generic și post-factual) reprezintă un element al culturii politice prin care dezbaterea este încadrată în spectrul emoțiilor și este deconectată de la realitățile politice.

Acest fenomen a început să ia amploare în campania electorală a lui Donald Trump din 2017, care s-a poziționat ca exponent al „adevărurilor nepopulare” – afirmații pe care oficialii s-au ferit să le spună despre o Americă disfuncțională. Acest tip de sinceritate critică i-a adus susținerea și încrederea unei mari părți a electoratului.

Principiile de bază ale comunicării politice reies din normele de etichetă, menite să asigure o comunicare și un dialog politic constructiv, incluziv, bazat pe conciliere și negociere. În acest sens, comunicarea politică, fiind parte a comunicării publice, se bazează pe următoarele principii:

- ✓ *transparență și onestitate* – comunicarea trebuie să se manifeste printr-un caracter deschis, veridic, integru;
- ✓ *corectitudine și durabilitate* – comunicarea verbală, scrisă, electronică trebuie să poarte un caracter clar, actualizat, ceea ce înseamnă că atitudinea electoratului privind spațiul politic nu trebuie să fie guvernată de confuzie;
- ✓ *recunoașterea sursei comunicării* – stilul, limbajul, imaginea politică trebuie să fie ușor de identificat (principiu ce vizează, în special, comunicarea guvernamentală);

- ✓ **accesibilitatea comunicării** – informația trebuie să fie accesibilă publicului, iar campaniile și discursurile electorale nu trebuie să fie singurele surse de informare cu privire la actorii politici (organizațiile politice, publicul și media);
- ✓ **diversitatea și amploarea comunicării** – presupune că imaginile și cuvintele utilizate în comunicare trebuie să implice o semnificație vastă și să fie pentru toate auditoriile¹.

Comunicarea politică dintre politicieni/politiciene, alegători/alegătoare și jurnaliști/jurnaliste este reflectată nu numai în știri, emisiuni de analiză și dezbateri, comentarii, declarații scrise ori verbale, ședințe de guvern, ședințe ale consiliului local/raional etc., ci și prin mijloace vizuale cu semnificație politică și electorală, precum: *sloganul partidului, acronimul rezultat din denumirea partidului, sigla instituției, spotul de campanie, afișe, videouri, produse promoționale personalizate (maiouri, căni, chipiuri)* ș.a.

În concluzie, comunicarea politică și cea electorală au misiunea de a stabili conexiuni cu mediul politic și de a consolida încrederea oamenilor în instituțiile politice și publice, în procesele și rezultatele electorale etc.

Îmi formez convingeri și iau decizii!

- **Analizează infograficul², realizat de Platforma pentru Egalitate de Gen, și completează-l cu alte idei. Dă exemple de încălcare a regulilor de comunicare în campanii electorale.**

VREM CAMPANII ELECTORALE NON-SEXISTE ȘI NON-DISCRIMINATORII

CANDIDAȚII ȘI CANDIDATELE TREBUIE:

- Să **dezbată** respectuos și etic.
- Să discute **argumentele**, fără a recurge la atacuri personale.
- Să urmărească **sursele** din care concurenții și concurențele își procură **bunuri și servicii**.
- Să analizeze studiile, cariera, averea, **viața profesională** și **integritatea** candidaților/-telor.
- Să critice **constructiv** conceptele, propunerile, proiectele.

CANDIDAȚII ȘI CANDIDATELE TREBUIE:

- Să **NU** utilizeze limbaj **rasist, xenofob, sexist** sau **homofob**
- Să **NU** folosească **stereotipuri de gen** și **prejudecăți**, atât în adresa femeilor, cât și a bărbaților
- Să **NU** aplice injurii, amenințări, denigrări și instigare la **ură**
- Să **NU** critice **aspectul fizic** ca formă a competenței
- Să **NU** judece **alegerile personale** fără relevanță politică
- Să **NU** critice **originea, etnia, naționalitatea**

Campanie de informare realizată de Platforma pentru Egalitate de Gen, în cadrul Acordului de cooperare în bază de proiecte cu UN Women, finanțat de Guvernul Suediei și UN Women.

¹ M. Mancaș, *Comunicarea politică: aspecte generale*. În: *25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic*. Culegere de articole selective. Vol. 2, Chișinău, ASEM, 2016, p. 96.

² *Campanii electorale non-sexiste și non-discriminatorii*, 19 februarie 2019. Disponibil: <https://egalitadedegen.md/campanii-o-electorale-non-sexiste-si-non-discriminatorii/> (accesat: 13.02.2023).

- **Joc de rol.** Simulați o întrevedere din timpul campaniei electorale locale, la care să participe o candidată (tânăra, necăsătorită) și un candidat (de etnie romă, în vârstă), echipa de campanie constituită din trei persoane (viitoare consiliere locale și viitori consilieri locali), alegătoare și alegători.

- Candidata și candidatul prezintă, într-un discurs public, oferta electorală cu 2-4 obiective și acțiuni concrete, necesare (realizabile, dar și nerealiste) pentru dezvoltarea satului/comunei/orașului, pe care vor să le realizeze în perioada mandatului cu suportul consiliului local.
- Alegătoarele și alegătorii se vor împărți în simpatizanți și opozanți care adresează întrebări provocatoare, manipulatorii și fac comentarii discriminatorii în raport cu cei doi concurenți electorali.
- Atât concurenții/concurente, cât și persoanele prezente la întrevedere vor utiliza în discurs și dialog:
 - valorile care trebuie respectate în comunicarea politică;
 - elementele acceptabile, precum și cele inacceptabile, sintetizate în infograficul analizat;
 - mesajul verbal și cel nonverbal (afișe electorale, sloganul campaniei ș.a.).

Curiozități

- Internetul a fost folosit ca mijloc de comunicare politică pentru prima dată în campania electorală din 1992 din Statele Unite ale Americii de către Bill Clinton. Acesta a postat toate discursurile sale de campanie pe o platformă online, iar începând cu 20 ianuarie 1993, Administrația Clinton și-a intensificat comunicarea politică online, prin distribuția comunicatelor de presă și informațiilor de interes public. Din 1996, în campaniile electorale, toți politicienii americani și politicjenele – candidați și candidate la Președinție sau pentru Congresul SUA (peste 1.500 de guvernanți și guvernante de la diferite niveluri și chiar grupuri de interese) și-au construit identități online și au promovat mesajele de campanie în mediul online¹.

¹ T. Tănase, *Comunicarea politică prin social media și reacțiile publicului online*, București, Editura Universitară, 2020, p. 59.

Dicționar electoral

A

- **Absenteism electoral** – neparticipare la alegeri; refuz de a participa la alegeri din convingeri de ordin politic, prevalând atitudinea negativă a electoratului față de toți candidații și candidatele la alegeri.
(Adaptat după *Dicționar de gândire politică*, București, 2003)
- **Afiș electoral** – fotografii și alte materiale utilizate de concurenții electorali, candidați și candidate, persoanele de încredere și/sau de participanții, participantele la referendum în scop de agitație electorală sau de grupurile de inițiativă și candidatele, candidații desemnați în scop de agitație preelectorală.
- **Agitație electorală** – apeluri, declarații, precum și acțiuni de pregătire și difuzare a informației care au scopul de a-i determina pe alegători să-și dea votul pentru unii sau pentru alți concurenți electorali sau pentru una dintre opțiunile la referendum.
- **Alegeri** – actul de transmitere a puterii de la cetățean, cetățeană la reprezentanții săi; procedura de formare a unui organ de stat sau învestirea unei persoane cu atribuții publice, realizată prin intermediul votului, în condițiile în care pentru obținerea mandatului respectiv sunt propuse două sau mai multe candidaturi. Respectiv, distingem:
 - **alegeri generale** – orice tip de alegeri care au loc, de regulă, într-o singură zi de duminică, conform actului de stabilire a alegerilor, pe întreg teritoriul țării;
 - **alegeri anticipate** – alegeri organizate în cazul dizolvării Parlamentului sau al încetării înainte de termen a mandatului președintelui Republicii Moldova;
 - **alegeri nevalabile** – alegeri declarate astfel prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale în cazul în care organul electoral constată că rata participării la alegeri este sub limita stabilită de prezentul cod;
 - **alegeri noi** – alte alegeri decât alegerile anticipate și cele partiale;
 - **alegeri nule** – alegeri declarate astfel de Curtea Constituțională – în cazul alegerilor parlamentare, al alegerilor prezidențiale și al referendumurilor republicane sau de Comisia Electorală Centrală – în cazul alegerilor locale și al referendumurilor locale, dacă în procesul alegerilor și/sau al numărării voturilor au fost comise încălcări ale Codului electoral care au influențat rezultatele votării și atribuirea mandatelor;
 - **alegeri partiale** – alegeri organizate în cazul în care, în urma alegerilor locale generale, nu au fost aleși primarii sau numărul stabilit de consilieri într-o singură sau în mai multe circumscripții electorale.
- **Asociere politică** – drept de a se reuni, de a se grupa cu cineva, pentru atingerea unui scop comun în activitatea politică.
- **Astroturf politic** – tactică politică, fabricată artificial, concepută pentru prezentarea unei opinii părtinitoare sau denaturate asupra opiniei publice drept o mișcare autentică, de bază. De fapt, acesta este un efort coordonat de către un grup mic de indivizi sau organizații.
(*Dicționar politic*. Disponibil: <https://politicaldictionary.com/words/astroturfing/>)
- **Autoritate publică** – organ de stat sau al unității administrativ-teritoriale care acționează în regim de putere publică pentru satisfacerea unui interes public. De exemplu, minister, agenții publice, comisie centrală, consiliu local etc.

B

- **Birou electoral ale secției de votare** – organ electoral constituit de către consiliul electoral de circumscripție cu cel puțin 25 de zile înainte de ziua alegerilor, dintr-un număr impar de membri și membre, cel puțin 5 și cel mult 11 persoane.
- **Bloc electoral** – uniune benevolă a două sau a mai multor partide politice, constituită în scopul participării în comun la alegeri și care este înregistrată de Comisia Electorală Centrală.
- **Buletin de vot** – un formular ce conține denumirea/numele și prenumele concurenților electorali, simbolul electoral al acestora, cu ajutorul căruia alegătorii și alegătoarele își exercită dreptul la vot, aplicând ștampila „Votat” în interiorul cercului unui singur patruleter din buletinul de vot, corespunzător concurentului electoral preferat.

C

- **Cabină de vot** – o structură pliabilă cu trei laturi confecționată din material plastic ori carton de culoare albă, având și o structură care servește ca masă pe care alegătorul/alegătoarea pune buletinul de vot și aplică pe el ștampila „Votat”. Persoanele cu dizabilități utilizează cabina de vot specială, care are forma unui album cu două laturi și se așază pe masă.

- **Campanie electorală** – perioadă de activitate care se desfășoară, în condițiile stabilite de *Codul electoral*, cu scopul de a-i determina pe alegători și alegătoare să-și exprime voturile pentru alegerea unui sau altui concurent electoral sau pentru exprimarea uneia sau altei opțiuni la referendum.
- **Candidat/candidată** – persoană care își înaintează candidatura sau este propusă de partidele politice, blocurile electorale sau grupurile de inițiativă, în vederea înregistrării în calitate de concurent electoral sau candidat/candidată pe listă.
- **Candidat independent/candidată independentă** – persoană care își înaintează propria candidatură pentru ocuparea unei funcții publice electiv independente de partidele politice și de blocurile electorale și care, începând cu 70 de zile înainte de ziua alegerilor, nu a deținut calitatea de membru al unui partid politic, precum și nu și-a afirmat public susținerea unui partid politic.
- **Cens electoral** – quantum minim de venit anual, evaluabil în titluri de proprietate imobiliară (terenuri, clădiri) sau stabilit în funcție de quantumul impozitelor plătite anual asupra veniturilor încasate, care, în anumite sisteme electorale, dă dreptul unui cetățean/cetățene să aleagă sau să fie ales/aleasă. Votul cenșitar a fost practicat pe scară largă înainte de instituirea votului universal, în special în perioada dintre sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea.
- **Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE)** – instituție publică, fondată de Comisia Electorală Centrală, care realizează activități de instruire, educație, cercetare și informare în domeniul electoral.
- **Cenzură politică** – control exercitat asupra presei, oricărei publicații, emisiuni televizate, rețea de internet sau convorbiri telefonice, asupra manifestărilor cultural-artistice, în scopul anihilării opoziției și a libertății de exprimare în general.
- **Cetățean/cetățeană** – locuitor/locuitoare al/a unui stat, care se bucură de drepturi civile și politice și care are anumite obligații față de acel stat.
- **Ciclu electoral** – instrument vizual de planificare și instruire, conceput pentru a ajuta funcționarii electorali și alte părți interesate să înțeleagă natura ciclică a procesului electoral și a diferitelor provocări cu care se confruntă actorii electorali.
- **Circumscripție electorală** – unitate electorală administrativă în care se organizează și se desfășoară alegerile și referendumurile.
- **Circumscripție națională** – circumscripție electorală de nivel național, în care se organizează și se desfășoară alegerile parlamentare, cele prezidențiale și referendumurile republicane.
- **Circumscripție uninominală** – circumscripție electorală în care se organizează și se desfășoară alegerile unui singur mandat de deputat/deputată în Parlament în baza votului majoritar.
- **Comisia Electorală Centrală (CEC)** – un organ de stat independent, înființat pentru realizarea politicii electorale în scopul unei bune desfășurări a alegerilor, pentru supravegherea și controlul respectării prevederilor legale ce țin de alegeri.
- **Competitor electoral** – partid politic, bloc electoral, concurent electoral, candidată sau candidat desemnat, grup de inițiativă, precum și participant/participantă la referendum, care oferă și/sau beneficiază de susținerea financiară (materială) a campaniei electorale și/sau a activității sale, precum și cel/cea care desfășoară doar activități de campanie sau promovare electorală ce nu implică cheltuieli financiare.
- **Concurent electoral:**
 - a) partid politic, bloc electoral și persoană care candidează pentru funcția de deputat în Parlament și sunt înregistrate de Comisia Electorală Centrală – în cazul alegerilor parlamentare;
 - b) candidatul pentru funcția de președinte al Republicii Moldova, precum și partidul politic sau blocul electoral care l-a desemnat, înregistrate de Comisia Electorală Centrală – în cazul alegerilor prezidențiale;
 - c) partid politic, bloc electoral și persoană care candidează pentru funcția de primar sau de consilier în consiliul local și sunt înregistrate de consiliile electorale de circumscripție respective – în cazul alegerilor locale;
 - d) partid politic, bloc electoral și persoană care candidează pentru funcția de guvernator (başcan) al Găgăuziei sau de deputat în Adunarea Populară a Găgăuziei și sunt înregistrate de Consiliul Electoral Central al Găgăuziei – în cazul alegerilor regionale.
- **Consiliu electoral de circumscripție (CECE)** – organ electoral constituit de către CEC în scopul organizării și desfășurării alegerilor și a referendumurilor. Consiliile electorale de circumscripție sunt de nivelurile întâi și al doilea. Consiliile electorale de circumscripție de nivelul al doilea sunt organele electorale care activează permanent (în persoana președintelui/președintei), cu excepția consiliilor electorale de circumscripție constituite pentru secțiile de votare din afara țării și pentru localitățile din stânga Nistrului. Consiliile electorale de circumscripție de nivelul întâi sunt organele electorale care se constituie și activează în perioada electorală.

- **Comisia electorală școlară** – organ școlar independent, înființat pentru desfășurarea alegerilor în Consiliul elevilor.
- **Cod electoral** – act normativ adoptat de Parlament ce conține reglementări generale privind modul de desfășurare a tuturor tipurilor de alegeri și referendumuri.
- **Cod de conduită** – convenție încheiată între concurenții electorali/participanții la referendum și reprezentanții instituțiilor mass-media privind modul de desfășurare și de reflectare a campaniei electorale, care exclude lezarea demnității și a imaginii concurenților electorali/participanților la referendum.
- **Compromis politic** – disponibilitate de a recurge mereu la proceduri democratice și de a renunța definitiv la mijloacele antidemocratice.
- **Competitivitate politică** – condiții care fac posibilă concurența între diverși actori politici; concurență electorală între candidatele/candidații înregistrați la alegeri.
- **Comunicare politică** – formă de comunicare publică legată de activitatea politică (discursuri, sondaje politice, comunicate, declarații politice etc.), care are scopul de a informa opinia publică despre subiectele politice.
- **Comunicare electorală** – formă a comunicării politice cu scopul de a influența/convinge alegătorii și alegătoarele să voteze un anumit candidat sau candidată la alegeri.
- **Comunitate** – grup de persoane care locuiesc într-o anumită zonă geografică și au un anumit nivel de relaționare (culturală, istorică, politică etc.).
- **Constituție** – act politico-juridic fundamental cu forță juridică supremă față de toate actele normative; legea fundamentală a unui stat în care sunt consemnate principiile de bază ale organizării lui, drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor și cetățenelor.
- **Cultură politică** – sistem de valori, norme și credințe empirice, simboluri expresive și orientări care definesc acțiunea politică. Cultura politică a unei națiuni reiese din experiențele pe care indivizii le au în ceea ce privește sistemul politic.

(Adaptat după Moșneaga V. (coord.), *Manual de politologie*, Chișinău, 2007)

- **Cultură electorală** – parte a culturii politice propriie cetățenilor și cetățenelor, sesizabilă prin atitudinile, comportamentele și relațiile lor în procesul electoral în ansamblu; memoria colectivă a oamenilor despre procesele electorale.

D

- **Decizie politică** – atitudine cu caracter determinant, adoptată după o serie de deliberări de către decidenții politici; hotărâre luată de o persoană, de un colectiv sau de o autoritate, având caracter obligatoriu pentru cei aflați în subordinea acestora.
- **Democrație** – formă de organizare și conducere politică a societății, în care puterea supremă este exercitată de popor. Din limba greacă: *demos* – „popor”, *kratos* – „putere”.
- **Democrație participativă** – modalitate de elaborare și luare a deciziilor politice cu participarea tuturor membrilor și membrilor activi politic ai unei societăți. În societățile foarte mari este imposibil de realizat.
- **Democrația reprezentativă** – modalitate de elaborare și luare a deciziilor politice prin alegerea unor reprezentante/reprezentanți ai cetățenilor și ale cetățenelor care sunt nemijlocit responsabile/responsabili pentru deciziile politice.
- **Dezbateri electorale** – acțiunea de a supune discuției un subiect electoral; discuții în contradictoriu referitoare la chestiuni, probleme importante de politică internă sau externă cu unul sau mai mulți candidați și candidate în cadrul alegerilor.
- **Dezinformare** – furnizare de informații false, înșelătoare sau părtinitoare în mod deliberat; narațiune sau fapte manipulate; propagandă.
- **Dialog politic** – discuție, convorbire cu caracter oficial, care are loc între reprezentanții a două părți, state, partide politice, candidate și candidați electorali.
- **Discurs instigator la ură (hate speech)** – formă de exprimare care răspândește, incită, promovează, justifică ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau orice altă formă de ură bazată pe intoleranță (naționalism agresiv, etnocentrism, ostilitate față de migranți/migrante, refugiați/refugiate sau minorități) și care are scopul de a ataca, a intimidă, a discredita, a prejudicia în orice fel persoanele pe motiv de rasă, etnie, vârstă, religie, gen, categorie socială, dizabilitate etc.
- **Discriminare** – acțiune care presupune un tratament diferit, nedrept față de persoane sau o atenție defavorabilă acordată unor persoane, ca urmare a apartenenței lor la un anumit grup social.

- **Drept la vot sau drept de a alege** – drept fundamental al omului, consacrat prin *Declarația universală a drepturilor omului*, *Pactul internațional pentru drepturile civile și politice* și alte documente internaționale. Dreptul la vot este garantat tuturor cetățenilor și cetățenilor și reprezintă dreptul acestora de a-și exprima opțiunea cu privire la alegerea unor candidați și candidate în anumite organe ale statului.
- **Drept electoral** – drept constituțional al cetățeanului/cetățenei de a alege, de a fi ales/aleasă și de a-și exprima prin vot atitudinea privind cele mai importante probleme ale statului și ale societății în ansamblu și/sau probleme locale de interes deosebit.
- **Drepturi politice** – drepturi care garantează accesul la participarea politică sau exercitarea autonomiei politice, de exemplu, dreptul de vot, accesul la funcții publice, la informație, responsabilitate din partea funcționarilor și funcționarilor publici etc.
- **Diversitate** – caracterul sau însușirea a ceea ce este diferit. Poate avea mai multe forme: *culturală*, *informațională*, *politică* etc. În activitatea politică, diversitatea încurajează căutarea de noi informații și perspective, ducând la o mai bună luare a deciziilor și soluționarea problemelor.
(Adaptat după Jack C. Plano Robert E., *Dicționar de analiză politică*, București, 2020)
- **Diversitate politică** – capacitatea comunităților umane să demonstreze puterea de inovație a omului, a elitelor politice, dar și flexibilitatea și variabilitatea instituțiilor, organizațiilor politico-juridice. Diversitatea politică exprimă diferențele atât între societățile politice, sistemele și regimurile politice, cât și în cadrul uneia și aceleiași societăți.

E

- **Echipament electoral** – cabine, urne de vot, calculatoare și alte bunuri cu care este dotat localul secției de votare.
- **Educație electorală** – activitate cu caracter educativ, apolitică, realizată de organizații și grupuri ale societății civile, de instituții de educație, mass-media și alte părți interesate, menită să sporească gradul de cunoștințe și abilități ale cetățenilor și cetățenilor privind procesele politice și electorale, pentru a-și exercita votul conștient și liber exprimat.
- **Educație politică** – activitate educativă care oferă un anumit nivel de cunoștințe politice și abilități, atitudine civică la cetățeni și cetățene, în special la cei/cele care ocupă funcții publice. Scopul educației politice este de a forma cultura generală despre activitatea politică și un sentiment minim de solidaritate și preocupare pentru binele comun.
- **Egalitate** – principiu uman bazat pe respectul reciproc față de identitatea personală și culturală a fiecăruia; o atitudine și un comportament egal față de fiecare persoană, astfel încât fiecare membru/membră al/a societății să participe pe deplin la viața acesteia.

F

- **Finanțarea campaniilor electorale** – finanțare directă și/sau indirectă, precum și susținere materială prin alte forme a concurenților electorali/participanților la referendum, inclusiv acțiuni de voluntariat și servicii prestate gratuit concurenților electorali/participanților la referendum de către persoane fizice și/sau juridice, după caz, de către stat.
- **Finanțarea partidelor politice** – oferirea, alocarea sau transmiterea în beneficiul partidelor politice a mijloacelor financiare, materiale sau de alt tip de către stat, persoane fizice și/sau juridice.
(Adaptat după Benchechi D. (coord.), *100 de întrebări și răspunsuri despre alegerile din Republica Moldova*. Ghid de educație electorală pentru tineri, Chișinău, 2018)
- **Fraudă electorală** – intervenție ilegală deliberată, efectuată de către părți interesate, care denaturează voința individuală sau colectivă a alegătorilor și alegătoarelor. Se consideră fraudă electorală intimidarea sau coruperea electoratului sau a funcționarilor și funcționarilor electorali, votarea multiplă sau în grup, utilizarea neregulară sau abuzivă a urnelor mobile și a buletinelor de vot, numărarea voturilor sau înregistrarea rezultatelor intenționat incorectă, falsificarea proceselor-verbale etc.

G

- **Grup de inițiativă** – grup constituit din cetățeni și cetățene cu drept de vot, înregistrat în condițiile *Codului electoral*, pentru colectarea semnăturilor în susținerea unui candidat sau a unei candidate la funcție electivă sau în vederea inițierii referendumului.
- **Guvernare** – activitate de realizare a puterii executive într-un stat, prin intermediul Guvernului; activitate de conducere; de executare a unui mandat.

- **Guvern** – autoritate a puterii executive, care funcționează în baza votului de încredere acordat de Parlament, asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice. Guvernul se formează în următoarea componență: prim-ministru/prim-ministră, miniștri/ministre și alți membri/membre.

H

- **Hărțuire** – comportament care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv, pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, gen, orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut de refugiat ori azilant sau orice alt criteriu.
- **Hemiciclu** – spațiu sau sală mare în formă de semicerc, pentru festivități, întruniri publice etc.

I

- **Implicare civică** – proces al democrației participative prin împuternicirea cetățenilor și cetățenelor să propună anumite inițiative, soluții publice, să adopte sau să respingă în cadrul proceselor de consultare anumite politici sau decizii publice.
- **Influență politică** – complex de acțiuni politice exercitate de o persoană, un grup de persoane sau de o instituție politică asupra altora, în vederea formării sau modificării comportamentelor politice ale unor indivizi, grupuri sociale sau a societății în ansamblu.
- **Integritate electorală** – principiu bazat pe acțiuni consecvente, conform valorilor, legalității și elementelor de etică în activitatea electorală. În alegeri, integritatea este dedusă din onestitate și corectitudine și este evaluată prin acuratețea acțiunilor subiecților electorali.
- **Interes public** – binele tuturor, bunăstarea comună, ceea ce satisface nevoile unei societăți la un moment dat; garantarea și respectarea de către instituțiile și autoritățile publice a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor și cetățenelor.

(Adaptat după Goudenhoof G. (coord.), *Europa socială în 100 de termeni: incursiune în cultura socială și instituțională*, București, 2018)

- **Incluziune în alegeri** – proces prin care se asigură accesul și condițiile potrivite de implicare a tuturor celor interesați în alegeri, fie în calitate de alegători și alegătoare, candidați și candidate, observatori și observatoare, funcționare și funcționari electorali etc.

Î

- **Îndatoriri cetățenești** – obligații stabilite prin Constituție tuturor cetățenilor și cetățenelor, destinate apărării, consolidării și dezvoltării sistemului economic, politic și social al statului; îndeplinirea lor permite garantarea eficientă a drepturilor și libertăților omului.

(Adaptat după Enciu N., *Politologia. Curs universitar*, Chișinău, 2005)

J

- **Jurnalism politic** – activitate de colectare, analiză, verificare și prezentare a informațiilor referitoare la evenimentele politice, realizată de jurnaliști (reprezentanți mass-media).

K

- **Kakistocrație** – (din grec. *kakistos* – „cel mai rău, necalificat” și *kratos* – „putere”) regim condus de cei mai puțin calificați sau cei mai lipsiți de scrupule cetățeni și cetățene.
- **Kompromat** – informație compromițătoare despre un politician sau politiciană, un om de afaceri sau altă figură publică, utilizată pentru a produce o publicitate negativă sau pentru șantaj.

L

- **Legalitate** – caracteristică a unei instituții de acționa conform legii; principiu general de drept potrivit căruia autoritățile, instituțiile publice și cetățenele/cetățenii sunt obligați să respecte legea.
- **Legitimitate** – calitate a unei guvernări de a fi în conformitate cu principiile și procedurile general acceptate, recunoscute de majoritatea membrilor și membrilor societății.
- **Legislație electorală** – cadru legal pentru organizarea alegerilor, reglementat de prevederile *Constituției Republicii Moldova*, *Codului electoral* și ale altor legi în materie electorală, precum și de regulamentele și instrucțiunile Comisiei Electorale Centrale.
- **Libertate** – stare a unei persoane care se bucură pe deplin de drepturile politice și civile în stat; (la plural) drepturi fundamentale recunoscute prin Constituție cetățenilor și cetățenelor.
- **Libertatea presei** – dreptul și oportunitatea de exprimare liberă a tuturor elementelor de mass-media, fără intervenția Guvernului sau a altei puteri în stat.

- **Libertate de exprimare** – principiu/drept care susține libertatea unui om sau a unei comunități de a-și exprima opiniile și ideile fără frica unor represalii, cenzuri sau sancțiuni.
- **Libertate individuală** – drept care garantează inviolabilitatea persoanei.
- **Listă de candidați și candidate** – listă a candidaților și candidatelor desemnați/desemnate de partide sau de blocuri electorale pentru a participa la alegeri.
- **Listă electorală** – listă ce cuprinde toți cetățenii și cetățenele cu drept de vot, care domiciliază în raza teritorială a unei secții de votare.
- **Listă de subscripție** – listă cu semnături ale alegătorilor și alegătoarelor care susțin un candidat/candidată la alegeri sau inițierea referendumului.
- **Listă electorală de bază** – listă ce cuprinde toți cetățenii și cetățenele cu drept de vot care își au domiciliul sau reședința temporară în raza teritorială a unei secții de votare.
- **Listă electorală suplimentară** – listă electorală în care se înscriu alegătorii și alegătoarele care au dreptul să voteze la secția de votare respectivă, dar nu au fost înscriși/înscrise în lista electorală de bază a acesteia.
- **Local al secției de votare** – spațiu în care alegătorii și alegătoarele își exercită dreptul de vot și în care, de regulă, își are sediul biroul electoral al secției de votare.

M

- **Majoritate parlamentară** – totalitatea partidelor, blocurilor și formațiunilor politice care dețin mai mult de jumătate din mandatele din parlament.
- **Mandat** – funcție, putere pe care o deține un membru sau o membră aleasă (mandat de deputat/deputată, consilier/consilieră, președinte/președintă); perioada de timp pe parcursul căreia o persoană aleasă sau numită exercită o funcție publică.
- **Manipulare politică** – formă de influențare social-psihologică a unor grupuri de oameni prin mijloace publice de comunicare, fără a se apela la constrângere, utilizată mai ales în scopuri politice.
- **Marketing electoral** – componentă a marketingului politic, practicat de partide și oameni politici în scopuri electorale; „un ansamblu de tehnici având ca obiectiv să favorizeze adecvarea unui candidat la electoratul său potențial, să îl facă cunoscut de către un număr cât mai mare de alegători, să creeze o diferențiere față de concurenți – și adversari – și, cu un minimum de mijloace, să optimizeze numărul de sufragii pe care trebuie să le câștige în timpul campaniei”.

(Michel Bongrand, *Marketing politic*, Paris, 1993)

- **Mass-media** – (din engl. „mediile de masă”, „mijloace de masă” sau „mijloace de comunicare în masă”) ansamblu al modalităților prin care se realizează difuzarea informației către publicul larg. Mijloacele de comunicare care informau sau influențau oamenii au presupus până nu demult trei mari canale: presa scrisă, radioul și televiziunea, dar de curând acestora li s-a alăturat internetul. Pe lângă conținuturi specifice tuturor celorlalte canale tradiționale, internetul a dat naștere mediei sociale, care permite oamenilor să interacționeze reciproc atât prin partajarea, cât și prin consumarea informațiilor.
- **Monopartidism** – existența în cadrul unui stat a unui singur partid legal. Este un fenomen caracteristic statelor dictatoriale și autoritare.
- **Morală politică** – (din lat. *moralitas* – „maniere, caracter, comportament adecvat”) percepție față de comportamentul politic care diferențiază intențiile, deciziile și acțiunile între cele bune sau corecte și cele rele sau greșite ale politicianilor și politicienilor.

(Adaptat după Haudegand H., *Dicționar de probleme politice*, Chișinău, 2002)

N

- **Negociere politică** – discuții susținute în vederea încheierii unor acorduri politice între diferiți actori politici; încheiere de tratate sau convenții internaționale.
- **Nivel politic** – grad de pregătire sau cunoaștere într-o problemă de politică generală.

(*Dicționar politic*. Disponibil: <https://www.dictionary.com/browse/political>)

O

- **Opinie publică** – părerea publicului într-o anumită chestiune; colecție de opinii individuale, în care toate părerile merită un tratament egal, indiferent dacă indivizii care le exprimă au cunoștințe despre o problemă sau nu.

(Adaptat după Goudenhoof G. (coord.), *Europa socială în 100 de termeni: incursiune în cultura socială și instituțională*, București, 2018)

- **Opoziție politică** – totalitatea formațiunilor sau partidelor politice care se opun partidului aflat la putere; politica pe care o duc acestea față de cei aflați la putere.
- **Operațiuni de vot** – totalitatea activităților corelate procesului de exercitare a dreptului la vot, numărarea voturilor și anunțarea rezultatelor.
- **Operator al Sistemului Informațional Automatizat de Stat „Alegeri”** – persoană autorizată în modul stabilit pentru a prelucra datele personale ale alegătorului/alegătoarei prezent/prezentă fizic la secția de votare în ziua alegerilor și pentru a înregistra faptul participării la votare a acestuia/acesteia, în vederea neadmiterii votării multiple.
- **Organizație a societății civile** (ONG) – asociație, instituție socială constituită benevol de oameni cu preocupări comune, pe baza unui regulament, statut etc., în vederea realizării unor activități pentru atingerea scopurilor comune, de interes public, fără a urmări obținerea de venit.

P

- **Parlament** – organul reprezentativ suprem al poporului și unica autoritate legislativă a statului. Parlamentul Republicii Moldova este unicameral, compus din 101 deputați și deputate, care sunt aleși/alese pentru un mandat de patru ani.
- **Parlament bicameral** – sistem politic în care organul legislativ al statului este compus din două adunări reprezentative.
- **Parlament unicameral** – sistem politic în care organul legislativ al statului are o singură cameră.
- **Participare politică** – dorința de a se implica activ în viața politică a societății, prin informare, participare la dialogul public și integrare în acțiunile colective ale proceselor politice. Atunci când cetățenii și cetățenele nu participă politic, apare absenteismul politic.
- **Partid politic** – asociație binevolă a cetățenilor și cetățenelor cu drept de vot care, prin activități comune și în baza principiului liberei participări, contribuie la conceperea, exprimarea și realizarea voinței lor politice, acțiunează pentru cucerirea puterii politice și pentru aplicarea programului de guvernare sau/și doctrina politică.
- **Pluralism** – valoare a societății democratice, manifestată prin diversitate, varietate de interese, instituții, norme și valori existente într-un anumit timp.
- **Pluralism politic** – principiu al democrației care susține menținerea mai multor forțe social-politice (partide, sindicate, organizații religioase etc.) interpușe între indivizi și stat, ca o condiție și o garanție a limitării puterii, a funcționării democrației; posibilitate de a realiza distribuirea puterii în societate.
- **Pluripartidism** – sistem de partide politice competitive în care cel puțin trei formațiuni politice luptă pentru cucerirea puterii politice. Pluripartitismul, comparativ cu monopartitismul sau bipartitismul, este cel mai răspândit algoritm de interacțiune a partidelor în cadrul unui sistem politic democratic.

(Adaptat după Moșneaga V. (coord.), *Manual de politologie*, Chișinău, 2007)

- **Politică** – activitate de conducere a societății prin decizii privind vectorul dezvoltării spre anumite obiective, alocarea resurselor necesare, asigurarea stabilității sociale, promovarea schimbării și inovării în contextul dezvoltării echilibrate.
- **Popor** – structură a comunității umane a cărei populație locuiește pe același teritoriu, vorbește aceeași limbă și are aceeași tradiție culturală, religioasă etc.
- **Prag de reprezentare** sau **prag electoral** – procentajul minim din voturile valabil exprimate în alegeri pentru un candidat independent/o candidată independentă, partid politic sau bloc electoral, necesar pentru a intra în procesul de distribuire a mandatelor într-un organ electiv.
- **Principiu** – element fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc.
- **Propagandă politică** – formă de comunicare persuasivă realizată de actorii politici cu scopul de a influența gândirea, acțiunile și sentimentele oamenilor.
- **Publicitate electorală** – informație sub formă de apeluri și declarații scrise, fotografii, alte materiale similare utilizate de concurenții electorali în scop de agitație electorală, al cărei conținut nu trebuie să contravină legislației în vigoare și normelor etice.
- **Publicitate politică** – diseminarea informației despre partid, candidat/candidată, despre programul politic către publicul larg, pentru a promova ideile politice către populație.
- **Putere politică** – (din lat. *potestas* – „putere, abilitate de a face ceva, capacitatea de a impune propria voință sau de a exercita autoritate asupra cuiva”) parte componentă a puterii sociale cu rol determinant în organizarea și

funcționarea vieții sociale. Baza puterii politice o constituie autoritatea ei, prestigiul, forța, ideologia, normele și valorile democrației. Puterea politică include în sine puterea suverană a statului, a partidelor și organizațiilor social-politice, a mijloacelor de informare în masă.

(Adaptat după Jack C. Plano Robert E., *Dicționar de analiză politică*, București, 2020)

R

- **Registrul de stat al alegătorilor** – sistem informațional unic integrat de evidență a alegătorilor și alegătoarelor, parte integrantă a Sistemului Informațional Automatizat de Stat „Alegeri”, destinat colectării, stocării, actualizării și analizei informației referitoare la cetățenii și cetățenele Republicii Moldova care au atins vârsta pentru a alege.
- **Registrul funcționarelor și funcționarilor electorali** – bază de date pentru evidența la nivel național a funcționarilor electorali și a persoanelor care dețin certificate de calificare eliberate de Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral, parte integrantă a Sistemului Informațional Automatizat de Stat „Alegeri”, ce stochează următoarele informații: numele și prenumele acestora, anul nașterii, profesia (ocupația), funcția, locul de muncă, telefonul de contact, domiciliul/reședința temporară, numărul și perioada de valabilitate a certificatului de calificare, după caz, subiectul care a desemnat/numit persoana, data, tipul alegerilor și calitatea deținută în organele electorale sau aparatele de lucru ale acestora. Modul de completare și evidență a datelor în registru se stabilește prin regulament aprobat de Comisia Electorală Centrală.
- **Regim democratic** – regim politic care se bazează pe voința poporului, respectarea drepturilor omului, pluripartidismul, limitarea și separația puterilor în stat.
- **Referendum** – scrutin prin care poporul își exprimă opțiunea în cele mai importante probleme ale statului și societății în ansamblu, având drept scop soluționarea acestora, precum și consultarea cetățenilor și cetățenelor în probleme locale de interes deosebit.
- **Reprezentare** – acțiune sau discurs în numele unei persoane, grup sau stat realizat de către o instituție, un deputat sau un primar; dreptul de a fi reprezentat de o persoană delegată sau grup delegat, cu voce în Parlament sau în Guvern.

(*Dicționar explicativ politic*. Disponibil: <https://www.dictionary.com/browse/representation>)

- **Resurse administrative** – resursele umane, financiare și materiale de care dispun, în egală măsură, persoanele cu funcții de demnitate publică, cele cu funcții de răspundere și funcționarele/funcționarii publici și care derivă din controlul acestora asupra personalului, a resurselor financiare și a alocațiilor din bugetul public național, din accesul la facilitățile publice sau din administrarea de către aceste persoane a bunurilor mobile și imobile ce fac parte din domeniul public al statului sau al unităților administrativ-teritoriale.

S

- **Satiră politică** – gen literar specializat în oferirea divertismentului din politică. Este folosit cu intenție subversivă acolo unde discursul politic și disidența sunt interzise de un regim autoritar, ca metodă de promovare a argumentelor politice unde acestea sunt interzise în mod expres de regimul de la guvernare.
- **Secție de votare** – unitate electorală în care se împarte o circumscripție electorală în raport cu numărul alegătorilor, alegătoarelor și care se constituie de către organele electorale.
- **Sistem electoral** – un set complex de reguli privind organizarea și desfășurarea alegerilor, instrument de transformare a voturilor în mandate.
- **Sistem pluralist/majoritar** – sistem bazat pe principiul conform căruia după votare și numărarea voturilor se consideră aleși acei candidați și acele candidate sau acele partide care au obținut majoritatea voturilor alegătorilor și alegătoarelor.
- **Sistem proporțional** – sistem care aplică principiul de distribuire a mandatelor în mod proporțional numărului de voturi obținute de candidați și candidate.
- **Sistem mixt** – o combinație a caracteristicilor pozitive ale sistemului majoritar/pluralist (sau altele) cu cele ale sistemului proporțional. Sistemul mixt îmbină două sisteme electorale care funcționează paralel. Alegătorii și alegătoarele votează și pentru candidat sau candidată, și pentru partid, adică o parte dintre deputate/deputați sunt aleși după principiul majoritar, iar ceilalți – după principiul proporțional.
- **Sistemul Informațional Automatizat de Stat (SIAS) „Alegeri”** – sistem informațional elaborat în Republica Moldova în scopul automatizării proceselor de pregătire și desfășurare a alegerilor și a referendumurilor.

- **Socializare politică** – proces de asimilare graduală, treptată, de către o persoană sau un grup de persoane, a cunoștințelor, ideilor, doctrinelor, programelor electorale, valorilor și normelor politice, în scopul realizării unor acțiuni și comportamente politice.

(Adaptat după Moșneaga V. (coord.), *Manual de politologie*, Chișinău, 2007)

- **Sufragiu** – exprimare a opiniei cetățenilor și cetățenelor unui stat în legătură cu alegerea reprezentanților și reprezentantelor lor în organele de conducere.
- **Stat** – (din lat. *status* – „ceva stabil și permanent”) structură politică construită pe parcursul istoriei pe un teritoriu situat între anumite frontiere și având o anumită populație. Statul deține puterea politică publică, asigură funcționalitatea sistemului social și reglementează relațiile dintre oameni. Statul reprezintă teritoriul și populația asupra cărora își exercită autoritatea această organizație.
- **Sufragetă** – membră a mișcării femeilor din Anglia din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea, al cărei scop a fost obținerea drepturilor politice pentru femei.
- **Sufragiu universal** – drept de vot acordat tuturor cetățenilor și cetățenilor majori ai unei țări.

T

- **Tehnologii electorale** – mijloace, procedee și modalități, orientate în vederea rezolvării obiectivelor, scopurilor campaniei electorale; complex de metode utilizate în timpul alegerilor.
- **Transparență** – atitudine a unei instituții sau persoane de a furniza în mod deschis, explicit și oportun, toate informațiile de interes general. Transparența este un principiu de bază al alegerilor și se aplică procesului decizional, înregistrării concurenților electorali, finanțării partidelor politice și campaniilor electorale, reflectării scrutinului în mass-media.

(Adaptat după Haudegand H., *Dicționar de probleme politice*, Chișinău, 2002)

U

- **Urnă de vot** – container sigilat temporar (de obicei, o cutie pătrată, uneori o pungă rezistentă la manipulare), cu o fantă îngustă în partea de sus suficientă pentru a accepta un buletin de vot în timpul votării, dar care împiedică accesul la voturile exprimate până la încheierea zilei alegerilor. În Republica Moldova sunt folosite două tipuri de urne de vot: staționară (instalată în secția de votare) și mobilă (folosită pentru votare la locul aflării).

V

- **Valoare politică** – judecată normativă care ajută la înțelegerea politicii; ceea ce face ca o anumită persoană să susțină o idee/doctrină politică.
- **Vot** – exprimare a opiniei cetățenilor și cetățenelor unui stat în legătură cu alegerea reprezentanților și reprezentantelor lor în organele de conducere.

X

- **Xenofobie** – (din fr. *xénophobie*) atitudine de teamă, respingere și ură față de persoanele străine de grupul etnic din care face parte subiectul. Unele forme ale xenofobiei pot include *rasismul* sau *homofobia*, de altfel nu se referă doar la a nu tolera etnii, culturi sau religii diferite, dar și la frica de necunoscut și necesitatea alterității.

Bibliografie

Acte normative internaționale

1. *Codul bunelor practici în materie electorală. Linii directoare și raport explicativ*. Disponibil: <https://www.venice.coe.int/webforms/documents>
2. *Comentariul General nr. 34 CCPR/C/GC/34 din 2011 / Comitetul ONU pentru Drepturile Omului*. Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2021/06/ONU-CCPR-C-GC-34-RO.pdf>
3. *Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei*. Disponibil: http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Nr.-18_.pdf
4. *Convenția europeană a drepturilor omului*. Disponibil: https://www.drepturilecopilului.md/files/01_Conventia%20europeana%20a%20drepturilor%20omului.pdf
5. *Declarația principiilor de observare internațională a alegerilor, 27 octombrie 2005*. Disponibil: https://www.ndi.org/sites/default/files/1923_declaration_102705_mo_0.pdf
6. *Declarația universală a drepturilor omului nr. 12 din 10.12.1948*. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro
7. *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro

Acte normative naționale

1. *Codul electoral nr. 325 din 8.12.2022*. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr. 426-427 din 23.12.2022. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148773&lang=ro#
2. *Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova nr. 174 din 08.11.2018*. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr. 462-466 din 12.12.2018. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146726&lang=ro#
3. *Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994*. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr. 78 din 29.03.2016. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145723&lang=ro#
4. *Legea cu privire la libertatea de exprimare nr. 64 din 23.04.2010*. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr. 117-118 din 09.07.2010. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141515&lang=ro#
5. *Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2021*. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr. 103 din 29.05.2012. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144449&lang=ro#
6. *Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006*. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr. 32-36 din 09.03.2007. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148230&lang=ro#
7. *Legea privind statutul alesului local nr. 768 din 02.02.2000*. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr. 34, din 24.03.2000. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=147897&lang=ro#
8. *Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) nr. 344 din 23.12.1994*. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr. 3-4, din 14.01.95. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148344&lang=ro#

Referințe științifice și metodice

1. *** *Consolidarea democrației în Moldova prin alegeri incluzive și transparente 2017-2020* / PNUD și CICDE, 2020.
2. *** *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1998.
3. *** *Discursul de ură și instigare la discriminare în spațiul public și în mass-media din Republica Moldova, perioada 2018-2021*. Fișă tematică / Asociația Promo-LEX, noiembrie 2021.
4. *** *Media and Parliamentary Elections in Egypt: Evaluation of Media Performance in the Parliamentary Elections*. Cairo Institute for Human Rights Studies. Human Rights Movement Issues 26, 2011.
5. *** *Politica: idei fundamentale*. Traducere din limba engleză de Racu A., Boitor C., București, Litera, 2022.
6. *** *Utilizarea standardelor electorale internaționale*. Manual pentru organizațiile societății civile / Consiliul Europei, Chișinău, 2017.
7. Ardianto H. T., *How to Stop Vote Buying: What did Researchers Say?*, Indonesia, Universitas Diponegoro, 2021.
8. Ballington Julie, *Preventing violence against women in elections: A Programming Guide*. UN Women and UNDP, 2017.
9. Bantuș I., *Autonomia Parlamentului – element important în consolidarea și edificarea statului de drept*. În: Funcționarea instituțiilor democratice în statul de drept. Materialele Conferinței teoretico-științifice, Chișinău, Tipografia Centrală, 2003.
10. Băbălău A., *Reglementarea legală a pluralismului politic în contextul drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățeanului*. În: Știința politică și societatea în schimbare. Materialele Conferinței științifice internaționale, Chișinău, CEP USM, 2015.
11. Beciu C., *Comunicare și discurs mediatic*, București, Comunicare.ro, 2009.
12. Beciu C., *Politica discursivă*, Iași, Polirom, 2000.

13. Bercu O., *Organizarea și atribuțiile Adunării Populare a Găgăuziei prin prisma legislației Republicii Moldova*. În: Sesiunea științifică a Departamentului istoria românilor, universală și arheologie, Ediția III, Chișinău, 2016.
14. Bondrea A., *Sociologia opiniei publice și a mass-media*, București, Editura Fundației „România de Măine”, 1997.
15. Bordian M., Midrigan P., *Referendumul ca formă fundamentală a democrației politice*. În: Studia Universitatis Moldaviae, nr. 8(138)/2020.
16. Boțan I., *Alegerile pluripartite în Republica Moldova*, Chișinău, CICDE, 2017.
17. Bucătaru I., *Sisteme și proceduri electorale*. Ghid metodic, Chișinău, CEP USM, 2021.
18. Catt H. et al., *Electoral Management Design*, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2014.
19. Cârnaț T., *Drept constituțional*. Ediția a II-a, Chișinău, Print-Caro, 2010.
20. Cârnaț T., Jelescu D., *Problema conceperii și clasificării principiilor dreptului electoral*. În: Revista națională de drept, nr. 8/2014, p. 16-17.
21. Chad Vickery, Erica Shein, *Assessing Electoral Fraud in New Democracies: Refining the Vocabulary*, IFES, 2012.
22. Chiriciuc I., Perciun V., Pîrțac G., *Aspecte teoretice privind sistemele electorale*. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAIRM: științe juridice, nr. VII, 2007.
23. Ciobanu I., *Pluralism politic – valoare intrinsecă a democrației reprezentative*, Bălți, Presa universitară bălțeană, 2007.
24. Colațchi A., *Cultura actorului politic*. Note de curs, Chișinău, CEP USM, 2022.
25. Cornea S., *Procesul electoral local: Ghid practic*, Cahul-Chișinău, „Turnul vechi” SRL, 2007.
26. Cosma G., *Femeile și politica în România. Evoluția dreptului de vot în perioada interbelică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2002.
27. Covalschii S., *Politologie*. Note de curs, Chișinău, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, 2013.
28. Criado Perez C., *Femei invizibile. Manipularea datelor într-o lume concepută pentru bărbați*. Cap. XIV. *Drepturile femeilor sunt drepturile omului*. Traducere din limba engleză de Simona Iacob, București, Litera, 2021.
29. Enache R., Guțu D., Teodorescu B., *Marketing politic și electoral*, București, SNSPA, 2001.
30. Enciu N., *Politologia*. Curs universitar, Chișinău, Civitas, 2005.
31. Fârte G.I., *Comunicarea politică: aspecte generale și ipostaze actuale*, Iași, Universitatea „Al.I. Cuza”, 2018.
32. Gallagher M., Mitchell P., *The Politics of Electoral Systems*, Oxford University Press, 2005.
33. Goșu A., *Rusia, o ecuație complicată*. Convorbiri cu Lucian Popescu, Iași, Polirom, 2021.
34. Guțu D., Teodorescu B., *Marketingul electoral în cea mai bună dintre lumile posibile. Marketingul politic în România – 1990-2005*, București, SNSPA 2005.
35. Handrabura L., Bordeianu D., *Ghidul candidatei în campania electorală*, Chișinău, Bons Offices, 2018.
36. Handrabura L., Mardarovici C., *Rolul femeilor în procesul de democratizare a societății*, Chișinău, Principes, 2019.
37. Hipcă P., *Președintele Republicii Moldova – mediator între organele puterii de stat*. În: Revista națională de drept, nr. 6/2008.
38. Ionescu I., Hriptievski N., Macrinici S., Iordache R., *Discriminarea – cum să o recunoaștem și cum să ne protejăm împotriva ei?*, Chișinău, CRJM, 2016.
39. Ioniță S., *Deceniul furiei și indignării. Cum ne-au schimbat ultimii zece ani?*, București, Humanitas, 2021.
40. Luis C., *Elections, Electoral Integrity and Populism. An Analysis of Critical Points*, Relacoes Internacionais, 2020.
41. Mancaș M., *Comunicarea politică: aspecte generale*. În: 25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovație și competitivitate spre progres economic. Culegere de articole selective. Vol. 2, Chișinău, ASEM, 2016.
42. Manole D., *Avantajele și dezavantajele referendumului ca instrument democratic*. În: Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere. Vol. 32, Iași, Performantica, 2018, p. 179-184.
43. Marcu G. (coord.), *Dicționarul personalităților feminine din România*, București, Meronia, 2009.
44. Mazur V., *Primarul și Consiliul local – autorități ale administrației publice locale*. În: Закон и Жизнь, nr. 10(262)/2013.
45. Mocanu V., *Parlamentul Republicii Moldova – unica autoritate legislativă a statului*. În: Integrare prin cercetare și inovație. Științe juridice. Științe economice, Vol. 2, Chișinău, CEP USM, 2016.
46. Momoc A., *Comunicarea 2.0*, Iași, Adenium, 2014.
47. Montesquieu Ch., *Despre spiritul legilor*. Vol. I, București, Editura Științifică, 1964.
48. Moraru V. (coord.), *Republica Moldova pe calea modernizării: Studiu enciclopedic*, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, 2015.
49. Moșneaga V. (coord.), *Manual de politologie*, Chișinău, CEP USM, 2007.
50. Moșneaga V., Rusnac G., Sacovici V., *Politologie: Manual pentru specialitățile nonprofil*, Chișinău, CEP USM, 2007.
51. Munteanu A., Rusu S., Vacarciuc O., *Manualul funcționarului public în domeniul drepturilor omului*. Ediția a 2-a revăzută și adăugită, Chișinău, Arc, 2015.

52. Negru M., *Calypso Botez*. În: *Eroinele României Mari. Destine din linia întâi*. Coordonator: prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu, București, Editura Muzeului Literaturii Române, 2018.
53. Osmochescu N., *Dreptul de vot și dreptul de a fi ales în Republica Moldova – reglementări constituționale*. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice. Științe economice*, Chișinău, CEP USM, 2013.
54. Peru-Balan A., *Imagine, comunicare, PR în campaniile electorale*, Chișinău, AAP, 2022.
55. Peru-Balan A., Tofan E., *Campania electorală prezidențială din Republica Moldova, 2016 – victoria stângii politice*. În: *Polis. Revista de științe politice*, Volumul I, nr. 1(15), Institutul European, Martie 2017.
56. Postică A., Corobcenco I., *Discursul fricii ca formă a discursului de ură și instigare la discriminare în campaniile electorale din Republica Moldova*. În: *Studii și cercetări juridice. Partea 4*, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Chișinău, 2021.
57. Putină N., *Etica profesională*. Note de curs, Chișinău, CEP USM, 2021.
58. Racu A., *Noțiunea și diversitatea sistemelor electorale*. În: *Revista națională de drept*, nr. 8/ 2012.
59. Randal V., Waylen G., *Genul, politica și statul*. Traducere de Robert Butaru, Chișinău, Colograf-Com, 2003.
60. Rokša-Zubčević A., Corobcenco I., *Combaterea discursului de ură în media audiovizuală din Republica Moldova*. Ghid pentru evaluarea și prelucrarea cazurilor de discurs de ură, Consiliul Europei, 2021.
61. Rus F.C., *Strategii de promovare a actorului politic*, Cluj-Napoca, Universitatea „Babeș-Bolyai”, 2017.
62. Saca V., *Evaluarea câmpului politic și electoral*. Suport de curs, Chișinău, CEP USM, 2022.
63. Schaffer F.C., *Elections for Sale: The Causes and Consequences of Vote Buying*, 2007.
64. Sollfrank Klaus (coord.), *Constituția Republicii Moldova: comentariu*, Chișinău, 2012.
65. Speck B., Fontana A., „Milking the system”: *Fighting the abuse of public resources for re-election*, U4 Anti-Corruption Resource Centre, 2011.
66. Stan V., *Rolul partidelor politice în procesul socializării politice*. În: *Moldoscopie*, nr. 4 (LV)/2011.
67. Tănase T., *Comunicarea politică prin social media și reacțiile publicului online*, București, Editura Universitară, 2020.
68. Tucker A. J. et al., *Social Media, Political Polarization and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature*, Helwett Foundation, Martie 2018.
69. Țurcan G., *Influența agenților socializării politice asupra formării culturii politice în perspectiva integrării europene*. În: *Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii*. Culegere de articole selectivă ale Conferinței Științifice Internaționale, Vol. IV, 22-23 septembrie 2017, Chișinău.
70. Vozian N., *Bula informațională ca fenomen digital transformațional – Privire prospectivă asupra trecutului, prezentului și viitorului sistemului electoral din Republica Moldova*, PNUD, 2022.
71. Zamfir C., Vlăsceanu L. (coord.), *Dicționar de sociologie*, București, 2014.

Resurse online

1. *** *About Local Councils*. Disponibil: <https://www.nalc.gov.uk/about-local-councils> (accesat: 21.09.2022).
2. *** *Almanah electoral 1988-2022 / Comisia Electorală Centrală*, Chișinău, 2023. Disponibil: https://a.cec.md/ro/almanah-electoral-1988-2022-2759_102815.html/ (accesat: 8.01.2023).
3. *** *Campanii electorale non-sexiste și non-discriminatorii*, 19 februarie 2019. Disponibil: <https://egalitatedegen.md/campanii-o-electorale-non-sexiste-si-non-discriminatorii/> (accesat: 13.02.2023).
4. *** *Ce este o democrație participativă?* Disponibil: <https://lwvworc.org/ro/whats-a-participatory-democracy> (accesat: 20.10.2022).
5. *** *Ce este pluralismul?* Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=W6xXZLvUCWU> (accesat: 27.10.2022).
6. *** *Centrul global pentru promovarea pluralismului*. Disponibil: <https://www.pluralism.ca/wp-content/uploads/2018/11/GerdScho%CC%88nwa%CC%88lder-Democracy-Promotion-updated-bio.pdf> (accesat: 18.12.2022).
7. *** *Citizen's Rights and Constitutional Affairs*, Electoral Gender Quota Systems and They Implementation in Europe / Policy Department C. Disponibil: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/493011/IPOL-FE-MM_NT\(2013\)493011_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/493011/IPOL-FE-MM_NT(2013)493011_EN.pdf) (accesat: 11.11.2023).
8. *** *Codul bunelor practici în materie electorală. Linii directe și raport explicativ adoptat de Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept în cadrul celei de-a 52 reuniuni plenare* (Veneția, 18-19 octombrie 2002), Strasbourg, 2016. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)023rev2-cor-rom](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023rev2-cor-rom) (accesat: 11.11.2023).
9. *** *Codul de conduită privind desfășurarea și reflectarea campaniei electorale pentru alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 / Comisia Electorală Centrală*. Disponibil: <https://a.cec.md/ro/codul-de-conduita-privind-desfasurarea-si-reflectarea-campaniei-electorale-2935.html> (accesat: 02.12.2022).
10. *** *Combaterea dezinformării online: o abordare europeană*. Comunicarea Comisiei Europene către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, 2018. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0794&from=EN> (accesat: 10.11.2022).

11. *** *Comisia Electorală Centrală la 20 de ani de activitate permanentă*, Chișinău, 2018. Disponibil: https://a.cec.md/storage/old_site_files/files/files/20%20ani%20CEC/Cartea_Cec_20_ani%20ro.pdf (accesat: 11.11.2023).
12. *** *Cultura politică. Cum o înțelegem și câte tipuri există?* Disponibil: <https://www.ratb.ro/cultura-politica-cum-o-intelegem-si-cate-tipuri-exista/> (accesat: 10.11.2022).
13. *** *Cybersecurity in Elections Models of Interagency Collaboration*, Electoral Assistance, 2019. Disponibil: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/codels-of-interagency-collaboration.pdf> (accesat: 02.02.2023).
14. *** *Definition of 'astroturfing' in English*. Arhivat în 7 ianuarie 2014, la Wayback Machine. Disponibil: www.oxforddictionaries.com (accesat: 02.02.2023).
15. *** *Democracy Promotion and Pluralism – Mapping Study*. Disponibil: <https://www.pluralism.ca/wp-content/uploads/2018/11/Gerd-cho%CC%88nwa%CC%88lder-Democracy-Promotion-updated-bio.pdf> (accesat: 18.10.2022).
16. *** *Democrație reprezentativă: ce este și caracteristici generale*. Disponibil: <https://ro.warbletoncouncil.org/democracia-representativa-6286#menu-1> (accesat: 20.10.2022).
17. *** *DEX Electoral*. Disponibil: <https://www.voteaza.md/dex-electoral/> (accesat: 10.10.2022).
18. *** *Diferența dintre democrația directă și democrația indirectă (cu graficul de comparație)*. Disponibil: <https://ro.weblogographic.com/difference-between-direct-democracy> (accesat: 20.10.2022).
19. *** *Din ce surse se poate finanța un partid politic în R. Moldova?* Disponibil: <https://www.zdg.md/stiri/din-ce-surse-se-poate-finanta-un-partid-politic-in-r-moldova/> (accesat: 22.01.2023).
20. *** *Discursul sexist în spațiul public în perioada alegerilor parlamentare anticipate din 2021 în Republica Moldova ca formă a violenței împotriva femeilor în alegeri (VİFA) / Platforma pentru Egalitate de Gen*, Chișinău 2021. Disponibil: <https://egalitadedegen.md/raport-discursul-sexist-spatiul-public-si-perioada-alegerilor-parlamentare-antipate-din-2021-republica-moldova-ca-forma-violentei-impotriva-femeilor-alegeri-vifa/> (accesat: 09.02.2023).
21. *** *Drepturile femeii. Protestul sufragetelor în timpul investiturii lui Woodrow Wilson*. Disponibil: <https://historia.ro/sectiune/general/drepturile-femeii-protestul-sufragetelor-in-572697.html> (accesat: 19.10.2022).
22. *** *Election Observation. A decade of monitoring elections: the people and the practice* / OSCE/ODIHR, 2005. Disponibil: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/9/17164.pdf> (accesat în 10.10.2022).
23. *** *European Youth Forum*. Disponibil: <https://www.youthforum.org/topics/vote-at-16> (accesat: 02.12.2012).
24. *** *Ghid: Participarea elevilor în școală*, Chișinău, CNTM, 2019. Disponibil: http://cntm.md/sites/default/files/Ghid%20participarea%20elevilor_compressed.pdf (accesat 18.11.2022).
25. *** *Human rights and elections. A Handbook on International Human Rights Standards on Elections*, 2021. Disponibil: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-02/Human-Rights-and-Elections.pdf> (accesat 18.11.2022).
26. *** *Liberté: civil and political rights*. În: *Encyclopaedia Britannica*, The Editors of Encyclopaedia Britannica. Disponibil: <https://www.britannica.com/topic/human-rights/Liberte-civil-and-political-rights#ref742086> (accesat: 06.10.2022).
27. *** *Max Weber*. În: *Encyclopaedia Britannica*, The Editors of Encyclopaedia Britannica. Disponibil: <https://www.britannica.com/biography/Max-Weber-German-sociologist> (accesat: 07.10.2022).
28. *** *Media and Elections*. <https://aceproject.org/ace-en/topics/me/default>. Disponibil: (accesat: 25.11.2022).
29. *** *Mesajele false și cele propagandistice din spațiul media ar putea să influențeze rezultatele următoarelor alegeri parlamentare din Republica Moldova*. Disponibil: <https://stiri.md/article/politica/mesajele-false-si-cele-propagandistice-ar-influentarezultatele-> (accesat: 03.02.2023).
30. *** *Nobelul pentru Pace merge către doi jurnaliști apărători ai libertății de exprimare*. Disponibil: <https://romania.europa-libera.org/a/nobel-pace-jurnalisti/31499302.html> (accesat: 25.11.2022).
31. *** *Nu merită să crezi în tot ce scrie presa*. Interviu despre riscurile privind falsificarea alegerilor prezidențiale și rolul mass media. Disponibil: <https://newsmaker.md/ro/nu-merita-sa-crezi-in-tot-ce-scrie-presa-interviu-nm-despre-riscurile-privind-falsificarea-alegerilor-prezidentiale-si-rolul-mass-media/> (accesat: 24.01.2023).
32. *** *Plebiscite*. În: *Encyclopaedia Britannica*, The Editors of Encyclopaedia Britannica. Disponibil: <https://www.britannica.com/topic/election-political-science/Functions-of-elections#ref416880> (accesat: 20.10.2022).
33. *** *Raport de monitorizare a violenței împotriva femeilor în alegerile locale generale 2019*. Disponibil: <https://egalitadedegen.md/biblioteca/participarea-femeilor-in-politica/> (accesat: 09.02.2023).
34. *** *Valorile și principiile fundamentale ale democrației*. Disponibil: <https://ipre.md/2017/10/05/care-sunt-valori-le-si-principiile-fundamentale-ale-democratiei-video/> (accesat: 12.09.2022).
35. *** *Votează neconvențional. Set de instrumente pentru organele electorale privind creșterea gradului de conștientizare în rândul tinerilor* / Consiliul Europei. Disponibil <https://rm.coe.int/vote-outside-the-box-in-romanian/1680a47def> (accesat: 30.11.2012).
36. Bäckman E., Trafford B., *Guvernanța democratică a școlilor*, București, Editura Universitară, 2014. Disponibil: <https://rm.coe.int/16805aa433> (accesat: 15.10.2022).

37. Barbăroșie L., *Presa în campanie: armă contra minciunii sau complicele ei?*, 26 iunie 2021. Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/presa-%C3%AEn-campanie-arm%C4%83-contra-minciunii-sau-complicele-ei-/31327263.html> (accesat: 09.02.2023).
38. Borcoi M., *Tinerii și politica între dilema de participare sau absenteism*, p. 5-31. Disponibil: https://cicde.md/media/files/files/5_studii_cicde__9__9720911.pdf (accesat 18.11.2022).
39. Budu V., *Alegeri pentru moldoveni. Arhitectura dezinformării în mediul online*, 2020. Disponibil: <http://mediacritica.md/ro/> (accesat: 16.11.2022).
40. Bunduchi I., *Jurnalismul cetățenesc: un substitut sau o nouă filosofie a jurnalismului?* Disponibil: <https://mediaforum.md/upload/theme-files/jurnalismu-cetatenesc-2010-usm1-ion-bunduchipdf-59dbe4906bee4.pdf> (accesat: 22.01.2022).
41. Cartwright Jon, *Online voting isn't ready for high-stakes elections*. Disponibil: <https://ec.europa.eu/research-and-innovation/en/horizon-magazine/online-voting-isnt-ready-high-stakes-elections> (accesat: 19.11.2022).
42. Cheianu S., *Socializarea politică în familie în contextul proceselor migrației din Republica Moldova*. În: Management intercultural. Volumul XV, nr. 3(29)/2013, p. 66-76. Disponibil: https://www.seaopenresearch.eu/Journals/articles/MI_29_7.pdf (accesat: 21.01.2023).
43. Chesaru O., *Dezinformarea electoratului – factor de scădere a participării la vot*. În: Revista de expertiză electorală, 2019. Disponibil: <https://recef.org/wp-content/uploads/1.3-AEP-Roumanie-Chesaru.pdf> (accesat: 10.11.2022).
44. Chitete S., *Malawi top court annuls presidential election results*, ALJAZEERA, 2020. Disponibil: <https://www.aljazeera.com/news/2020/2/3/malawi-top-court-annuls-presidential-election-results> (accesat: 8.01.2023).
45. Coghencea A., *Campaniile electorale: sfaturi pentru jurnaliști. Îndrumar pentru jurnaliști, realizat în baza consultației online*, 2019. Disponibil: www.mediaforum.md (accesat: 04.12.2022).
46. Cornea S., *Introducere în politologie*, Cahul, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu”, 2008. Disponibil: <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssaar-70220-9> (accesat: 05.11.2022).
47. Damian Alexandru, Șubernițchi Vlada, *Campanii electorale toxice: Dezinformare și propagandă la Chișinău*, 30 nov. 2020. Disponibil: (<https://www.crpe.ro/ro/campanii-electorale-toxice-dezinformare-si-propaganda-la-chisinau/0>) (accesat: 24.01.2023).
48. Erlis Ç., *Personalization of political communication, role of social media*. AAB College Repository 2017. Disponibil: <https://dspace.aab-edu.net/handle/123456789/1043> (accesat: 03.12. 2022).
49. Handrabura L., Grîu N., *Educație pentru media (clasa X/XI)*, Chișinău, CJI, 2019. Disponibil: <https://educatia.mediacritica.md/ro/2019/09/25/manual-educatie-pentru-media-clasa-x-xi/> (accesat: 11.11.2023).
50. Jelescu Dumitru, *Preistoria principiilor dreptului electoral în Republica Moldova*. Disponibil: <https://ulim.md/sju/nr-1-2-2017/preistoria-principiilor-dreptului-electoral-in-republica-moldova/> (accesat: 18.10.2022).
51. Logley R., *What Is Pluralism? Definition and Examples*. Disponibil: <https://www.thoughtco.com/robert-longley-3319731> (accesat: 18.10.2022).
52. Martin Kelly, *President James Madison: Facts and Biography*. Disponibil: <https://www.thoughtco.com/james-madison-fast-facts-104740> (accesat: 30.10.2022).
53. Merloe P., *Human rights – the basis for inclusiveness, transparency, accountability and public confidence in elections*. International principles for democratic elections. Chapter 2 NDI. Disponibil: https://www.ndi.org/sites/default/files/2338_electionsprinciples_engpdf_07092008.pdf (accesat: 18.10.2022).
54. Neahoe A. M., *Dreptul la vot al persoanelor cu dizabilități*. În: Drepturile omului, nr.1/2019, p. 56-58. Disponibil: https://revista.irdo.ro/pdf/2019/revista_1_2019/03_Neagoe.pdf (accesat: 15.10.2022).
55. Negru Monica, *Calypso Botez, povestea unei feministe*. În: Orizonturi culturale italo-române. Revistă interculturală bilingvă, nr. 5, mai 2021, anul XI. Disponibil: http://www.orizonturiculturale.ro/ro_studii_Monica-Negru-6.html (accesat: 24.10.2022).
56. Noggle R., *Manipulation in Politics*. Disponibil: <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/2012#acrefore-9780190228637-e-2012-div1-2> (accesat: 18.11.2022).
57. Oancea Ana-Maria, Călineci Marcela Claudia (coord.), *Democratic Together. Resurse pentru promovarea democrației în școli. Ghid de bune practici*, București, 2020. Disponibil: http://www.cmbrae.ro/2017/wp-content/uploads/2022/01/Ghid-democratic-together_final.pdf (accesat: 21.09.2022).
58. Roth A., *Three near-identical Boris Vishnevskys on St Petersburg election ballot*, The Guardian, 2021. Disponibil: <https://www.theguardian.com/world/2021/sep/06/three-near-identical-boris-vishnevskys-on-st-petersburg-election-ballot> (accesat: 9.01.2023).
59. Silverman C., *This Analysis Shows How Viral Fake Election News Stories Outperformed Real News on Facebook*. BuzzFeed News. Disponibil: <https://www.buzzfeednews.com/article/> (accesat: 18.11.2022).

60. Tasente T., *Transformations of the Political Communication in Social Media Era – from Mediatization to Decentralization*. În: Acta Universitatis Danubius. Communicatio [e-journal] 8(1), 2014. p. 16-24. Disponibil: <http://journals.univ-danubius.ro/index.php/communicatio/article/view/2178/2113> (accesat: 03.11.2022).
61. Velea L.S., Toderas N., Ionescu M., *Participarea elevilor în școală și comunitate*. Ghid pentru profesori și elevi. Centrul pentru Dezvoltare și Inovare în Educație, România, 2006. Disponibil: http://www.politicipublice.ro/uploads/participare_elevi.pdf (accesat: 18.11.2022).
62. Weiss E., *18 years since the butterfly ballot, Florida's voting system still can't get it right*, ABC Action News, 2018. Disponibil: <https://www.abcactionnews.com/news/political/18-years-since-the-butterfly-ballot-florida-s-voting-system-still-can-t-get-it-right-1> (accesat: 08.01.2023).
63. Wollenberg E, Anderson J., López C., *Pluralism as a basis for cooperation in forests*, 2005. Disponibil: https://www.cifor.org/publications/pdf_files/Books/BWollenberg0501.pdf (accesat: 18.11.2022).

Sitografie

1. a.cec.md / Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova
2. aceproject.org / Enciclopedia electorală (Rețeaua de Cunoștințe Electorale)
3. alegelib.md / Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte
4. cicde.md / Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE)
5. cji.md
6. e-democracy.md/elections/parliamentary
7. ec-undp-electoralassistance.org/en/publications / Comisia Europeană – PNUD
8. eef.md / Fundația Est-Europeană
9. egalitadedegen.md
10. elections-elearning.org
11. electiondefense.org/principles
12. electionguide.org
13. gfmd.info / Global Forum for Media Development
14. idea.int / Institutul Internațional pentru Democrație și Asistență Electorală (IDEA)
15. ifes.org / Fundația Internațională pentru Sisteme Electorale (IFES)
16. mec.gov.md / Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova
17. mediacritica.md
18. media-azi.md
19. mipex.eu / Migrant Integration Policy index 2020
20. old.media-azi.md
21. voteaza.md

CUPRINS

I. Democrația și responsabilitatea civică

1. Democrație participativă vs democrație reprezentativă	4
2. Libertatea de alegere și responsabilitatea cetățenească	10
3. Principiile alegerilor democratice	16
4. Pluralismul în societatea democratică	22
5. Mediile democratice și participarea: Familia–Școala–Comunitatea	27

II. Procesul electoral incluziv

1. Evoluția alegerilor și a drepturilor electorale.....	34
2. Tipuri de alegeri. Sisteme electorale	40
3. Organele electivă.....	45
4. Părți interesate în procesul electoral	50
5. Ciclul electoral. Perioada electorală	57
6. Exercițiul democratic prin alegeri în școală și comunitate	61

III. Informarea și participarea la alegeri

1. Concurenții electorali	66
2. Campania electorală.....	71
3. Ziua alegerilor. Operațiuni de vot.....	77
4. Fenomenul fraudării alegerilor și răspunderea pentru corupere electorală	83
5. Referendumul ca model democratic în școală și comunitate	89

IV. Cultura electorală – parte a culturii democratice

1. Actori-cheie în formarea culturii politice/electorale	96
2. Mass-media și cultura electorală	102
3. Dezinformarea și manipularea	108
4. Discursul de ură și discriminarea în campania electorală	114
5. Etica comunicării politice și electorale.....	122

<i>Dicționar electoral</i>	129
----------------------------------	-----

<i>Bibliografie</i>	138
---------------------------	-----